

Ukuli

Turun Lintutieteellinen Yhdistys ry

1/2022, 53.vsk

JULKAISIJA
Turun Lintutieteellinen Yhdistys r.y.
PL 67, 20101 Turku
www.tly.fi

TOIMITUS
ukuli@tly.fi
Päätoimittaja: Mikko Oivukka
Toimituskunta: Susanna Auvinen,
Sven Forsell (kuvatoimittaja), Esko
Gustafsson, Turkka Kulmala ja
Kim Kuntze

Ulkoasu ja taitto: Mikko Oivukka

PAINOTIEDOT
Painopaikka:
Grano Oy
Painos: 1300 kpl
ISSN: 0782-8195

ILMOITA MUUTTUNUT OSOITTEESI!
Varmista yhdistyspostin perilletulo ja
ilmoita oikea osoitteesi BirdLife Suomen
internetsivujen etusivulta (www.birdlife.fi)
löytyvällä osoitteenmuutoslomakkeella.

Ukulin aineistot

Lehteen tulevat jutut, kuvat ja muut
mahdolliset materiaalit toimitetaan
lehden toimituskunnalle (ks. yllä) tai
sähköpostilla osoitteeseen
ukuli@tly.info.

Yhdistys julkaisee jatkossa ukulit myös
yhdistyksen nettisivuilla 2 vuoden viiveellä.
Toimitus ei vastaanota juttuja, kuvia, ym.
aineistoa ilman lupaa nettijulkaisuun.

4041 0955
Painotuote

Ukuli

1/2022, 53.vsk

SISÄLLYS

- 3 Pääkirjoitus: Monimuotoinen lintuyhdistys
• Suvi Riihiluoma
- 4 Varsinais-Suomen jokien pesimälinnusto
• Asko Suoranta, Mika Hemmilä, Esko Gustafsson
- 11 Jurmon lintuasema 60 vuotta, 60 havaintoa
• Kim Kuntze
- 15 Neljäs lintuatlas menossa – oletko valmis?
• Kim Kuntze, Tero Saarinen, Esko Gustafsson
- 18 Petolintuharrastuksesta TLY:n alueella
• Kari Ketola
- 25 Turun Ruissalon pesimälinnusto 1933–2021
• Jarmo Laine
- 35 Telkän Bucephala clangula esiintymisestä
Rymättylän Aaslalla
• Lennart Saari
- 45 Kun haave toteutuu – Jurmo mustana möhkäleenä
• Hannu Rautanen

TOIMIHENKILÖT 2022

HALLITUS

- Suvi Riihiluoma
puheenjohtaja
puheenjohtaja@tly.fi
- Jorma Hellstén
varapuheenjohtaja, Jurmon asemanhoitaja
jurmo@tly.fi
p. 040 562 8890
- Petri Kääriä
sihteeri
sihteeri@tly.fi
- Arto Kalliola
taloudenhoitaja, myyntivastaava
talous@tly.fi myynti@tly.fi
p. 040 591 5558
- Leena Tervaportti
retkivastaava
retket@tly.fi
p. 050 344 6635
- Kim Kuntze
aluevastaava, Jurmon asemanhoitaja
havainnot@tly.fi
p. 050 343 2181
- Jenni Lindstedt
jäsenvastaava
- Ina Tirri
kotisivuvastaava
kotisivut@tly.fi
- Mikko Niemi
tiedotusvastaava
tiedotus@tly.fi
p. 045 358 1990

JURMON LINTUASEMA

- Asemanhoitajat
Jorma Hellstén ja Kim Kuntze (rengastusvastaava)
ks. hallitus

NUORISOJAOSTO

- Puheenjohtaja
Inka Niskanen, nuoriso@tly.fi

UKULIN TOIMITUSKUNTA

- Päätoimittaja
Mikko Oivukka
ukuli@tly.fi tai mikko.oivukka@gmail.com
p. 040 708 9722
- Susanna Auvinen
- Sven Forsell (kuvatoimittaja)
- Esko Gustafsson
- Turkka Kulmala
- Kim Kuntze

ALUERARITEETTIKOMITEA

- Yhteydenotot sähköpostilla osoitteeseen ark@tly.fi
- Puheenjohtaja
Paul Boijer
 - Sihteeri
Sebastian Andrejeff
 - Jäsenet
Henrik Salomaa
Ina Tirri
Totti Toiskallio

BIRDLIFE SUOMI -EDUSTAJAT 2020-2021

- Raimo Hyvönen
- Jouko Högmänder
- Arto Kalliola
- Jari Kårlund
- Suvi Riihiluoma
- Petri Vainio
- TOIMIKUNNAT**
- Havaintotoimikunta
Kim Kuntze, ks. hallitus
- Petolintutoimikunta
Seppo Pekkala, taatukki@gmail.com
p. 045 113 0047
- Suojelutoimikunta
Jouko Högmänder, linnustonsuojelu@tly.fi
- Tutkimustoimikunta
Esko Gustafsson, tutkimus@tly.fi
p. 050-3399 159
- Rallitoimikunta
Sebastian Andrejeff

Yhdistys internetissä:
www.tly.fi

 www.facebook.com/turunlty
 www.instagram.com/turunlty

Monimuotoinen lintuyhdistys

Lintuyhdistyksen uusi vuosi on käynnistynyt vireästi uusien jäsenhakemusten myötä. Kiinnostus lähiluonnon ja lintujen tarkkailuun näyttäisi ilahduttavasti kasvaneen valtakunnallisesti. Myös oman yhdistyksemme aktiivitoimijoiden joukko on vahvistunut.

Yhdistyksellämme on valtavasti arvokasta asiantuntemusta ja kokemusta linnustonsuojelutyön sekä luontokasvatuksen saralla. Eri toimikuntien välillä vallitsee halu tehdä yhteistyötä tärkeiden asioiden edistämiseksi. Iso yhdistys tarvitsee osaamista monella osa-alueella, kun tavoitteena on muun muassa luonnonsuojelutyön edistäminen sekä uusien jäsenien mukaan saaminen. Tarvitsemme aktiivitoimijoita mukaan yhdistyksen koko toimialueella.

Varsinais-Suomen alueen luonto on monipuolista ja ainut-

laatuista. Tästä on syytä olla ylpeä. Luonnon itseisarvoa on vahvistettava. Luonto ei ole ehtymätön hyödyke ihmisiä varten ja jokaisella osalla ja ilmiöllä on arvaamattomankin suuri merkitys kokonaisuuden toimivuuteen. Vallalla on varsin vahvoja ja äänekkäitä mielipiteitä siitä, miten ihmiselle harmillisia lajeja tai visuaalisesti rumia alueita pitäisi hävittää tai muokata. Ihmisen elinympäristö on osa luontoa, mutta luonto ei toimi – eikä sen kuulu toimia – vain ihmisen intressien ja hyödyn nimissä. Yhteentörmäykset on pysyttävä muuttamaan yhteiseloksi. Arvokeskustelu ja asenteiden muokkaantuminen on hidasta, mutta sitä kannattaa tehdä. Lintuyhdistysten kasvava jäsenmäärä kertoo ehkä siitä, että ihmiset haluavat edistää luontotunte-

mustaan ja olla mukana luonnonsuojelutyössä.

Kiitos, että olet lähtenyt yhdistykseen mukaan. Lähde linturetkelle lähiluontoon, tutustu lintuihin asiantuntevan oppeamme kanssa lintutornilla tai lintukävelyllä. Osallistu lintulaskentaan tai lähde kartoittamaan lintuatlasruutua Lappiin. Tule mukaan talkootyöhön tai vain nauti lintuyhdistyksen tarjonnasta itsellesi sopivimmalla tavalla.

*Antoisia luontokokemuksia
toivottaen,
Suvi Riihiluoma
Puheenjohtaja*

© Stefan Karlsson

Varsinais-Suomen jokien pesimälinnusto

ASKO SUORANTA, MIKA HEMMILÄ, ESKO GUSTAFSSON

© Esko Gustafsson

Maakunnan vesistöjen ja kosteikkojen linnustoa on selvitetty monipuolisesti vuosikymmeniä, osittain jopa 1920-luvulta alkaen. Järvet, suot ja saaristo ovat olleet pitkään tutkimusten kohteena. Sen sijaan jokien linnustoa ei ole järjestelmällisesti tutkittu, vaikka suuressa osassa maakuntaa joet ovat ainoita vesistöjä. Tässä projektissa pyrimme selvittämään jokilinnustoa maakunnassa kokonaisuutena.

Maakunnan vesistöjen ja kosteikkojen linnustoa on selvitetty monipuolisesti vuosikymmeniä, osittain jopa 1920-luvulta alkaen. Järvet, suot ja saaristo ovat olleet pitkään tutkimusten kohteena. Sen sijaan jokien linnustoa ei ole järjestelmällisesti tutkittu, vaikka suuressa osassa maakuntaa joet ovat ainoita vesistöjä. Tässä projektissa pyrimme selvittämään jokilinnustoa maakunnassa kokonaisuutena.

Tutkimusalue ja -menetelmät

Tutkimusalue käsitti koko Varsinais-Suomen maakunnan Someroa lukuun ottamatta eli koko TLY:n havaintojenkeruualueen ja Pyhärannan kunnan.

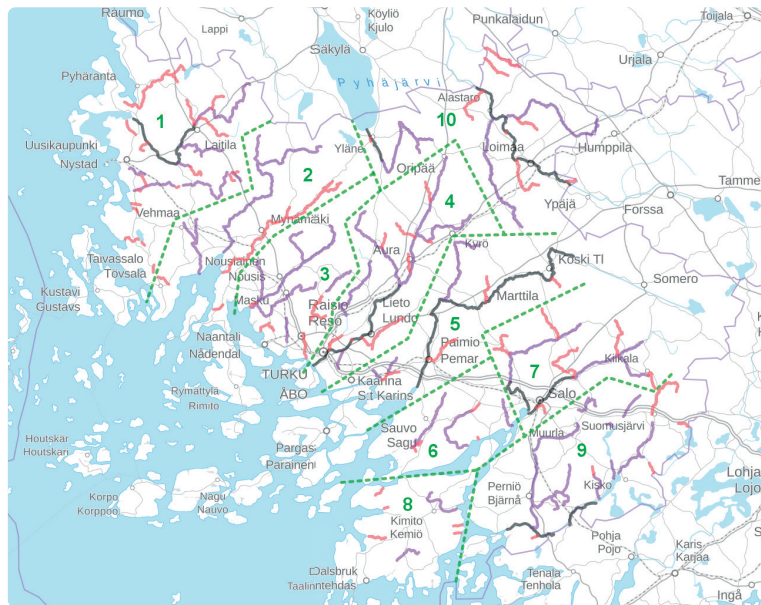
Joet ja niiden määrittely

Projektissa jaettiin maakunnan virtavedet kolmeen luokkaan: isot joet, pienet joet ja niiden ulko-

puolelle jäävät purot ja ojat. Lintuja laskimme vain isoista ja pienistä joista (kartta 1). Näin saatu jokien yhteispituus poikkeaa jul-

kaistuiosta luvuista (esim. Lehikoinen, Gustafsson ja muut 2003, sivu 401).

Isoiksi määrittelimme kahdeksan

Kartta 1. Joet osa-alueittain. Vihreä katkoviiva = osa-alue raja, musta viiva = isot joet (kaikki tutkittu), violetti viiva = pienet joet (tutkittu), punainen viiva = pienet joet (ei tutkittu).

Taulukko 1. Jokien määrä (km), otosten määrä (km) ja otosten osuus (%) jokien pituudesta osa-alueittain.

Alue	Jokia km			Otos km			Otos %		
	Isot	Pienet	Yht.	Isot	Pienet	Yht.	Isot	Pienet	Yht.
1	27,7	155,7	183,4	12,1	36,8	48,9	44	24	27
2		138,8	138,8		25,8	25,8		19	19
3		112,6	112,6		36,3	36,3		32	32
4	31,1	164,3	195,4	17,4	43,0	60,3	56	26	31
5	70,2	60,9	131,1	23,4	12,6	36,0	33	21	27
6		50,2	50,2		16,0	16,0		32	32
7	25,5	121,2	146,7	13,4	15,4	28,8	53	13	20
8		30,9	30,9		10,0	10,0		32	32
9	22,9	130,2	153,1	11,0	41,4	52,5	48	32	34
10	44,2	154,3	198,5	21,7	35,2	57,0	49	23	29
Yht.	222	1119	1341	99	272	371	45	24	28

jokea. Niiden leveys alajuoksulla oli keskimäärin 41 metriä (vaihteluväli 20–87), kun suurimpien pikkujokien vastaavat luvut olivat 18 m (16–20). Parin kilometrin päässä ylävirtaan pikkujoket kapeinivat keskimäärin 13 metrin levyiseksi, kun isot pienenivät vain 35 metriin. Isojen jokien vaihtumisen ”pieneksi” sijoitimme kohtaan, jossa joki kapeni keskimäärin 15 metrin levyiseksi. Pienten jokien ryhmään olemme määritelleet ilmakuvien perusteella vähintään 4 metriä leveät joet, purot ja valtaojat. Isojen jokien yhteispituus oli 221,6 km ja pienten 1119,2 km (taulukko 1).

Jokien pituudet mitattiin kartalta 100 metrin tarkkuudella mutta laskettujen otosten pituudet 10 metrin tarkkuudella. Mittaus tehtiin yksittäiset mutkat mukaan ottaen, mutta serpentiinien osalta seurattiin joen kuviteltua keskiuomaa.

Osa-alueet

Alue 1 Vakka-Suomi. Sirppujoki on alueen iso joki, pienistä tärkeimmät ovat Ihodenjoki ja Velluanjoki. Rannoilla on niukalti joutomaita ja useimmiten pelto-

alkavat lähes vesirajasta. Kaikki joet ovat perattu ja vähälinnustoisia. Alueella on paljon entisiä järviä (nykyisin peltoa, metsää tai suota), joiden läpi joet kulkevat.

Alue 2 Mynälähdän alue. Alueella ei ole isoja jokia. Joet ympäröityneet ovat samantapaisia kuin Vakka-Suomessa, mutta niissä on jonkin verran enemmän luontaista jokiympäristöä.

Laajoki on tutkituista joista paras, vaikka silläkään ei ole isoja joutomaareunuksia. Mynäjoella ei tehty laskentoja, mikä on koko tutkimuksen pahin puute.

Alue 3 Maskun–Raision alue. Ei isoja jokia, pienistä keskeinen on Hirvijoki. Joet sijaitsevat pääosin pelloilla. Paikoin on serpentiinejä ja jyrkempiä rantareunuksia.

Alue 4 Aurajoen alue. Aurajoki määriteltiin isoksi joeksi Auran Järjkselään saakka. Alueella on selviä savialueen jokien luonteenpiirteitä. Rantavyöhykkeet ovat kohtalaisen leveitä ja paikoin jyrkkärinteisiä. Serpentiinejä on monin paikoin.

Alue 5 Piikkiön–Paimion alue. Paimionjoki on alueen ainut iso joki. Alue on pääosin savimaata, jossa rantareunukset ovat leveitä

ja rantatörmät sekä serpentiinit paikoin hienoja. Tarvasjoki on alueen keskeinen pieni joki.

Alue 6 Sauvon alue. Ei isoja jokia, pienistä keskeisin ehkä Sauvonjoki. Jokireunukset ovat kapeita ja usein lähes olemattomia. Vain Purilanoella on osin hienoja savialueen piirteitä eli isoja reunuksia jyrkkine rinteineen ja serpentiineineen.

Alue 7 Halikonlahden alue. Halikon- ja Uskelanjoen alaosat ovat alueen isot joet. Täältä löytyvät hienoimmat savialueen jokirannat niin isoista kuin pienistä joista. Joet kulkevat syvässä savilaaksoissa, joissa on hienoja laituria ja hyvin laajoja rantavyöhykkeitä. Pienempien jokien kanjonin pohjalla kulkee usein jokiserpentiini.

Alue 8 Kemiönsaari. Alueella on vain pieniä jokia ja puroja. Paikotellen on hienoja reunoja, mutta kaikki joet ovat vaatimattomia ja lyhyitä.

Alue 9 Perniönjoen alue. Isoiksi joiksi määriteltiin Perniönjoen alajuoksu ja Kiskonjoki. Alueella on paljon kahden järven välisiä pikkujokia. Jokiympäristöt alueella ovat hyvin vaihtelevia. Kiskonjoessa on jopa järvimäisiä osia. Rantavyöhykkeet vaihtelevat peltoista metsiin muita alueita enemmän. Joet käsittävät koskia, serpentiinejä ja tulva-alueita.

Alue 10 Loimaan–Yläneen alue. Yläneenjoen alajuoksu ja Loimijoki määriteltiin isoiksi joiksi, jotka ovat melko suoria peltoalueilla kulkevia jokia ilman merkittäviä jokikanjoneja. Niin- ja Kojonjoki ovat keskeisimmät pienet joet. Pienillä joilla on jonkin verran leveitä rantavyöhykkeitä ja etenkin Niinjoella hienoja serpentiinejä.

Laskennat ja menetelmät

AS katseli huhtikuussa 1983 työkeikalla Auran Järvi-joella uivia

sinisorsia ja taveja. Tällöin heräsi ajatus, voisiko jokien pesimälinnuston määrää laskea. Pian tämän jälkeen, toukokuussa 2012, toteutui ensimmäinen laskenta Paimionjoella Marttilan ja Kosken kuntien alueilla. Seuraavana vuonna AS ja MH laskivat yhdessä Loimijoen ja Kojonjoen pesimälinnustoa. MH oli myöhemmin mukana kaikissa Loimaan ja Yläneen laskennoissa vuosina 2016–2019.

Kahden väli vuoden jälkeen vuonna 2016 alkoi tapahtua. Mukaan saatiin EG yhteen Aurajoen

laskentaan ja vuodesta 2018 alkaen hankin oli aktiivisesti mukana projektissa. Vuosina 2016–2019 tehtiin lähes 80 % kaikista laskennoista. Kahtena seuraavana vuonna into alkoi jo huveta. Pääosa laskennoista jäi tuolloin EG:n hartioille. Yhteensä tehty maastotyö jakaantui seuraavasti: AS 62 %, MH 11 % ja EG 27 %.

Laskenta tehtiin joko tähytämällä sillalta tai muulta sopivalta paikalta tai kävelemällä jokirantaa pitkin. Näin laskettu joen pätkä muodostaa yhden otoksen, joita oli yhteensä 606 kpl ja 371,5 km

(taulukko 1 ja 2). Tähytys oli alkuvuosina vallitseva laskentatapa. Painopiste siirtyi vähitellen kävelyyn, joka oli viimeisinä vuosina lähes ainoa tapa.

Tähytukseen liittyi usein etenkin pienillä joilla lyhyt kävely lähimutkaan, josta näki vielä yhden jokipätkän. Vastaavasti kävelykohteissa tähytys kattoi kummastakin päästä pienen jokiosuuden. Nämä olivat kuitenkin kaksi selvästi erilaista toimintatapaa. Menetelmien pienellä päällekkäisyydellä ei kuitenkaan ole merkitystä tulosten tarkastelussa.

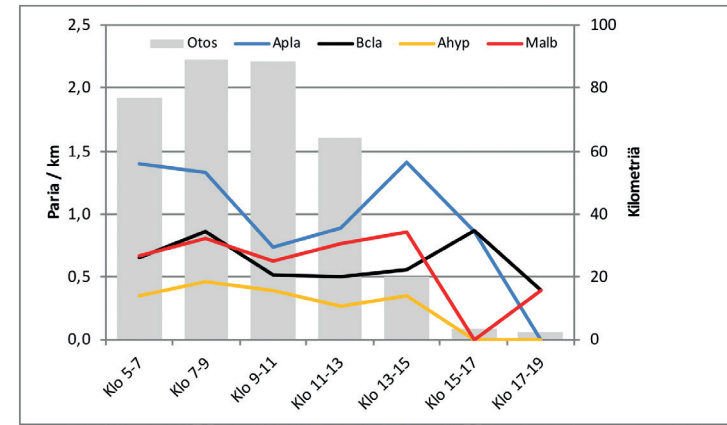
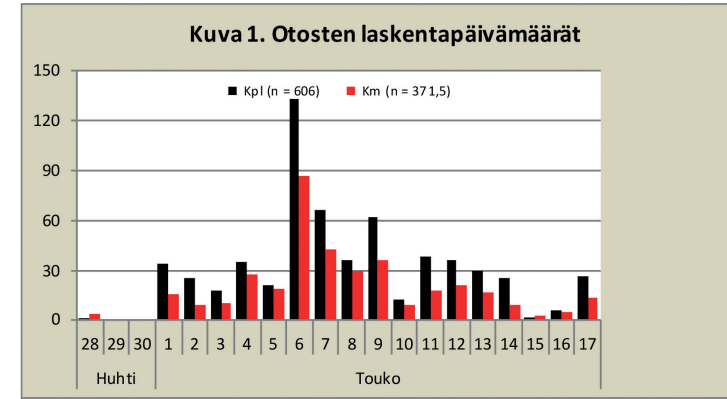
Otokset sijoituivat jokivarsiin kulkevien teiden läheisyyteen. Tämä johti peltoalueiden määrän ylikorostumiseen metsäosuuksien linnuston jäämiseen todellista pienemmäksi. Laskentoja vältettiin jokisuistoissa, jotta merellä tai järvillä pesiviä lintuja ei tulisi mukaan tuloksiin.

Laskenta kohdistui pesimälajeihin, joita toukokuun alkupuolella suoritettuna kertalaskennassa on mahdollista havaita. Käytännössä näin suoritettu laskenta tavoittaa kaikki jokialueilla pesivät vesilinnut, kahlaajat ja lokkilinnut sekä osan jokivarsien varpuslinnuista. Pois jäivät myöhään saapuvat lajit, mm. yöhuutajat ja -laulajat, samoin Turun kaupungin katoilla pesivät lokit. Pelloilla tavatut linnut jäivät pääsääntöisesti pois tuloksista. Tämä koski suurta osaa havaituista joutsenista ja kurjista, sekä työttöhyppää ja niittykirvistä. Samoin pelloilla ruokailevat lokit jätettiin pois tuloksista.

Havainnot tulkittiin vakiintuneiden suositusten mukaisesti. Telkän osalta tästä poikettiin siten, että mukaan otettiin varmuudella vanhoiksi naaraiksi määritetyt yksilöt, jotka tulkittiin pariksi otoksilla, joilla koiraita ei havaittu. Tämä koski myöhäisimpiä las-

Taulukko 2. Tiheydet (paria/km) lajeittain eri laskentamenetelmillä (tähytys, kävely). Isot ja pienet joet eroteltuina ja yhteensä.

	Tähytys			Kävely		
	Isot	Pienet	Yht.	Isot	Pienet	Yht.
Kaulushaikara	0,02	–	0,01	–	–	–
Sinisorsa	1,19	1,18	1,19	1,46	1,01	1,07
Tavi	0,05	0,17	0,10	0,15	0,20	0,19
Haapana	0,02	–	0,01	0,03	0,01	0,02
Jouhisorsa	0,02	–	0,01	–	–	–
Tukkasotka	0,02	–	0,01	–	–	–
Telkkä	0,69	0,67	0,68	0,93	0,59	0,63
Isokoskelo	0,09	0,06	0,08	0,03	0,03	0,03
Kanadanhanhi	0,02	–	0,01	–	–	–
Laulujoutsen	0,02	0,02	0,02	–	0,07	0,06
Kurki	0,06	0,04	0,05	0,03	0,01	0,02
Meriharakka	–	–	–	0,03	–	0,004
Töyhtöhyppää	–	–	–	–	0,004	0,004
Taivaanvuohi	0,05	0,06	0,05	0,06	0,03	0,03
Metsäviklo	0,03	0,17	0,09	0,06	0,12	0,11
Rantasipi	0,46	0,69	0,56	0,84	0,26	0,33
Kalalokki	0,27	0,08	0,19	0,12	0,004	0,02
Kalatiira	0,15	0,04	0,11	0,33	0,01	0,05
Kivitasu	–	–	–	0,09	0,04	0,05
Pensastasku	0,08	0,11	0,09	0,21	0,38	0,36
Niittykirvinen	0,05	–	0,03	0,21	0,23	0,22
Västäräkki	0,44	0,86	0,62	0,51	0,76	0,73
Keltävästäräkki	–	0,02	0,01	0,03	–	0,004
Pajusirkku	0,18	0,21	0,19	0,09	0,22	0,20
Otos (kpl)	99	158	257	32	317	349
Otos (km)	65,5	47,5	113,0	33,5	225,0	258,5

Kuva 2. Sinisorsan (Apla), telkän (Bcla), rantasipin (Ahyp) ja västäräkin (Malb) tiheydet (paria/km) eri kellonaikoina tehdyissä laskennoissa (harmaat pylväät, km).

kentoja, jolloin osa koiraista oli saattanut poistua pesimäalueeltaan. Joidenkin lajien osalta esitettiin lisää tulkintoja lajiosassa.

Otokset keskittyivät 4.5.–14.5. väliseen aikaan (kuva 1). Osa tätä ennen tehdyistä laskennoista osoittautui joinakin keväänä tavin ja rantasipin kannalta liian aikaisiksi. Osalle varpuslinnuista toukokuun ensimmäinen viikkokin lienee liian aikainen.

Havaittujen lintujen ja otosten pituuden perusteella laskettiin kunkin tutkitun ison ja pienen joen kokonaispituuden mukaiset parimäärät. Tutkimatta jääneiden pienien jokien parimäärät laskettiin osa-aluekohtaisesti käyttäen pohjana laskettujen jokien keskitiheyttä ja tutkimatta jääneiden jokien kokonaispituutta.

Menetelmän arviointia

Arvioimme tulostemme perusteella käyttämämme menetelmän kelppoisuutta.

Laskennan vuorokaudenajalla ei ollut vaikutusta tiheyksiin yleisimpien lajien osalta (kuva 2). Kello 15 jälkeen otoksia oli niin vähän, että vaikutusta ei pysty arvioimaan.

Tähytysotosten sijainti silloilla johti kovien rantojen suurempaan osuuteen tähytöksissä kuin kävelyotoksissa. Tämä ero näkyy joidenkin lajien tiheyksissä (taulukko 2). Isoilla joilla tähytysotokset ovat pitempiä ja niillä saattaa helpommin jäädä vesilintujakin näkymättä kuin pienien jokien lyhyemmällä tähytysotoksilla. Varpuslinnuilla kävely tuotti odotusten mukaisesti suurempia tiheyksiä.

On kuitenkin huomattava, että aineistoa ei kerätty edellä olevien seikkojen selvittämiseen. Tämä olisi vaatinut samoilla alueilla tehtyjä laskentoja eri menetelmin ja eri vuorokaudenaikoina.

Tulokset

Havaitsimme jokivarsilla yhteensä 1 539 lintuparia, joista laskennallisesti saatiin kokonaisparimääräksi 5 434 paria kokonaistiheden ollessa noin 4 paria/km (taulukko 3). Runsaimmat vesilinnut olivat odotetusti sinisorsa ja telkkä sekä kahlaajista rantasipi ja varpuslinnuista västäräkki. Jokien vesi- ja rantalinnusto on huomattavasti järviä vähälajisempi.

Vakka-Suomen ja Mynälän alueilla linnuston kokonaistiheddet ovat selvästi pienempiä kuin muilla alueilla johtuen ilmeisesti jo edellä mainitusta reuna-alueiden kapeudesta.

Lajikohtaisessa tarkastelussa vertailemme jokikantaa maakunnan kokonaiskannan arvioihin (Kuntze ym. 2016) ja soiden pesimäkantaan (Kuntze 2016). TLY:n järvilintuarkistoon on koottu runsas laskenta-aineisto, joka on kuitenkin pääosin viime vuosituhanelta ja lienee etenkin varpuslintujen osalta puutteellinen. Uudempi aineisto on lähinnä kertynyt muiden projektien sivutuotteena, mutta kattavasti vain Kemiönsaarelta (Kunttu 2020).

Kaulushaikara (arvio 1–2 paria) huuteli Kiskonjoen lähes järvimäisessä ruovikossa.

Sinisorsan (1 300–1 500) tiheys oli alueilla 1–5 vain puolet alueiden 6–10 tiheyksistä (taulukko 3). Isojen jokien parimäärä oli neljäsosa pienten jokien parimäärästä (taulukot 4 ja 5). Jokikanta on paljon soiden pesimäkantaa (30–50 paria) suurempi mutta hieman arvioitua järvikantaa (1 500–2 000) pienempi. Maakunnan ko-

konaiskannan arvio on 5 000–7 000 paria, joka lienee aliarvio.

Tavi (200–350) on pienten vesistöjen suosija. Isoilla joilla taveja oli vajaa 10 % kokonaismäärästä. Laji havaittiin kaikilla osaluueilla Kemiönsaarta lukuun ottamatta. Tavin arvion ylärajaa nostettiin, koska metsäseuduilla otoksia oli peltoalueita vähemmän. Jokikanta on soiden pesimäkantaa (30–50 paria) suurempi mutta vain noin kolmasosa järvikannasta. Maakunnan kannanarvio on 2 000–3 000 paria, josta jokien tavikanta olisi 10 %.

Haapana (5–15) oli jokivarsilla satunnainen. **Jouhisorsan** (0–2) ja **tukkasotkan** (0–3) pesintää ei ole

syötä pitää varmana. Jouhisorsa tavattiin Loimijoella ja tukkasotka Paimionjoella.

Telkkä (700–1 000) oli jokilinnuista toiseksi runsain ja tiheydet olivat suhteellisen tasaisia eri osaluueilla. Isojen ja pienten jokien kanta vastasi niiden suhteellista osuutta kaikkien jokien pituudesta, mikä korostaa lajin statusta ”joka paikan vesilintuna”. Jokikanta on paljon soiden pesimäkantaa (25–40 paria) suurempi mutta vain kaksi kolmasosaa järvikannasta. Maakunnan kannanarvio on 6 000–10 000 paria, josta jokien telkkäkanta olisi tavoin 10 %.

Isokoskeloa (30–40) on pidetty

jokialueilla lähinnä ruokavieraana, mutta ei pesimälajina. Laji havaittiin viidellä osa-alueella. Pesimäkanta jakaantui melko tasan isojen ja pienten jokien välillä. Kanta painottui isoille joille, mutta niitä löytyi myös yllättävän kapeilta joilta. Isokoskelon sisämaakanta on ilmeisesti viime vuosikymmeninä kasvanut.

Kanadanhanhi (1–3) ei löytynyt kuin yksi pari. **Laulujoutsenia** (60–80) löytyi lähinnä vesistöjen latvaosien pikkujoilta. Näistä useimmat, ehkä jopa kaikki olivat pesimättömiä tai kihlapareja. Jokipesintöjä on jo todettu (Kuntze & Vainio 2015), joten odotettavissa on laulujoutsenen pesinnän

runsastuminen myös jokivarsilla.

Kurjista (10–30) suurin osa havaittiin alueilla 8–10. Lajista ei tehty varmoja pesimähavaintoja ja osa koski varmaankin pesimättömiä lintuja.

Meriharakka (1) tavattiin ainoastaan Aurajoen Halisissa. **Töyh-töhyppä** (5–8) havaittiin jokivarsilla vain kerran. **Taivaanvuohia** (30–40) esiintyi monilla jokialueilla, mutta oli kaikkialla harvalukuinen. Joki- ja suokanta (30–50) ovat samaa suuruusluokkaa mutta järvikanta yli kymmenkertainen.

Metsävikloja (150–200) tavattiin kaikilla osa-alueilla tasaisesti, mutta laji keskittyi selvästi pikkujoen varsille. Metsätösten ali-

edustuksen takia kohotimme kannanarvion ylärajan 200 pariin. Maakunnan kannanarvio on 2 000–3 000 paria, josta jokikanta olisi alle 10 %.

Rantasipi (500–700) on jokien peruslintu, joka suosii koskipaikoja ja kovia rantoja. Kanta oli isoilla joilla hieman pieniä tiheämpi. Järvien rantasipikanta on vain hieman suurempi. Maakunnan kannanarvio on 6 000–8 000 paria, josta jokikanta olisi alle 10 %.

Lokkilinnuista pesiviksi tulkitettiin vain selvästi paikalliset linnut, jotka oleilivat pesintään sopivan tuntuisella paikalla. **Kalalokki** (60–80) ja **kalatiirat** (50–70) keskittyivät lähes pelkästään isoille

joille. Kummankin lajin sisämaakanta lienee nousussa. Kalalokin jokikanta on samaa suuruusluokkaa soiden pesimäkannan (70–100 paria) kanssa. Kalalokista poiketen kalatiiran suokanta tunnuttu hävinneen.

Kivitasku (20–40) oli jokiympäristössä vähälukuinen. **Pensas-tasku** (300–600) on jokien joutomaareunuksien tyypilaji. Se saapui juuri laskentojen aikana, joten laji jäi ilmeisesti havaitsematta osalla otoksista. Otimme tämän huomioon parimäärien laskennassa ja kannanarviossa. Jokikanta on selvästi soiden pesimäkantaa (40–60 paria) suurempi. Maakunnan kannanarvio on 4 000–8 000 paria, josta jokikanta olisi alle 10 %.

Niittykirvisen (150–300) löytäminen edellyttää kävelyä jokivarressa (taulukko 2). Laji puuttui kokonaan läntisimmiltä osa-alueilta 1 ja 2, mutta muilla alueilla tiheyksissä ei ollut sanottavia eroja. Jokien niittykirviskanta on hieman soiden pesimäkantaa (350–450 paria) pienempi. Maakunnan kannanarvio on 5 000–10 000 paria, josta jokikannan osuus on varsin vähäinen.

Västäräkki (800–1 000) on näkyvin ja parhaiten laskennoissa tavoitettu varpuslintu, eikä laskentatavalla ollut vaikutusta saatuihin tiheyksiin. Västäräkki on jokiympäristön tyypilaji, joka keskittyy koviin rannoille siltojen läheisyyteen. Maakunnan kannanarvio on 40 000–70 000 paria, johon verrattuna jokikanta tuntuu odottamattomankin vähäiseltä ollen kuitenkin samaa suuruusluokkaa kuin järvikanta. **Keltavästäräkki** (0–5) havaittiin vain kahdesti eikä pesinnästä jokivarsilla ole näyttöä.

Pajusirkku (200–250) lähes puuttui läntisimmiltä osa-alueilta 1 ja 2 esiintymisen ollessa muilla alueilla tasainen. Esiintymiskuva muistutti niittykirvisen vastaavaa,

Taulukko 3. Laskennalliset tiheydet osa-alueittain sekä parihavaintojen lukumäärä ja laskennallinen parimäärä.

	Tiheys (paria / km)										Pari hav.	Pareja yht.	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			Yht.
Kaulushaikara	–	–	–	–	–	–	–	–	0,01	–	0,002	1	2
Sinisorsa	0,55	0,63	0,89	0,81	0,73	1,45	0,96	1,86	1,63	1,53	1,02	410	1366
Tavi	0,09	0,05	0,66	0,16	0,18	0,05	0,29	–	0,11	0,15	0,18	72	246
Haapana	–	–	0,02	0,02	–	–	–	–	0,05	–	0,01	5	13
Jouhisorsa	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0,01	0,001	1	2
Tukkasotka	–	–	–	–	0,02	–	–	–	–	–	0,002	1	3
Telkkä	0,45	0,84	0,71	0,58	0,63	1,23	0,79	0,60	0,41	0,64	0,64	241	863
Isokoskelo	0,04	–	0,04	0,02	–	–	–	0,23	0,08	–	0,03	16	34
Kanadanhanhi	–	–	–	0,01	–	–	–	–	–	–	0,002	1	2
Laulujoutsen	0,09	0,03	0,02	0,05	0,02	0,05	0,12	–	0,07	0,04	0,05	17	73
Kurki	0,02	–	–	0,02	–	–	–	0,07	0,09	0,02	0,02	10	26
Meriharakka	–	–	–	0,01	–	–	–	–	–	–	0,001	1	1
Töyh-töhyppä	–	–	–	–	–	–	0,05	–	–	–	0,005	1	7
Taivaanvuohi	0,05	–	0,02	0,02	–	–	0,02	–	0,10	0,02	0,03	14	36
Metsäviklo	0,07	0,19	0,11	0,12	0,11	0,11	0,06	0,11	0,14	0,15	0,12	38	160
Rantasipi	0,39	0,52	0,15	0,41	0,62	0,09	0,76	0,12	0,28	0,47	0,43	149	578
Kalalokki	–	–	–	0,16	0,18	–	0,01	–	–	0,06	0,05	27	68
Kalatiira	–	–	–	0,09	0,18	–	0,02	–	0,09	0,05	0,05	26	68
Kivitasku	0,04	0,03	0,09	0,01	0,05	–	–	0,07	–	–	0,02	12	32
Pensas-tasku	0,26	0,09	0,50	0,48	0,26	0,66	0,57	0,12	0,30	0,30	0,35	103	470
Niittykirvisen	–	–	0,18	0,28	0,05	0,16	0,27	0,15	0,37	0,06	0,15	61	202
Västäräkki	0,51	0,62	0,88	0,66	0,38	1,65	0,59	0,70	1,09	0,58	0,69	259	932
Keltavästäräkki	–	–	–	0,02	–	–	0,02	–	–	–	0,004	2	5
Pajusirkku	0,01	–	0,25	0,28	0,27	0,16	0,08	0,12	0,41	0,19	0,18	71	244
Yhteensä	2,6	3,0	4,5	4,2	3,7	5,6	4,6	4,1	5,2	4,3	4,1	1539	5434

Taulukko 4. Isojen jokien laskennalliset parimäärät osa-alueittain.

	Isot joet										Yht.	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
Kaulushaikara	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	2
Sinisorsa	9	–	–	51	66	–	57	–	44	35	–	263
Tavi	5	–	–	–	–	–	5	–	6	2	–	18
Haapana	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	–	3
Jouhisorsa	–	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	2
Tukkasotka	–	–	–	–	3	–	–	–	–	–	–	3
Telkkä	16	–	–	22	51	–	32	–	21	31	–	173
Isokoskelo	7	–	–	–	–	–	–	–	8	–	–	15
Kanadanhanhi	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–	2
Laulujoutsen	–	–	–	–	–	–	3	–	–	–	–	3
Kurki	–	–	–	–	–	–	–	–	10	–	–	10
Meriharakka	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1
Töyh-töhyppä	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	0
Taivaanvuohi	–	–	–	–	–	–	–	–	2	8	–	11
Metsäviklo	–	–	–	–	–	–	3	–	2	4	–	9
Rantasipi	25	–	–	4	45	–	24	–	17	23	–	138
Kalalokki	–	–	–	13	24	–	2	–	–	11	–	51
Kalatiira	–	–	–	12	24	–	3	–	6	5	–	50
Kivitasku	–	–	–	2	3	–	–	–	–	–	–	5
Pensas-tasku	–	–	–	13	6	–	24	–	–	14	–	57
Niittykirvisen	–	–	–	8	–	–	17	–	–	–	–	25
Västäräkki	14	–	–	22	18	–	11	–	17	19	–	100
Keltavästäräkki	–	–	–	–	–	–	2	–	–	–	–	2
Pajusirkku	–	–	–	–	–	–	–	–	3	3	15	32

Taulukko 5. Pienten jokien laskennalliset parimäärät osa-alueittain.

	Pienet joet										Yht.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Kaulushaikara											0
Sinisorsa	91	87	100	107	30	73	84	57	206	268	1103
Tavi	13	7	75	31	24	2	37		11	28	228
Haapana			3						7		10
Jouhisorsa											0
Tukkasotka											0
Telkkä	67	117	80	92	32	62	84	19	42	96	690
Isokoskelo	1		4	3				7	3		19
Kanadanhanhi											0
Laulujoutsen	16	5	2	9		2	18		10	8	70
Kurki	3			3				2	4	4	16
Meriharakka											0
Töyhtöhyppä							7				7
Taivaanvuohi	9		2	3					7	3	26
Metsäviklo	13	27	12	23	12	6	7	3	17	30	151
Rantasipi	47	72	17	77	36	5	88	4	26	71	441
Kalalokki				17							17
Kalatiira				6					7	5	18
Kivitasku	7	4	10		3			2			27
Pensastasku	47	12	56	81	28	33	60	4	46	47	413
Niittykirvinen			20	46	6	8	23	5	57	12	178
Västäräkki	80	86	99	107	32	83	75	22	151	97	831
Keltävästäräkki			3								3
Pajusirkku	1		28	54	32	8	9	4	48	27	212

vaikka lajien pesimäympäristöt ovat erilaiset. Järvien pajusirkkukanta on ainakin viisinkertainen jokikantaan verrattuna. Maakunnan kannanarvio on 5 000–10 000 paria, josta jokikanta on vain kolmen prosentin luokkaa.

Maakunnan joilla pesii lisäksi kolme jokiympäristöön sitoutunutta lajia, joita laskentamme ei lainkaan tavoittanut. Nämä ovat kuningaskalastaja (maakunnan kanta 1–3 paria), koskikara (1–5) ja virtävästäräkki (oma arvio 0–3).

Lopuksi

Varsinais-Suomessa on selvitetty soiden ja järvien linnustoa jo pitkään. Maalinnuston laskennat kattavat nykyään myös koko maakun-

nan. Viimeisin laaja selvitys on menossa saaristolinnustosta. Jokilaskentamme jatkaa ja täydentää tietoa maakunnan linnustosta. Emme löytäneet tietoa yksittäisiä jokia laajemmista laskennoista muualta Suomesta, joten on mahdollista että tämä on alallaan ensimmäinen.

Menetelmämme perustui tähystykseen ja kävelyyn, mutta veneen käyttö voisi helpottaa laskentaa vaikeakulkuisilla jokiosuuksilla. Samoin toinen laskenta toukokuun lopulla toisi mukaan nyt puuttumaan jäänyttä lajistoa, mm. runsaana esiintyvän ruokokerttusen.

Kiitokset

Kim Kuntze on kommentoinut käsikirjoitusta.

Kirjallisuus

- Kunttu, P. 2020: Kemiönsaaren järvien pesimälinnusto. Ukuli 51 (1): 10–18.
- Kuntze, K. 2016: TLY:n alueen avosoiden pesimälinnusto ja siinä tapahtuneet muutokset. Ukuli 47 (3): 4–17.
- Kuntze, K., Gustafsson, E. & Lehikoinen, E. 2016: Varsinais-Suomen lintulajien kannanmuutokset 2000–2015. Ukuli 47 (3): 28–35.
- Kuntze, K. ja Vainio, P. 2015: Lauujoutsen pesivänä TLY:n alueella vuonna 2014. Ukuli 46 (3): 14–17.
- Lehikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T. & Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen linnusto. Turun lintutieteellinen yhdistys ry. Turku.

Jurmon lintuasema 60 vuotta, 60 havaintoa

KIM KUNTZE

Vuodenvaihteessa päättyi Jurmon lintuaseman 60. toimintavuosi. Aseman perimmäisenä tarkoituksena on kerätä aineistoa kaikkien lajien esiintymisestä, mutta tavallisesta poikkeavat havainnot ovat kuitenkin lintuasematoiminnan helmiä. Mitkä sitten ovat aseman historian kovimmat havainnot? Yritin määritellä ne kolmella mittarilla: mukaan tuli 32 harvinaisuutta, 15 fenologisesti poikkeuksellista havaintoa ja 13 valtakunnallisesti huomattavan suurta lukumäärää. Havainto päättyi listalle, mikäli kyseinen laji tai alalaji oli havaittu aiemmin Suomessa alle 14 kertaa, kyseessä oli Suomen ensimmäinen tai toinen havainto lajista kyseisenä vuodenaikana tai kyseessä oli Suomen suurin lukumäärä yhdeltä paikalta. Kahden viimeksi mainitun kriteerin kohdalla vertailu on vaillinaisen, koska Tiirasta puuttuu valtavasti viime vuosisadan havaintoja.

Mikäli samasta lajista oli useita kriteerit täyttäviä havaintoja, listalle pääsi harvinaisuuksien kohdalla vain ensihavainto, lukumäärien osalta suurin määrä ja fenologiahavainnoista joko kyseisen vuodenajan/kuukauden ensimmäinen havainto tai jollain tavalla poikkeavin havainto.

Korostan vielä, että tämä on yhden henkilön näkemys Jurmon historian parhaista havainnoista. Joku muu olisi saattanut sisällyttää listalle vaikkapa 24.5.1994 näkyneen Suomen 15:n pikkutrapin, 10.5.2016 rengastetun ennätysaikaisen kenttäkerttusen tai 18.7.1992 havaitut 80 karikukkoa. Omassa listauksessani nämä jäivät niukasti listan ulkopuolelle.

Havainnot

Tammikuisia havaintoja listalle tuli viisi. Vuoden ensimmäiseltä päivältä näistä on yksi: 1.1.2021 järven eteläpuolella havaittiin kaksi **kapustarintaa**, jotka olivat Suomen ensimmäiset tammikuiset yksilöt. Kapustarinta on muutenkin harvinainen talvilaji, joka on Jurmossa havaittu myös joulujoulukuussa. Aivan vuoden alusta on myös yksi Jurmon kaikkien aikojen sykkähdyttävimmistä talvihavainnoista. Uudenvuoden vieton jälkimainingeissa 3.1.2013 saaren yli muutti Suomen toinen talvinen **isohaarahaukka**. Samana kalenteripäivänä, 3.1.1976, on myös tehty Jurmon ensimmäinen talvihavainto **karikukosta**. Kaikkiaan laji on havaittu Jurmossa tammikuussa viidesti, muualla Suomessa vain kerran. Jurmon mainetta talvisien kahlaajien Mekkana vahvisti erityisesti 15.1.1999, jolloin havaittiin **isosirri** ja **kuovi**. Ensin mainitusta tuli Suomen ensimmäinen talvihavainto, jälkimmäinen oli ensimmäinen tammikuinen. Molemmat on havaittu Jurmossa kolmena talvena.

Helmikuussa kärkihavaintoja on tehty neljä. 8.2.2005 havaittu **lapasorsa** oli Suomen ensimmäinen talvinen yksilö. Jurmon mainetta talvisena kahlaajaretkikohteen nostattavat 12.2.2005 havaittu **punajalkaviklo** ja 29.2.1992 muuttanut **meriharakka**. Molemmat lajit on havaittu Jurmossa myös joulujoulukuussa, mutta listalle päätyivät helmikuiset havainnot, joita ei löydy muualta Suomesta. Kaiken lisäksi meriharakahavainnon kalenteripäivä

tulee kohdalle vain joka neljäs vuosi. Helmikuun viimeinen laji on varsinainen harvinaisuus: 22.2.1997 länsireitillä näkyi nuori **grönlanninlokki**, Suomen 11:s.

Maaliskuu on listalla huonosti edustettuna, mutta kolme havaintoa löytyy: Jurmossa on havaittu Suomen ainoa maaliskuinen **harjalintu**, **sinipyrstö** ja **tulipäähippiäinen**, kaikki maaliskuun 29. päivänä. Sinipyrstö löytyi Etelälehdestä 29.3.2014, harjalintu suon laidasta kahta vuotta myöhemmin. Lintu lensi myöhemmin samana päivänä kappelin vieressä verkkoon. Edelleen tasan vuotta myöhemmin männiköstä rengastettiin nuori tulipäähippiäiskoira.

Poikkeuksellisia havaintoja on tehty varsin vähän myös huhtikuun alussa. Tällainen on kuitenkin peräti **18 mustaleppälinnun** päivä 5.4.2019. Noin 30 vuotta aiemmin, 8.4.1989, aseman havainnoijat löysivät saaren länsipäästä Suomen viidennen **arokiuurun**. Laji on nykypäivänakin suurharvinaisuus. Saaren saapuneet bongarit eivät lintua löytäneet, mutta sen sijaan satamassa näkyi Suomen toinen **mustakiuru!** Tämä onkin kenties Jurmon kautta aikain kovin raripäivä. Muuten huhtikuu on ollut huippuhavaintojen suhteen vaisuhkoa aikaa. Kuitenkin 27.4.2015 laskettiin peräti **20 sepelrastasta**, ilmeisesti suurin Suomessa havaittu keräntymä.

Parhaiden havaintojen määrät nousevat radikaalisti toukokuun alussa. Ehkä aseman historian huikkein vappu koettiin vuonna 1990, jolloin saarella oli samaan aikaan Suomen yhdeksäs **amerikantavi**

30.4.–6.5. ja seitsemäs **sinisiipitavi** 1.–5.5.! Listalle nousivat myös 4.–5.5.1972 havaittu Suomen kahdeksas **lyhytvarvaskiuru** ja 4.5.1993 nähty **mustapäätasaku**, niin ikään maan kahdeksas. Molempia lajeja on myöhemmin näkynyt useita, mutta vielä tuolloin ne olivat ensi luokan harvinaisuuksia. Toukokuun ensimmäiseltä viikolta maininnan ansaitsevat myös 6.5.1993 löytynyt Suomen kahdeksas **mustapääsirkku** ja 7.5.1978 lasketut peräti **60 käenpiikaa**.

Vaikka **tulipäähippiäinen** on nykyään kovin yleinen, 10.5.1988 löytynyt yksilö oli vasta Suomen kolmas. 10.5.2020 oli hieno lintupäivä, sillä tunnin sisään löytyi ensin sepeltasku ja sitten **harmaapääsirkku** – vasta Suomen toinen! Tasan vuotta myöhemmin ei herkuteltu rareilla, mutta päivän aikana havaittiin peräti 121 lintulajia, joiden joukossa **488 mustapääkerttua**. Jurmon ensimmäinen ja Suomen toinen **sepelsieppo** puo-

lestaan havaittiin 11.5.1965 ja Suomen kuudes **tundravikla** 11.–13.5.1990.

Jurmossa on löytynyt moneen muuhun lintuasemaan verrattuna vain vähän Suomelle uusia lajeja – tai oikeastaan tasan yksi laji ja yksi alalaji. Hassua kyllä, nämä molemmat on havaittu samana kalenteripäivänä. Suomen ensimmäistä **nokivarista** päästiin ihmettelemään 15.–16.5.1962. Lähes kaksi vuosikymmentä myöhemmin 15.5.1980 löytynyt **tundrakurpelo** on ainoa Jurmossa löydetty Suomelle uusi laji. Toukokuun 15. on kaiken kaikkiaan ollut hyvä päivä, sillä 15.5.1984 löytyi maamme kolmas **alppirautiainen**. Seuraavana kalenteripäivänä, 16.5.1964, nähtiin Suomen neljäs **avosetti** – nykyisin melko tavanomainen mutta silloin harvinainen laji.

Pari hyvinkin eriskummallista havaintoa on tehty 22.5. Vuonna 1969 tällöin saaren itäisimmästä kärjestä löytyi kaksi **arokyyhkyä**. Lintuja oli myöhemmin kolme ja

ne havaittiin viimeisen kerran 4.6. Laji on Suomessa hyvin satunnainen ja peräti kolmen linnun näkeminen on aikamoinen sattuma. Kyseessä oli tuolloin Suomen neljäs havainto. Linnut jopa soidinsivat mutta eivät sentään jääneet pesimään. Toinen erikoinen havainto tehtiin 22.5.2014, kun aamuvaikiolla nähtiin naapurisaaresta Utöstä edellisenä päivänä löytynyt Suomen ensimmäinen **pihamaina**. Lintu sijoitettiin kategoriaan E eli todennäköiseksi häkkikarkulaiseksi, mutta havainto on silti ainutlaatuinen.

Vuoden 1965 ensihavainnon jälkeen sepelsieppo on yleistynyt ja se on nykyään Jurmossa tavanomainen keväinen pikkuharvinaisuus, mutta yleensä saarella havaitaan kerrallaan yksi yksilö. Erityisen hyvänä päivänä 23.5.2011 havaittiin peräti **viisi sepelsieppoa**. Näin montaa yksilöä ei ole tätä ennen tai tämän jälkeen Suomessa havaittu saman päivän aikana. Suurharvinaisuus puolestaan oli 26.5.1994 havaittu Suomen

yhdeksäs **luteal flavissima-alalajin keltävästäräkki** – puhumattakaan 27.5.2016 kappelin kulmilla havaitusta Suomen viidennestä **vaaleakultarinnasta**.

Mehiläissyöjä on hieman sepelsieppoa harvinaisempi mutta varsin tavanomainen harhailija loppukevällä ja alkukesällä. Kuitenkin 29.–30.5.1984 saarella käynyt **13 mehiläissyöjän** parvi on Suomen oloissa lähes vertaansa vailla. Touko–kesäkuun vaihe on muutenkin ollut lintuaseman havainnoijille antoisa. Vanha **rusorintakerttu-naaras** rengastettiin 30.5.1968 ja kyseessä olisi ollut Suomen ensihavainto, ellei lajia olisi nähty neljää päivää aiemmin Helsingissä. Tämän jälkeen rusorintakerttu on havaittu Jurmossa vielä viidesti. Vain kerran on puolestaan havaittu **aavikkotulkku**, joka ilahdutti niin aseman havainnoijia kuin laajaa bongarijoukkoa 2.–3.6.2021. Kyseessä oli Suomen viides havainto. Alkukesältä listalle pääsi vielä **22 luhtakerttusen** päiväsumma

4.6.2019. Tiettävästi vastaavia määriä ei ole muualla Suomessa havaittu.

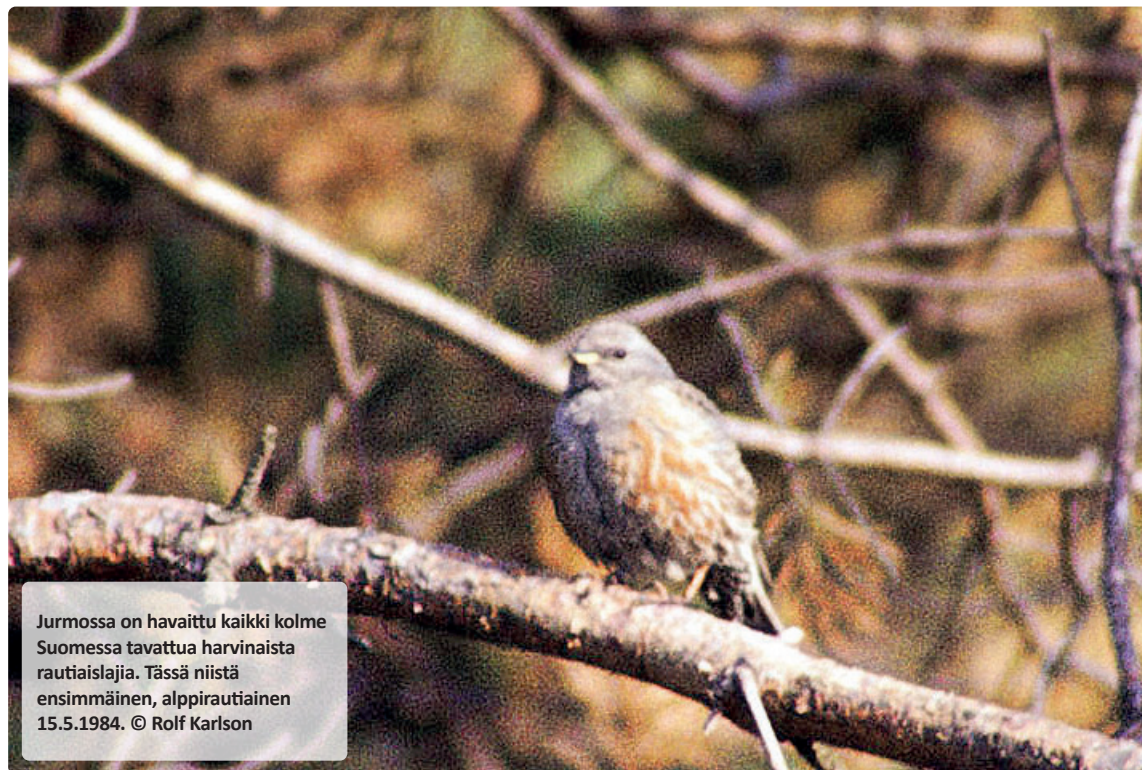
Harvinaisia isoja petolintuja ja muita kaartelumuuttajia ei ulkoisaaristossa juurikaan nähdä, joten Jurmossa 22.6.1986 löytynyt **hanhikorppikotka** on yksi yllättävimmistä saarella nähdyistä lajeista. Kyseessä oli vasta Suomen kuudes havainto. Jurmossa on kuitenkin löytynyt 22.6. kaksi vielä harvinaisempaa lajia: Suomen kolmas **paksujalka** vuonna 1979 ja Suomen neljäs **aavikkotylli** vuonna 1996. Aavikkotylli on havaittu tämän jälkeen toisenkin kerran.

1.–2.8.1981 havaittiin ensimmäinen Jurmon kolmesta **amerikanjäätikuikasta**. Nykyään *impreitit* nähdään maassamme vuosittain, mutta saaren ensimmäisen löytyessä laji oli vielä suurharvinaisuus: Jurmon ensihavainto oli Suomen viides. Elokuun alussa 6.8.2000 on löytynyt myös perin outoon aikaan Jurmoon lentänyt **tunturipöllö** – silloin kun lajia vie-

lä Jurmossa havaittiin, havainnot keskittyivät loppusyksyyn ja talvi-kuukausille. Elokuulta on lisäksi kaksi näyttävää kerääntymää. Jurmon ja ilmeisesti Suomen **kivitas-kun** päiväsummaennätys, **300** yksilöä, tehtiin 22.8.1970. Hieno hyönteissyöjäpäivä koettiin myös 23.8.1963, jolloin havaittiin muun muassa **300–600 leppälintua**.

Syyskuun ensimmäiseltä kolmannekselta listalle nousee **15 725 telkän** lukema 6.9.2021. Telkkämäärät ovat nousseet vuosi vuodelta ja syksyn 2021 huippumäärä on samalla Suomen ennätys. Syyskuussa on toki havaittu myös harvinaisuuksia, joista maininnan ansaitsee Jurmon ensimmäinen ja Suomen neljäs **siperiankurmitsa** 22.–25.9.1979. Onpa syyskuussa laskettu myös aikanaan Suomen suurimmaksi noussut **kulorastasmäärä**, **1 211** yksilöä 29.9.2018.

Lokakuu mielletään perinteisesti kovaksi harvinaisuuskuukaudeksi, mutta Jurmon top 60 -listan perusteella tämä mielikuva on

Jurmossa on havaittu kaikki kolme Suomessa tavattua harvinaista rautiaislajia. Tässä niistä ensimmäinen, alppirautiainen 15.5.1984. © Rolf Karlson

Loppukevällä Jurmossa on havaittu paitsi harvinaisuuksia, myös suuria hyönteissyöjäkerääntymiä. Yksi huomattavimmista päiväsummista on 4.6.2019 kirjattu 22 luhtakerttusta, joista 11 rengastettiin. © Jyrki Normaja

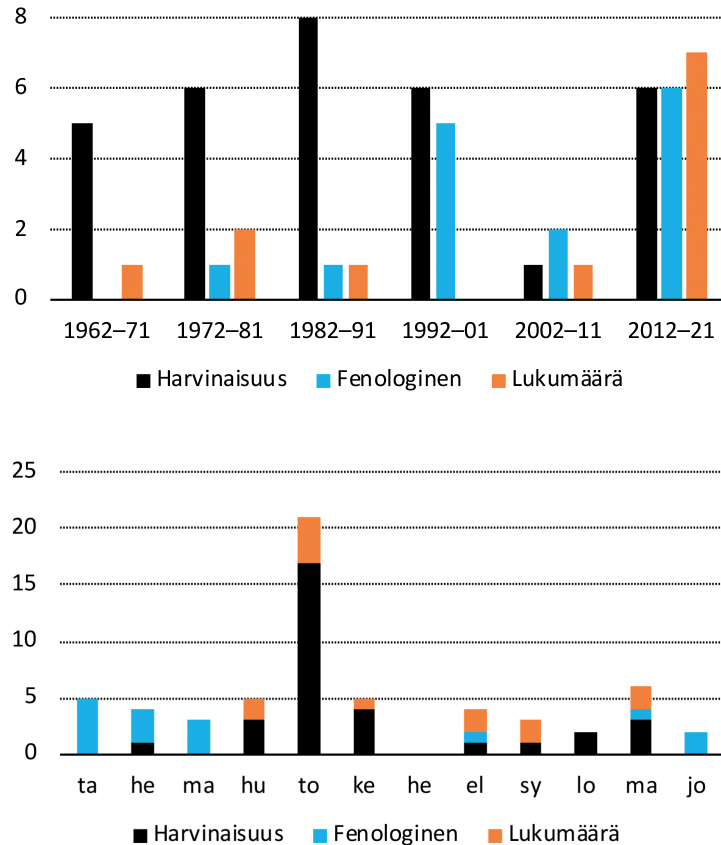
väärä. Havaintoja on vain kaksi: 15.–23.10.1979 nähtiin Jurmon ensimmäinen ja Suomen yhdeksäs **punapääleppinkäinen** ja 24.10.1994 löytyi Jurmon ensimmäinen ja Suomen 13:s **nunnatasku**. Samana syksynä löytyi vielä toinenkin yksilö.

Syksyn suurharvinaisuudet on perinteisesti löydetty marraskuussa. Suomen neljäs **phoenicuroides-alalajin mustaleppälintu** havaittiin 1.11.2021. Seuraava laji tuli jo mainittua elokuun kohdalla, mutta lajista on nostettava esille myös sen suurin kerääntymä: mitä tahansa pöllöä havaitaan Jurmossa hyvin harvoin kymmentä yksilöä päivässä, mutta 4.11.1974 nähtiin peräti **kymmenen tunturipöllöä!** Tasan 38 vuotta myöhemmin aseman pihalta löytyi puolestaan Suomen yhdeksäs **mustakurkkurautiainen**. Marraskuun alun ihmeellisimpiin havaintoihin kuuluu myös 5.11.1983 havaittu **rastaskerttunen**. Laji on Jurmossa muutenkin harvinainen mutta marraskuussa suorastaan käsittämätön.

Merisirri, Jurmon vaakunalintu, ansaitsee paikkansa kunnialistalla 14.11.2020 havaitun huiman muuton ansiosta: tuolloin saaren länsipäässä havaittiin muuttolenossa 820 ja päivän aikana kaikkiin **1 053 merisirriä**. Marraskuun asemaa harvinaisuuskuukautena alleviivaa vielä 29.11.2003 löytynyt Suomen 13:s **aavikkotasku**, ensimmäinen kolmesta Jurmossa havaitusta yksilöstä. Alkutilvelle huippuhavaintoja on jäänyt kaksi: 4.12.1992 havaittiin Suomen ensimmäinen talvinen **sepelhanhi** ja 13.12.2020 lännestä löytyi **keltavästaräkki**, joka jäi saareen vielä tammikuulle saakka – ensimmäistä kertaa Suomessa.

Havaintojen jakautuminen

Ennen oli kaikki paremmin – vai oliko? *Kuvaan 1 (yllä)* on koottu

Kuva 1. Artikkelissa käsiteltyjen havaintojen määrä vuosikymmenittäin (yllä) ja kuukausittain (alla).

top 60 -havaintojen lukumäärät kymmenen vuoden jaksoissa. Varsinaisia harvinaisuuksia havaittiin eniten 30-vuotijaksolla 1972–2001. Sen sijaan jakso 2002–2011 oli tässä suhteessa heikko. Viimeisen kymmenen vuoden aikana harvinaisuuksien määrä on jälleen noussut. Jos otetaan huomioon, että aiempina vuosina monet nykyään vähäiset harvinaisuudet olivat suhteellisesti kovempia lintuharrastuksen lyhyestä historiasta johtuen, on viimeisin kymmenvuosijakso ollut jopa aseman historian kovatasoisin rarien määrässä mitattuna. Tämä on toki luonnollista, onhan aseman toiminta aktivoitunut 2000-luvun aikana. Fenologiahavaintojen määrä nousi selvästi 1990-luvulla niin sanottujen euralavien yleistyttyä. Suurimpia

lukumääriä on eniten viimeiseltä kymmenvuosijaksolta.

Entä milloin Jurmoon kannattaa suunnata, jos haluaa päästä Jurmo 70 vuotta, 70 havaintoa -listalle? Tähän saa osviittaa *kuvaan 1 (alla)*, jossa on esitetty tämän artikkelin havaintojen lukumäärä kuukausittain. Toukokuu painottuu yllättävänkin paljon: yli kolmasosa tässä esitetyistä havainnoista on toukokuulta! Havaintoja on kuitenkin kaikilta kuukausilta heinäkuuta lukuun ottamatta. Syksyllä merkittäviä havaintoja on tehty eniten marraskuussa ja yllättäen vähiten lokakuussa. Toivottavasti heinäkuussakin löytyisi jatkossa jotain erityisen harvinaista.

Kiitos Esko Gustafssonille, Jari Helstolalle ja Jyrki Normajalle asiantuntevista kommentteista ja parannusehdotuksista!

Neljäs lintuatlas menossa – oletko valmis?

KIM KUNTZE, TERO SAARINEN, ESKO GUSTAFSSON

Suomen neljäs lintuatlas toteutetaan vuosina 2022–2025. Atlaskausi on tällä kerralla vain neljä vuotta, joten on tärkeää aloittaa kartoitukset tehokkaasti heti tänä kesänä. Atlashavaintoja voi tehdä pesimäkauden aikana missä ja milloin tahansa. Kaikkien lajien havainnot ovat arvokkaita. Tässä artikkelissa kerromme projektista ja annamme vinkkejä atlasretkeilyyn. TLY:n atlasvastaavana toimii Tero Saarinen (lintuatlas@tly.fi) ja atlastyöryhmän täydentävät muut tämän artikkelin kirjoittajat.

Atlaksessa kartoitetaan lintulajien levinneisyydet

Lintuatlaksessa Suomi on jaettu 10 x 10 kilometrin ruutuihin yhtenäiskoordinaatiston mukaisesti. Varsinais-Suomessa näitä ruutuja on 170. Jokaisesta ruudusta pyritään selvittämään sillä pesivät lajit. Näin saadaan selville lajien levinneisyydet Suomessa. Vastaava atlaskartoitus on toteutettu kolme kertaa aiemmin, vuosina 1974–1979, 1985–1989 ja 2006–2010. Eri kartoitusten tuloksia vertaamalla voidaan esimerkiksi arvioida lajien uhanalaisuutta sekä tutkia ilmastonmuutoksen ja maankäytön vaikutuksia lajien esiintymiseen. Lisäksi lintuatlaksen tulokset näkyvät konkreettisesti lintuoppaiden levinneisyyskartoissa.

Kussakin ruudussa mitattava yksikkö on kunkin lajin pesinnän varmuus, jota kuvataan indekseillä 1–8. Pesimäaikaikaiset havainnot jaotellaan pesimävarmuusindeksien perusteella epätodennäköisiin (indeksi 1), mahdollisiin (indeksit 2–3), todennäköisiin (indeksit 4–6) ja varmoihin (indeksit 7–8) pesintöihin. Esimerkiksi sopivassa pesimäbiotoopissa yhtenä päivänä laulava peippo saa indeksin 2 ja pesässään hautova laulujuoutsen indeksin 7 (alaindeksi 75). Ihanteellisesti kaikkien ruudussa pesivien lajien pesintä saataisiin varmistettua. Käytännössä kuitenkin kaikille lajeille ei saada korkeinta mahdollista pesimävarmuutta. Siksi myös mahdolliset ja todennäköiset pesinnät ovat arvokkaita ja tällaiset havainnot ovat ilmoittamisen arvoisia – havaintohetkellä ei voi tietää, tuleeko ruudulta myöhemmin löytymään varman pesinnän merkki. Ruudusta huomioidaan lopputuloksissa kullekin lajille vain korkein pesimävarmuus, eli sillä ei atlaksen kannalta ole merkitystä, kuinka monta saman lajin havaintoa ruudusta ilmoitetaan.

Atlashavainnon voi ilmoittaa kahta kautta. Tavallisen retkeilyn ohessa syntyvät yksittäiset atlashavainnot on helppoa ilmoittaa BirdLife Suomen Tiira-järjestelmään (www.tiira.fi). Tällöin havainto ilmoitetaan samoin kuin yleensäkin. Linnun paikka tulee merkitä kartalle ja alasetvalikosta lisätietolaatikon oikealla puolella valitaan oikea pesimävarmuusindeksi. Esimerkiksi yölaulajaretkellä havaittuihin reviiirlaulajiin voi merkitä indeksin 2 tai lintuomista näkyneeseen sinisorsapoikeeseen indeksin 73.

Lisäksi Luonnontieteellinen keskusmuseo (Luomus) on tehnyt erillisen lintuatlaslomakkeen ja -sovelluksen, jotka on suunniteltu juuri atlashavaintojen tallentamiseen. Niiden käyttö on nopeaa, joten ne soveltuvat käytettäväksi erillisillä atlasretkillä, jolloin tallennettavia havaintoja voi olla satoja päivässä. Mobiilisovellusta voi käyttää jopa reaaliaikaiseen tallentamiseen maastossa.

Uutena vapaaehtoisena ominaisuutena Luomuksen järjestelmässä voi kirjata niin sanottuja täydellisiä listoja atlasruuduista. Tällöin ideana on, että retken ajalta saman ruudun sisältä merkitään ylös kaikki havaitut lajit ja näille pesimävarmuudet. Retken kesto on vapaavalintainen, mitä tahansa viiden minuutin pistäytymisestä koko päivän reitti kirjataan ylös (sovellusta käytettäessä tämä tapahtuu automaattisesti), jolloin näiden listojen avulla pystytään tekemään mallinnuksia lintulajien ha-

vaitsemistodennäköisyyksistä. Täydellisiä listoja ei ole pakko tehdä: yhtä lailla voi ilmoittaa vain yksittäisten lajien pesimävarmuuksia.

Atlaslomaketta tai -sovellusta käytettäessä on tärkeää tallentaa harvalukuisien lajien havainnot erikseen myös Tiiraan, jotta ne ovat käytettävissä katsauksia ja suojeletarkoituksia varten. Tiiraan ilmoitetut salatut havainnot tulevat myös osaksi atlasia, mikäli niihin on lisätty pesimävarmuusindeksi.

Atlasretkeilijän vuodenvieritys

Atlasretkeillä voi tehokkaasti jo tammihelmikuussa muun lintuelon ollessa vielä hiljaista. Tiaiset, viherpeipot ja pöllöt laulavat, tikat rummuttavat ja käpylinnuilla on pesintä hyvässä vauhdissa. Metsien siimeksissä kanahaikat kiljuvat ja korpeilla on täysi soidinmeno päällä. Vaikka aikaisin kevättalvella kerätyillä atlashavainnoilla on taipumus olla vain pesintään viittaavia, ne kannattaa ilman muuta tallentaa, sillä osalla mainituista lajeista pesintä voi olla myöhemmin vaikeasti varmistettavissa.

Keväällä atlasretkeilyn mahdollisuudet laajenevat sitä mukaa, kun aikaisien lajien pesintä etenee ja toisaalta uusia lajeja saapuu muutolta. Mahdollisen pesinnän (indeksit 2 ja 3) saa korotettua todennäköiseksi, mikäli lintu tai pari havaitaan samalla sopivalta pesimäpaikalla useana päivänä. Siksi kevään mittaan kannattaa käydä samoilla paikoilla muutamaan otteeseen. Muuttoaikana tulkinnoissa kannattaa kuitenkin noudattaa varovaisuutta, sillä monet lajit laulavat ja soidintavat

myös muuttomatkinsa varrella ja saatavat levähtää esimerkiksi ruokinnalla tai hyvällä lintulahdella pitkäänkin. Lämpimuuttajia ja harhailijoita varten käytössä on myös pesimävarmuusindeksi 1 (havaittu laji paikallisena pesimäaikaan, mutta se lähes varmasti ei pesi lähistöllä). Mikäli teet kevätkaahan tai miksei muulloinkin havaintoja, joiden tulkinnasta olet epävarma, kannattaa olla matalalla kynnyksellä yhteydessä tämän jutun kirjoittajiin. Autamme mielellämme!

Loppukevällä ja kesällä pesintään viittaavia havaintoja tulee vastaan jatkuvasti. Erityisen tärkeää on seurata lintujen käyttäytymistä ja herkistää korvansa erilaisille äänille. Aktiivinen

varoitteleva on selvä merkki pesän tai poikueen läheisyydestä ja tuottaa pesimävarmuuden 6. Lintuja pidempään tarkkailemalla indeksin voi saada korotettua varmaksi. Usein maastopoikueen havaitseminen on huomattavasti muna- tai poikaspesän löytymistä todennäköisempää. Näihin panostaminen on myös lintuystävällisempää, sillä monet lajit saattavat häiriintyessään hylätä etenkin munapesän. Erityisesti kannattaa kiinnittää huomiota lintujen nokkiin, sillä ruokaa nokkasaan (tai petolintujen tapauksessa kynsisissään) kuljettava lintu on merkki varmasta pesinnästä (indeksi 74). Kannattaa myös muistaa, että lopullisten tulosten kannalta on yh-

dentekevää, onko pesinnästä saatu todiste epäsuora (havaittu esimerkiksi hautova emo tai maastopoikue, indeksi 7) vai suora (havaittu munat tai poikaset pesässä, indeksi 8). Jos esimerkiksi havuun ja untuvin koristellusta risupesästä pilkkistää kanahaukan raitainen pyrstö, ei pesälle ole syytä kiivetä indeksiä korottamaan.

Atlasretkeily on siinä mielessä mukavaa, että mitä pidemmälle pesimäkausi etenee, sitä helpompaa on saada kirjattua korkeita pesimävarmuuksia. Jos kevään tai alkukesän retkellä lajin pesintä jääkin harmittavasti epävarmaksi, myöhemmin heinäkuussa ruudulta voi helposti löytää esimerkiksi lentopoikueen. Samalla retkeily

helpottuu, kun myöhemmillä retkillä ruudulta on jo pohjalla ainakin joitain havaintoja ja voi keskittyä etsimään niitä vielä puuttuvia lajeja. Pesimähavaintoja voi joillain lajeilla tehdä vielä elokuussa, mutta tärkeintä atlasaikaa on touko–heinäkuu.

Vinkkejä atlasretkien toteuttamiseen

- Ennen retkeä kannattaa tutustua kohteena olevan ruudun selvitysasteeseen. Tämä tieto löytyy tulospalvelusta osoitteesta www.lintuatlas.fi. Kannattaa katsoa, mitä lajeja ruudulla on jo havaittu ja minkälaisia pesimävarmuuksia on ilmoitettu. Jos joltain ruudulta on jo esimerkiksi ilmoitettu kaikki sillä luultavasti pesivät vesilinnut, ei välttämättä kannata suunnata retkelle järven rannalle vaan metsään tai pelloille. Tilanteen voi nykyään tarkastaa myös maastossa vaikka kesken retken, kiitos nykyaikaisten mobiililaitteiden. Jos tähän ei ole mahdollisuutta, voi tehdä itselleen paperisen listan.

- Kartalta voi katsoa etukäteen, missä paikoissa käymällä kattaa kaikki ruudun tärkeimmät elinympäristöt: erilaiset metsät, vesistöt, kosteikot, pellot ja asutuksen. Jokaista ruudun hehtaaria ei tarvitse haravoida, vaan kartoituksia voi keskittää muutamille avainalueille aieman selvitystilanteen mukaan.

- Linnut ovat usein aktiivisimmillaan aikaisin aamulla, mutta kartoituksia voi tehdä ympäri vuorokauden.

- Usein kätevin kulkupeli on polkupyörä, jolla pystyy liikkumaan pitkiä matkoja samalla kuunnellen ja katsellen. Monesti ruutu kuitenkin sijaitsee niin etäällä kotoa, että retki tulee tehtyä autolla. Tällöinkin on tärkeä jalkautua ulos metsiin ja pelloille. Mukava ja atlasretkeilyssä tuottoisa tapa on sellainen, jossa toinen henkilö siirtää autoa ja toinen kävelee. Kuljettajaa vuorottelemalla saadaan katettua isoja alueita ja tarkasteltua ruudun kaikki ympäristöt kohtuullisen nopeasti. Autolla liikkuvan kannattaa sopivilla pätkillä ajaa hiljaa ikkunat auki, jolloin pystyy poi-

mimaan liikkeessäkin ääniä.

- Jos tapaat ruudulla asuvia tai mökkeileviä ihmisiä, kannattaa kertoa projektista ja kysyä heidän havaintojaan. Jonkun pihapöntössä saattaa pesiä vaikkapa telkkä, käenpiika tai leppälintu.

Minne atlasretkeilyä kannattaa kohdentaa?

Näin projektin ensimmäisenä vuonna koko Suomi on kartoittamaton aluetta, joten havaintoja tarvitaan kaikkialta, myös suosituimmilta retkikohteilta ja vaikkapa Turun ydinkeskustasta. Kuitenkin edellisen atlasen kokemusten perusteella Varsinais-Suomessa vaaditaan erityispanostuksia kolmelle suunnalle: erityisesti saaristoon sekä Salon seudulle ja yhdistysten reuna-alueille. Nämä voi pitää mielessä, kun valitsee atlasretkien kohteita. Tilannetta kannattaa seurata atlasen tulospalvelusta, joka kertoo lähes reaaliajassa kunkin ruudun kartoitustilanteen.

Vaikka TLY:n vastuulla on ensisijaisesti Varsinais-Suomen ruutujen kartoittaminen, käytännössä isossa osassa maamme paikallisten harrastajien panos ei riitä ruutujen linnuston selvittämiseen. Siksi TLY kannustaa jäseniään retkeilemään myös muualla Suomessa. Monet käyvät kesämökillä tai Lapissa – ja tyypillisesti juhannuksen aikoihin eli mitä parhaimpaan atlasaikaan. Näillä retkillä on erityisen tärkeää ilmoittaa kaikki havainnot atlaskeen. Pitkille ajomatkoille saa hauskaa tekemistä, kun valitsee matkan varrelta jonkin huonosti kartoitetun ruudun ja viettää sillä vaikkapa tunnin lajeja etsien. Jos autossa on kuskin lisäksi muitakin havainnoijia, kannattaa myös ajomatkat hyödyntää havaintojen teossa. Etenkin Etelä-Suomen ulkopuolella jokainen havainto on kullannarvoinen.

Muista projekteista synergiaetuja

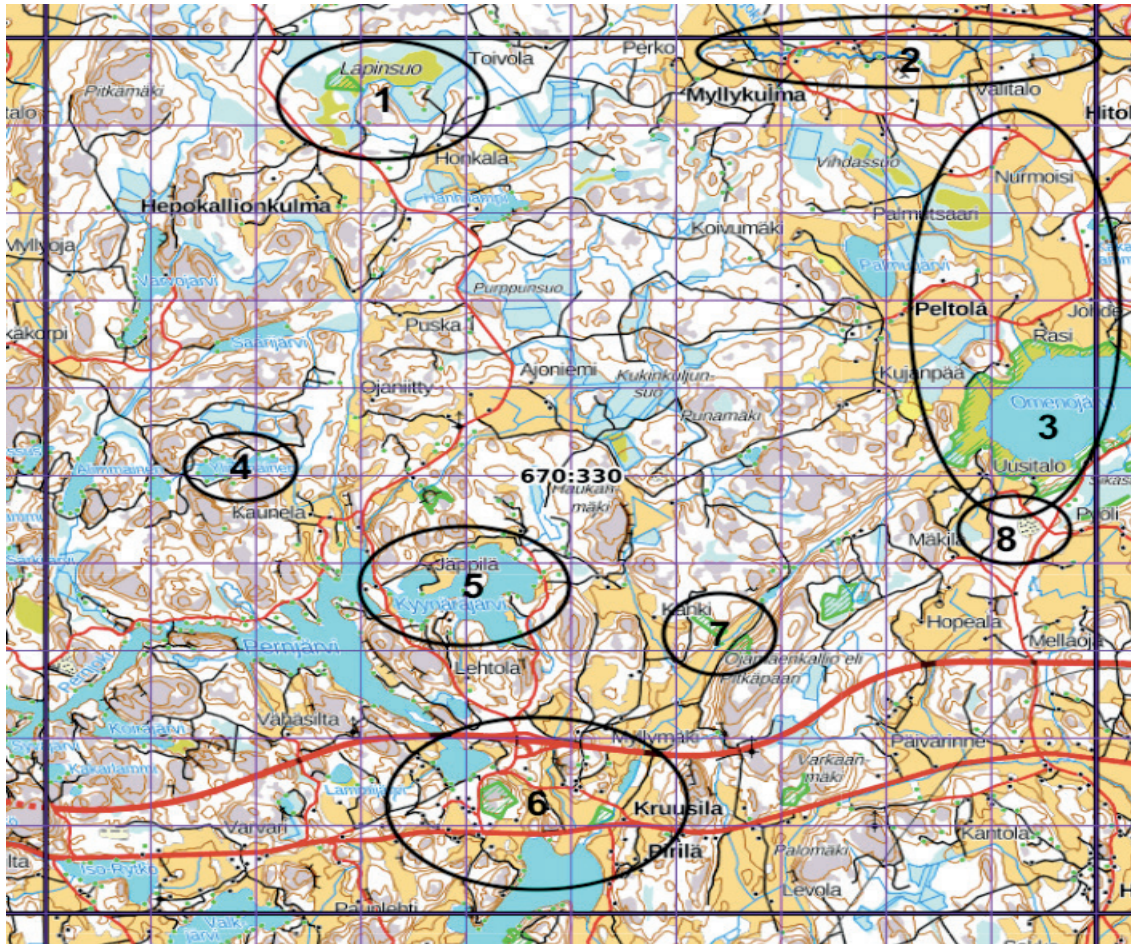
Vaikka atlas alkaa, ei vuotuisia seuran- toja ja erillisprojekteja tule unohtaa.

Edellisen atlasen aikana perustetut vakiolinjalaskennat täydentävät olenaisesti atlasen levinneisyystietoja runsaustiedoilla. Onkin tärkeää saada laskettua maakunnan vakiolinjat mahdollisimman monta kertaa seuraavan neljän vuoden aikana. Samalla vakiolinjat tuottavat myös varsinaisia atlas-havaintoja. Sama pätee pistereitti- ja vesilintulaskentoihin sekä petolintuseurantaan. Vuoden lintu -hankkeessa kartoitetaan pikku- ja naurulokin pesimäkannat. Näiden lajien pesimäpaikoilta löytyy usein monia muitakin kosteikkojen lajeja, joista kartoituskäynneillä saa atlashavaintoja.

TLY:n saaristokartoitusprojekti jatkuu viimeistä vuottaan. Kuten edellä totesimme, laaja ja osin vaikeasti saavutettava saaristomme on atlaskartoituksessa suuri haaste. Saaristolinnuston kartoituksissa tehdään samalla atlashavaintoja alueilta, joilla ei välttämättä muuten liikkuttaisi. Siksi olisi tärkeää, että nyt viimeisenä kartoitusvuonna mahdollisimman moni kynnelle kykenevä osallistuisi jonkin saariston osan laskentaan.

Osallistu!

Atlaskeen osallistuminen on sikäli mukavaa, että kartoituksia voi tehdä milloin ja missä tahansa. Ruudulta saa pintapuoleisen kuvan pesimälinnustosta jo yhdellä täsmäretkellä, mutta toisaalta koko lajiston kartoittaminen tarjoaa haastetta vaikka koko kesäksi. Kuten aiemmin totesimme, TLY:n alueella on 170 ruutua. Jos siis jokainen yhdistyksen jäsen osallistuisi kartoituksiin, jokaiselle ruudulle löytyisi seitsemän kartoittajaa. Haastammekin kaikki Ukulin lukijat kartoittamaan aktiivisesti ainakin yhtä ruutua. Se voi olla kotipaikkasi tai kesämökkisi ruutu tai kenties lempiretkikohteesi. Saataisiinko ensimmäisen vuoden aikana jo puolet TLY:n ruuduista hyvälle tai erinomaiselle selvitysasteelle? Jos haluat osallistua mutta et tiedä, mihin kannattaisi lähteä retkelle, ota yhteyttä meihin.

Etukäteen kannattaa tutustua kohderuudun elinympäristöihin. Esimerkinä ruudun 670:330 tärkeitä kohteita: 1. Lapinsuo (avosuon ja rämeen lajeja), 2. Hitolanjoki (yölaulajia), 3. Omenojärvi ja sen pohjoispuoli (kosteikko- ja peltolajistoa; huomaa, että järven itäpää kuuluu eri ruutuun), 4. ja 5. pari erikokoista järveä (muuta vesilinnustoa ja rantametsien lajeja), 6. Kruusilan taajama-alue, kosteikko ja Hirsijärven pohjoispää (kulttuuri- ja kosteikkolajeja), 7. suojellut metsäpalstat (vanhojen metsien lajeja), 8. Ristinummen harjualue (sorakuoppien ja kuivien kankaiden spesialistit). Karttapiha © Maanmittauslaitos.

Petolintuharrastuksesta TLY:n alueella

KARI KETOLA

Petolintujen seuranta ja suojelu on tärkeä osa TLY:n toimintaa. Petolintuimikunnan työ on kuitenkin monelle yhdistyksen jäsenelle hämärän peitossa. Tässä jutussa kerron, miksi petolintuharrastajat pitävät löytämänsä reviirit varsin pienen piirin tiedossa, minkälainen on petoharrastajan vuodenvierro ja minkälaisia upeita elämyksiä tämä monipuolinen ja käytännönläheinen harrastusmuoto tarjoaa.

Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus koordinoi Suomessa petolintujen kannanseurainta, jonka maastotyöstä vastaavat petolintuharrastajat. Seurantaan kuuluu päiväpetolintujen ja pöllöjen reviirien kartoitus, pesien etsintä, pesinnän tuloksen selvittäminen sekä poikasten ja emojen rengastus/kontrollointi. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästä seurannasta, vaan samalla harrastajat ylläpitävät pelkästään Varsinais-Suomen alueella satoja tekopesiä ja pönttöjä petolintuja suojellakseen. Pesän sijainnin tietäminen voi myös johtaa sen säästämiseen metsätöissä.

Petolintuharrastajia on pidetty TLY:n alueella hieman salaperäisinä ja vaikeasti lähestyttävänä henkilöinä, varsinkin kun tietoa petolintu-

jen esiintymisestä tai pesimätuloksesta on yrittänyt jonkun muun lintuharrastusmuodon harrastaja tiedustella. Aluksi joitain syitä matalan profiilin ylläpitämiseen.

Suojelutarve sanelee varovaisuuden

Tähän salaperäisyyteen verhoutumisen suurin syy on mielestäni ollut petolintuvaino ja pesien tuhoaminen maakunnassa viime vuosisadalla. Lähes kaikki petoharrastajatkin ovat aloittaneet toimintansa jo silloin. Rengastaja tai pesätarkastaja ei halunnut pesän, reviirin tai maastopokueen paljastumista. Käytännössä petolintuvainoa ei enää esiinny lainkaan retkeilyalueellamme.

Tahatonkin häiritä, esimerkiksi metsätalous tai jokin liikuntatapahduma, saattaa kuitenkin aiheuttaa pesintöiden epäonnistumisen. Onpa löytynyt petolinnun asutun pesäpuun läheisyydestä valokuvauskoju ja kuvaaja pesätarkastuksen yhteydessä. Lyhyen kuvaajan ohjeistamisen jälkeen peto sai häiritsemättä jäädä munilleen, ja hautova emo voi jälleen huoletta ummistaa pesästään vihaisena tunkeilijaa katsovat silmänsä puuduttavan kuukauden kestävän urakkansa aikana.

Mistään petolinnun pesäpaikasta ei luonnollisesti haluta turistinähtävyyttä. Esimerkiksi petolinnun pesimäpiirin ympärillä reviiriä pitävät korvit tietävät hyvin asutun petolinnun pesän. Hautovan päiväpeto-

linnun häirintä pois pesältä altistaa pesän korppien esteettömälle hyökkäykselle. Lumipyrykin pesinnän alkuvaiheessa on liikaa munille tai pienille poikasille, jollei emo niitä lämmitä jatkuvasti.

Pöllön häirintä pois pöntöstä jättää munat tai paljaat poikaset pitkäksi aikaa kylmälle alttiiksi. Varsinkin lehtopöllö on häiriöaltis muninnan ollessa alkuvaiheessa. Lehtopöllö kokemukseni mukaan palaa hyvin verkkaisesti takaisin asutulle pöntölle päiväaikaan.

1900-luvun loppupuolella talviset kotkahaasket, harrastajien talkoovoimin ylläpitämät, olivat tarkoin varjeltuja salaisuuksia. Yksi ihmisen aiheuttama häiriö riitti pelottamaan linnut pois loppupäiväksi. Lyhyenä valoisaan aikaan kotkat eivät enää palanneet takaisin tarkkailupaikalle. Piilokojussa renkaan lukeminen loppui, ja tarkkailija poistui harmissaan. Tällä hetkellä ajateltuna silloinen tehty ruokintatyö on tehnyt itsensä turhaksi, kuten voimme todeta talviselle taivaalle kuvaansa piirtävästä merikotkasta.

Ääniatrapin käyttö petolintujen pesintäaikaan saattaa käsitykseni mukaan olla myös häiriö pesimäpiirillä. Koiras ainakin poistuu pesävahdista tai keskeyttää saalistuksen ja lähtee kohti tunkeilijan ääntelyä. Tässä kohtaa on reviirin lintu jo ehkä tunteja tarkkaillut tulevaa saalista, joka jääkin sitten saamatta! Petolinnun pesintä on kuitenkin täysin riippuvainen koiraan saalistustaidoista. Omakohtaisesti selvitän tarpeelliset asiat pesimäpiirillä ilman atrappia. Petolintujen ääntelystä olisi vielä paljon tutkittavaa tai selvitettävää.

Turvalliset rengastuskäytännöt

Rengastustilanne tai pesän tarkastustilanne, eikö sellainen ole sitten häiritsemistä mitä suurimmassa määrin? Aivan varmasti on! Tarkastamillani päiväpetolintujen pesillä, joista pesäpoikasia on mahdotonta merkitä, pesällä käynnit ajoitetaan vaiheeseen, jossa varmasti voi jo määrittellä pesäpoikasten lukumäärän, eikä poikaset ole enää alttiita kylmälle, sateelle, varislinnuille tai paahteelle.

Rengastettaessa häiriö on aivan omaa luokkaansa. Eniten huolissani olen saaliin, ravinnon, viivästymisestä rengastustoimituksen vuoksi tai aterian jäämisestä kokonaan väliin häirintäni takia. Pesällä syötän poikaset merkitsemisen jälkeen ”omilla eväilläni”. Risupesien isoille poikasille, joiden tiedän jo itse paloittuvan ravintonsa, jätän vain ”terveisiä” sopivaksi tietämälläni lihamäärällä. Näin pönttö- sekä avopesijöiden kohdalla. Sääksikoiraan olen todennut hätäännyksissään pudottavan saaliinsa maastoon ollessani pesällä. Sääksipesällinen saa minulta siis kalatiskistä tai katiskasta eväät.

Petolinnun poikaset rengastetaan mahdollisimman isokokoisina. Pesinnän alkuvaiheessa saattaa esiintyä kainismia, toisin sanoen vahvempi poikanen tappaa heikomman. Metsähaukkojen saaliinvaihtopaikoilta

olen todennut jättämieni ”saaliiden” katoavan naaraan toimesta, perkuujätteistä päätellen mahdollisesti pesäpoikasille. Ikään kuin reviirin koiras olisikin huolehtinut ruokailutarvikkeiden logistiikasta pesimäpiirille, saaliin vaihtokummulle asti. Aina pesälle ”saalista” jätettäessä täytyy tietää saaliseläimen kuolinsyy.

Tällä hetkellä aktiivisia petolintuihin keskittyneitä rengastajia TLY:n alueella on parisen kymmentä. Aktiivisia tarkkailijoita ja taitavia avustajia ainakin kaksinkertaisesti. Jokaisella rengastajalla on oma verkostonsa ja omat metodinsa selvittää oman rengastusalueen petolintujen esiintyminen. Yhteistyö on valtava voimavara. Ilman tiimityöskentelyä petolintuimikunta ei pystyisi näin tarkasti selvittämään petolintujen esiintymistä. Pesintäaikaan maaliskuun–heinäkuun ei rengastaja yksin ehdi millään rengastuksen ohessa kaikkia reviirejä ja pönttöjä tarkastamaan eikä etsimään. Pesintäaikaan reviiri on helpointa todeta asutuksi. Reviirien tarkastus ja selvitys on erittäin merkityksellistä, sillä rengastaja jättää ns. B-lomakkeen rengastustoimistoon vuosittain. Lomakkeesta selviää esiintymisen ja pesintämenestys sekä yhteen koottuna koko TLY:n alueen petolintutilanne. Samalla tavoin kaikkien muidenkin maamme yhdistysten toimialueella.

Tehtävää löytyy kaikille

Petolintuja voi ja on suositeltavaa harrastaa siis ilman rengastuslupaa ja kerätä retkeilemällä arvokasta tietoa,

Huuhkaja pesii maassa ja niiden poikasia voi välillä tulla vastaan yllättävissäkin paikoissa.
© Jenni Lindstedt

Viirupöllöemo rengastaja Kari Ketolan hellässä huomassa.
© Jenni Lindstedt

jolla on merkitystä. Rengastus on vain yksi osa petolintutoimintaa. Varmasti mielenkiintoista ja innostavaa tekemistä löytyy halukkaille.

Tässäkin yhteydessä muistutan, että kaikki tavat harrastaa lintuja ovat oikein! Kiireisin ja hektisin aika on pesintäaika, jolloin lisävoimaa ja varmistusta tarvitaan maastokäynneille. Rengastustapahtumassa ei ole suositeltavaa työturvallisuuden vuoksi olla yksin. Emo saattaa hyökätä, pesä tai pönttö voi olla korjaamisen tarpeessa, kiipeilijä ehkä tarvitsee apua tai työvälineitä maasta käsin, ja yleensäkin paikalla on hyvä olla varmistaja. Esimerkiksi viirupöllöemo hyökkää yleensä yksin pesäpöntölle menevän tarkastajan kimppuun. Maasta käsin on mahdollista selvästi varoittaa, mistä suunnasta lintu hyökkäilee kohti rengastajaa.

Petoharrastajan vuosikello

Sydäntalven lepohten ja pitkästyksen jälkeen maaliskuussa alkaa muutolta palaavien hiirihaukkojen tarkkailu. Tarkoituksena on selvittää, perustetaanko reviiri vai siirrykö pesintä muualle tai jää väliin.

Varma reviirin merkki on ”puutava-raa” kantava lintu. Havainnosta selviää ainakin muutaman hehtaarin tarkkuudella pesimäpiiri, tai lintu saattaa olla myös menossa jo tiedossa olevalle risupesälle.

Kuusikoissa kirkonkyltien lähetyvillä tai järeäpuustoissa metsissä alkaa kuulua kanahaukkakoiraan villiä reviirin kuulutusta ja naaraalle tarkoitettua vakuuttelua ”koiras-kuntoisuudesta”. Tällöin metsän hämärään menevä tarkkailija saa osakseen kesyttömän kiljunnan tuplana, jolloin havisvihkoon tulee kyseisen päivämäärän kohdalle merkintä asutusta reviiristä ja paikalla olevista linnuista.

Maakunnan myllätyillä, sotimisen jälkiä muistuttavissa ns. metsissä kanahaukka on käynyt kovin epäsäännölliseksi pesijäksi. Kaupunkien liepeillä ja kirkonkylillä kanahaukka on säännöllinen pesimälintu. Ja tietenkin suojelualueilla. Jokainen hyvä lintualue tai lintukosteikko elättää myös yhden pesälisen kanahaukkoja.

Nykytalvien aikana lehtopöllön pönttöjen tarkastus alkaa hyvänä vuotena jopa jo maaliskuun lopulla.

Ei nyt kiipeämällä mutta varovasti hyvällä säällä kuuntelemalla epäilyllä pöntöllä, kuuluuko pöntön ulkopuolelle poikasten sirinää, ja katselemalla lentoaukolla merkkejä pesinnästä. Tämä pesinnän varmistus tapahtuu varovasti ajankohdan viileän lämpötilan takia pelästyttämättä emoa pois pöntöltä. Parillisten pönttöpölyjen soidinhuutelut toisilleen on jo huudettu pois vuodenvaihteen jälkeen talvella tai jopa jo edellisvuoden syksyllä. Reviirille tunkeutunut nuori koiras huudetaan sentään tiensä kiukkuisella soundilla.

Huhtikuussa alkaa pöntöltä pöntölle siirtyminen. Kymmenillä tai sadoilla kiipeämisillä ei tarvitse enää sentään väsyttää vanhoja luita. Tekniikka on antanut ison avun. Kamera tai puhelin ongenvavan päässä tekee huhtikuun kiipeämisen tarpeettomaksi. Myöhemmin puhdistetaan oravanpesät tai korjataan mahdollisesti havaittu muu epäkohota. Hyvinä myyrävuosina ensimmäiset pöllöemot pyydetään huhtikuun alussa ja jopa pesäpoikasia on rengastettavissa. Lehtopöllön rengastus ja emopyynti on huhtikuussa lopulla täydessä vauhdissa. Lehto- ja

viirupöllön saa kyllä jäämään kontrollin tai rengastuksen jälkeen poikasten turvaksi pesäpönttöön tarkastajan poistumisen jälkeen.

Viirupöllön pöntöt tarkkailualueeni pohjoisosissa tarkastetaan hieinan ennen vappua. Viirupöllöähän ei esiinny aivan rannikolla eikä isojen peltoaukeiden ympäröimissä metsissä. Pesinnät toistaiseksi ovat kaikki olleet niille asetetuissa pöntöissä. Helmipöllön pesintöjä ei todeta edes vuosittain.

Kana- ja hiirihaukkoihin orientoitunut harrastaja tarkkailee ja selvittää maaseudulla pesinnän aloitusta ja paikallistaa mahdolliset vaihtopesät reviireiltä.

Toukokuussa sitten ei enää malttaisi edes nukkua. Lehtopöllön ja viirupöllön pesäpoikaset jättävät pesäkolonsa lähtien maastoon samoilemaan. Mahdotonta niitä enää silloin on tavoittaa, ovat hyviä kiipeilijöitä, vaikka ei lentotaitoa vielä ole. Nyt mennään aiemmin laaditun ja mietityn aikataulun mukaan pöntöille. Ilman aikataulutusta pesäpoikasten rengastus kyllä myöhästyi.

Kana- ja hiirihaukan risupesistä varmistetaan hautovat tai poikasiaan lämmittävät emot, todetaan pesinnän eteneminen pesäpuun ympärillä olevista ulosteista. Ensimmäiset hiirihaukan pesäpoikaset saavat mutterit nilkkoihinsa toukokuun viimeisellä viikolla. Vähälukuisen pesimälinnun, varpuspöllön, pesäpöntöt tulee tarkastaa toukokuussa, jos mieli emot kontrolloida tai rengastaa.

Puiden saadessa lehtipeitteensä varpushaukan pesän etsiminen vaikeutuu. Saaliinvaihtokummut löytyvät entiseen tapaan, mutta pesäpuun havaitseminen lehtien estäessä näkymisen on joskus mahdotonta, kunnes valkoiset ”maalipisarot” ja emon varoittelu paljastaa pesäpaikan. Pesän löytymisestä huolimatta rengastus ei välttämättä onnistu. Pesäpuu ei aina kestä kiipeämistä.

Kana- ja hiirihaukan piilossa olevat pesät löytyvät emojen ääntelyn,

maastomerkkien ja saaliin kantamisen perusteella.

Kesäkuussa kiivetään ja isojen risupesien asukkaat saavat renkaat jalkoihinsa. Sopivien pesäpuiden väheneminen on ajanut hiiri- ja kanahaukan tekopesiin. Sellaisiin puihin, joista pesä on korjattu tai alkuperäinen pesä on siirretty pesän pudottua sopivaan naapuripuuhun. Vähintään puolet kana- ja hiirihaukoistani pesii ihmisen jollain lailla korjaamissa tai tekemissä pesäalustoissa. Kanahaukan pesien siirtyessä saloilta kylille aggressiivisten naaraiden tapaaminen on yleistynyt. Kesällä 2021 tutkimusalueellani pesi kanahaukkapari, joka puolusti määrätietoisesti ainoata poikastaan. Jopa maankamaralla pesän alla liian kauan viipyneet henkilöt joutuivat

poistumaan etäämmälle pesäpuun läheisyydestä välttääkseen haukkojen raivon ja aidon huolestuneisuuden. Osa rengastajista pyytää kanahaukkaemon pesältä isojen poikasten aikana ja rengastaa tai kontrolloi. Palavakatseisen jättiläispöllöemme poikaset ovat rengastuskäisiä kesäkuun alussa. Varpuspöllön poikaset saavat merkinnän kuukauden alun päivämäärillä.

Tuulihaukan emopyynti tapahtuu kesäkuussa. Tällöin ne saa kiinni. Vaikeaa on, mutta sade, tuuli ja pönttö sopivasti ladon kulmassa antaa mahdollisuuden emolta salaa päästä haavin kera pöntölle. Aikaisimmat tuulihaukat ovat rengastuskäisiä kesäkuun puolivälissä. Juhannuksen jälkeen suurin osa pöntöistä tarkastetaan ja niistä rengas-

Kanahaukat kiittävät ahkeria tekopesien rakentajia ja ottavat ne mielellään käyttöön!
© Jenni Lindstedt

Nuolihaukat pesivät ihan puun latvassa. Tässä Kari on puolimatassa kiipeämässä pesälle rengastamaan poikasia.
© Kai Kankare

tetaan poikaset. Pöntön etuseinällä tervehtivät haukan poikaset pitää jättää rauhaan. Jos niistä jokin pakenee ja joutuu kaurahalmeeseen, menehtyminen on melkoisen todennäköistä. Maastopoikasen löytäminen esimerkiksi ruispellosta on mahdotonta. Tuulihaukat pesivät joitain poikkeuksia lukuun ottamatta latoihin asetetuissa pöntöissä. Variksen ja korpin pesistä tai puihin asennetuista pöntöistä pesintöjä myös vuosittain todetaan.

Kesäkuun loppupuolella varpushaukka on kypsytynyt rengastettavaksi. Maastosta löytyy nyt saalisjätteitä 50 metrin säteellä pesästä, ja emot varoittelevat, jolloin pesinnän voi ainakin varmistaa ja poikaslukumäärän saa selville. Pudonneita pesiä löytyy vuosittain. Jos poikaset ovat elossa, pesän voi nostaa ja kiinnittää läheiseen sopivaan puuhun. Kaikki varpushaukan pesäpuutkaan eivät kestä kiipeämistä. Varpushaukka kasvattaa ja ruokkii poikaset lentoon kyllä keinopesästä, ”häätetekarista”. Kesäkuussa valtaosa päiväpetolinnuista on rengastettavissa.

Pesimäaikaan salaperäinen sarvipöllö poikueineen paljastuu yölaulajarekillä.

Heinäkuun helteillä tuuli- ja varpushaukkojen pesinnän tarkastus muuttuu lähinnä maastopoikueiden etsinnäksi ja pesintöiden toteuttamiseksi. Myöhäisimmät pesälliset ovat vielä rengastettavissa. Sääksirengastaja tai -pesäntarkastaja vielä ahkeroi. Saaristomerellä on voimakain kanta, mutta sisämaastakin tunnetaan pitkäaikaisia pesimäpaikkoja. Sellaisia, mistä hautovaa emoa ei häiritä pesältä pois, ja sääksikoiras yltää pyyntiin johonkin hyväksi tuntemalleen kala-apajalle ja vielä jaksaa kantaa purtavan kotipesälleen. Heinäkuussa saattaa vielä yhyttää jalan pakenevan huuhkajan poikasen maastosta. Pesäkuopan ne ovat jättäneet jo viikkoja sitten.

Harvinaiseksi käyneen mehiläishaukan sekä nuolihaukan poikaset kypsyvät rengastettaviksi heinäkuun lopulla.

Nuolihaukan pesä on hyvin vaikea löytää ja vaatii tuntien yhtämittaista seuranta tai useita eri käyntejä reviiirilä soidin- ja pesimäaikana. Nuoli- ja ampuhaukan pesiä tai reviiirejä yhdistyksemme alueella tällä hetkellä kukaan ei systemaattisesti kartoita.

Tässä vaiheessa vuotta maastotunnit painavat jaloissa. Keskikesän palautumisjakso on ansaittu. Laulu on loppu, sulkiminen alkanut, muuttoa varten tankataan, poikasääniä vielä kuuluu. Lintukesä alkaa olla ohitse, kahlaajat muuttavat, kottaraiset parveutuvat, risupesät ja pöntöt ovat tyhjentyneet. Haikeus ja tyhjyys nousee pintaan. Maratonmatka tunnua pikajuoksulta petolintuharrastukseen tai -tutkimukseen verrattuna. Innostavaa ja mielenkiintoista tekemistä kuitenkin riittää seuraavina kuukausina. Palautusjakson aika-

na voi vaikka muuton tarkailupaikolla nollata itsensä, tavata muita lintuharrastajia ja vaihtaa kokemukset ja kuulumiset.

Elo- ja syyskuussa sään jo hieman viilennyttyä käydään pönttökirjanpito huolella läpi. Puhdistetaan pöntöt, viedään rikkoutuneiden tilalle uudet. Maankäytön vuoksi siirrettäväksi tulee vuosittain pönttö tai pari. Joitain pönttöjä vain katoaa. Ilmeisesti tarve on todella suuri jossain muualla. Pudonneet ja hakkuihin jääneet isot risupesät korjataan tai siirretään lähistölle sopivaan paikkaan. Pyritään olemaan yhteydessä maanomistajiin myöhempien pesintöiden onnistumisen turvaamiseksi.

Pesintä- ja reviiiritietoa tulee myös metsän antimia pyydystyessä. Pudonnut sulka, uloste, saaliinvaihtokivi, varoittelu, paikallisen oloinen

Pitkänmatkan muuttajan sääksen liikkeistä saadaan paljon lisätietoja rengastamalla. © Jenni Lindstedt

lintu sekä kesällä nuorten lintujen koristeleva hatara alokasmainen risukasa. Näin pienestä reviiirikaritoitus voi alkaa...

Elokuun aikana metelöivä nuolihaukka poikue nousee taivaalle oikomaan sirppimäisiä siipiään ja on mustikkametsästä helposti havaittavissa. Tarkkailun perusteella sitten löytyykin pesitty pesä, jonne emoi vielä vie saaliin nälkää kiljuville hävittäjän muotoisille linnunpoikasille. Pesä sijaitsee yleensä metsän suurimman petäjän ohuessa latvasa, vanhassa korpin asumuksessa.

Lokakuussa tekeminen maastossa vaikeutuu. Maasto ei enää kuivu, puut ovat liukkaita. Myöhemmin jäänyt runko puussa estää kiipeämisen. Ne ovat kylmiä ja liukkaita. Pöntön rakentelu ja korjailu pimeinä aikoina muistuttaa tulevasta iloisesta ajasta, jolloin petolintuharrastajaa taas on oikeutettu todistamaan lisääntymisen onnellista ja ihmeellistä tapahtumaa. Osa rengastajista pyytää sarvipöllöjä muuton ollessa vilkkaimmillaan. Muuton ajankohdalla on vuosikohtaista. Nuoret kanauhat ovat näkyviä omaa paikkaansa etsiessä pimenevässä maailmassa. ”Mietiskeleviä” myyränpurijoita, buteota, on mukavasti näkyvillä, jos karvakansapopulaatio ei ole tahtunut syksyn tullessa.

Marraskuusta maaliskuuhun on syytä pitää yleiskunnosta huolta. Terveiden ja liikunnan laiminlyönti tietää erittäin suurta jaksamisongelmaa maastokaudella.

Tiiran tutkimisesta ja analysoinnista saa käsityksen menneestä petolintuvuodesta. Joitain kottarais- tai uuttukyyhkypönttöjä voi sentään tikkailta asennella. Työturvallisuuden vuoksi aina kaksin!

Kevättalvella käynnistyy myös sarvipöllön muutto. Käytännössä muuttoajankohta on se hetki, kun sarvipöllön voi verkoilla rengastaa tai kontrolloida.

Pöllöhavainnoinnin voi aloittaa jo syksyllä. Viiru- ja lehtopöllö ään-

televät aktiivisesti, kuitenkin syysaikaan melko epävarmasti ennustettavina kellonaikoina, toisin kuin parittomat koiraat kevättalvella, juuri pimeyden peiton laskeuduttua maastoon. Huuhkaja äänтелеe myös reviiiriltään syksylläkin, mutta kevättalvella paljon aktiivisemmin.

Määritystaidon päivitys on hyvä tehdä pimeimpään vuoden aikaan. Petolinnuista on määritettävissä ikätuntomerkkejä elon ensimmäisiltä vuosilta. Maastokaudella sellaiseen ei aikaa ole syventyä. Myös pukutuntomerkeissä on valtavaa muuntelua hiiri- ja mehiläishaukalla. Eikä kaikki kanahaukatkaan ole samantaisia puvultaan. Joitain pöllöpönttöjä valmistuu varastoon seuraavan vuoden tarvetta varten.

Leudompina talvien myötä myös talvehtivat varpus- ja hiirihaukat ovat yleistyneet. Varpushaukka hyötyy lämpötilan nousun lisäksi myös tukevasta talviruokinnasta ja verottaa ruokinnalla käyviä asiakkaita. Osa vanhoista kokeneista hiirihaukoista osaa korppien tavoin myös hyödyntää tielikenteen uhreja karvakansan puuttuessa. Jotkut talvehtivat hiirihaukat jäävät hyvän ravintotilanteen vallitessa entuudestaan tunnetuille reviiireilleen. Hiirihaukalle maistuvat myös peuran teurasjätteet maastosta. Talvehtivista linnuista vuosia tutkimusalueen maastoa tutkinut harrastaja voi päätellä tulevan kevään pesintätilannetta tai reviiirin muodostumista.

Nuorille harrastajille on tilaa

Hieman huolestuneena mietin petolintuharrastusta Varsinais-Suomessa. Meidän, ainakin rengastajien, keski-ikä on melko korkea, kirjoittaja mukaan lukien. Jos päivätyönä tällaista vuosikymmeniä tehtäisiin, eläkeikä ehkä olisi jo kohdallani koittanut.

Tietomäärä, joka maastosta nyt on koottuna ja kerättyä, joutuu pahimmassa tapauksessa veren vä-

hyden takia hukkaan. Kaikki maastotyö ja havainnot tallennettuna on tärkeää. Petolinnot, kuten kaikki muukin luonto, muuttuu jatkuvasti. Siksi vuosittainen havainnointi on arvokasta tietoa. Väliuosien jälkeen on vaikea muodostaa kokonaisuutta yhden kartoitetun pesimäkauden perusteella.

Kiipeilytaito ei ole este harrastukselle, mutta laajentaa kyllä näkökulmaa tällaiseen harrastusmuotoon. Vaikka kiipeäisi vain pöntön korkeudelle.

Hyvin miesvaltaiseksi harrastus on muotoutunut, mutta 2010-luvulla myös naiset ovat innostuneet petolinnuista. Kaikille, jotka palon pöllöihin tai päiväpetolintuihin tuntevat, ovat hyvin tärkeitä petolintuotoiminnalle ja petolintujen suojelutyölle. Jokaisen panos on tarpeellinen luontokatoa torjuttaessa. Petolinnot ovat myös terveellinen harrastus. Saa ulkoilmaa, liikuntaa ja lihashuollostakin jossain määrin on huolta pidettävä, jotta eteneminen maastossa olisi miellyttävää ja vaivatonta.

Petolinnot, lintuharrastus ylipäätään kokeneemman seurassa tai mentorin matkassa antaa oikotien lintujen maailmaan. Vaikkakin kantapään tai erehdyksen kautta hankittu oppi pysyy varmimmin lopun ikää mielessä. Petolintujen matkassa tulee havainnoiksi lintumaailmaa laajasti. Kovin erilaisia lajeja spontaanisti löytyy verrattuna hyvillä lintupaikoilla yhdestä pisteestä havainnoituna.

Lisäksi nelijalkaisia kruunupäitä ei voi olla havaitsematta, varmimmin aamun tunteina ennen terävän valon saapumista. Saattaapa hyvällä onnella saada näköhavainnon pienten hirvieläinten makuun mieltuneistä nisäkäspedoistakin, jotka tällä vuosikymmenellä luimistelevat kasvavien luupäälauhojen vanavedessä. Aikoinaan tuotiin maahamme metsästettävää, kun silloin olemassa oleva riistapopulaatio ei riittänyt verotettavaksi, mutta nykyään eivät enää riitä metsästäjät kruunupäiden kurit-

Tuulihaukalla menee tällä hetkellä
Varsinais-Suomessa hyvin.
© Jenni Lindstedt

tamiseen. Kauniita ja suloisia joka tapauksessa ovat nämä uudenlaiset ”pienet hirvet”. Parhaat kanttarelli- ja mustikkaesiintymät ovat myös petolintuharrastajien tiedossa.

Tulevaisuuden synkät pilvet

Maankäyttö ja suorastaan metsien hävitys maalaa myös mustat huolen viivat silmiäni alle. Onko tulevaisuudessa elinvoimainen hiiri- tai kanahaukapopulaatio tekopesän ja suojelualan vanki? Kanahaukka oli jo hyvinkin tulossa kaupunkiin, mutta nyt tehostunut maankäyttö estää haukan kaupungistumisen.

Tuleeko kanahaukasta joskus suurten puistojen pesimälintu, kun metsistä ei löydy enää ikipesää kantavaa oksistoa? Pysykö hiirihaukan pesä kesän ukkoskuuroissa keskenkasvuissa nuoressa männyssä?

Paahtuvatko pesäpoikaset hengiltä ilmastonmuutoksen vuoksi? Mihin varpushaukka koivuvitsoista tehdyn pesänsä laittaa viimeisen ”vähäarvoisen” pesimäpöheikön ha-

ketuksen jälkeen? Onko tulevaisuudessa kaupungin laidoilla lehtopöllölle vesimyyriä, metsähiiriä tai rastasyhdyskuntaa, millä ravita pari kolme poikasta?

Tuulihaukka taas on menestys. Lähes kaikissa potentiaalisissa Varsinais-Suomen ladoissa on pönttö. Jos häirintää ei pesäladolla ole, huononakin vuonna tulee pari poikasta, hyvänä kuusi. Tuulihaukka oli kymmeniä vuosia kateissa TLY:n alueelta, mutta isoksi osaksi pöntötyksen vuoksi kanta nousi entisiin lukemiin. Ei omin voimin, tämäkin petolintuharrastajien avustuksella. Viime kesänäkin tuulihaukka oli maaseudun näkyvin ja peltovaltaisessa maisemassa yleisin petolintu.

Kuitenkin: väkeviä kokemuksia

Mustista pilvistä huolimatta petolintujen parissa vietetty aika tuottaa suurta mielihyvää ja onnistumisen tunnetta. Lisäksi elämän mittaisia ystävyyssuhteita ja elämän päätyttyä jää hienot ja väkevät muistot ystä-

vyydestä sekä yhteisistä saavutuksista. Nöyrän ja kiitollisena ymmärän, mistä minäkin aikanaan oppini ammennin. Väistämättä me siirrymme kaikki tarkastamaan ja etsimään uusia päiväpetolinnun risupesiiä uudesta, ennentuntemattomasta näkökulmasta, ylhäältäpäin.

Onnistumisen tunne, asuttu pesäpönttö ensimmäistä kertaa, uuden luomupesän löytäminen, epäonnistuneen pesinnän jälkeen seuraavana vuonna onnistunut pesintä uudessa keinopesässä, kontrolli pesivästä emosta muun yhdistyksen alueelta ja kaikki muut voimakkaat tunteukset. Elämykset, tiedon jano ja jatkuva evoluution eteneminen ”millimetri” kerrallaan pakottaa vuosi toisensa jälkeen jatkamaan metsän hämärässä tutkimuksia ja seurantaa. Koskaan ei voi tietää kaikkea eikä koskaan tule valmistumaan täysinoppineeksi. Päällimmäisenä kuitenkin minulla ehkä tietämys ja tyytyväisyys, että on voinut auttaa tai vaikuttaa uuden petolintuelämän syntyyn.

Turun Ruissalon pesimälinnusto 1933–2021

JARMO LAINE

Ruissalo on tunnettu sen tammivaltaisista linturikkaista lehdostaan ja saari kuuluukin kansainvälisesti tärkeiden lintualueiden (IBA) verkostoon. Saaren pesimälinnuston seurannoista on tietoa jo lähes sadan vuoden ajalta. Vuonna 1980 seurantamenetelmät vakioitiin ja sen jälkeen kartoituksia on tehty säännöllisesti 5–10 vuoden välein. Tuoreimman kartoituksen toteuttivat Hannu Klemola ja Jarmo Laine Turun kaupungin toimeksiannosta vuonna 2021.

Ruissalon pesimälinnuston selvitystyöt

Varhaisimmat koko Ruissalon kattaneet pesimälinnuston selvitykset ovat peräisin 1930-luvulta. Vuosina 1933–1938 S. Bergroth, H. Bruun ja K. A. Fredriksson keräsivät tietoa saaren pesimälinnustosta ja julkaisivat tulokset *Ornis Fennica*ssa vuonna 1940. Tutkimusmenetelmät eivät ole tiedossa. Aineisto on esitetty pääasiassa eri lajien sanallisesti kuvattuina runsauksina, muutamista lajeista on arvioitu parimäärät.

Seuraavat laajemmat selvitykset tehtiin 1950-luvun alussa. Rauno Tenovuon selvitti metsien linnustoa linjalaskentamenetelmällä ja Nils Fritzén tutki rantojen linnustoa. Tuloksia on julkaistu vuoden 1954 Turun Ylioppilas-lehdessä. Näiden tutkimusten pohjalta ei ole mahdollista tehdä arviota koko saaren pesimälinnustosta.

Vuonna 1971 arvioitiin Rauno Tenovuon johdolla Ruissalon metsien linnustoa kartoitusmenetelmällä. Neljästä valitusta koalueesta kolme sijaitsi saaren itäosan lehdossa ja yksi Kuvassa. Kartoitusalueet painottuvat lehtomaiseen metsätyyppiin, joten saatujen tulosten yleistäminen koko saaren alueella ei ole mahdollista. Esa Lehikoinen tutki useana vuonna 1969–1977 Ruissalon rantojen pesimälinnustoa. Molemmista tutkimuksista tuloksia on esitetty teoksessa: Ruissalo – luontoa ja kulttuuria.

Vuonna 1980 toteutettiin ensimmäisen kerran Esa Lehikoinen, Esko

Gustafssonin ja Kari Mäntylän suunnittelema koko Ruissalon pääsaaren kattava pesimälinnuston kartoitus. Lähes samoilla tutkimusmenetelmillä selvitystyö on toistettu vuosina 1990, 2000, 2006, 2010, 2015 ja viimeksi 2021.

Tutkimusmenetelmät

Vuonna 2021 toteutetussa Ruissalon pesimälinnuston kartoituksessa käytetyt menetelmät olivat osaluokartoitukset, linjalaskennat sekä peltolintujen, rantalintujen ja vesilintujen erilliskartoitukset. Harvalukuiset lajit etsittiin kulkemalla koko saari läpi useaan kertaan.

Runsaslukuisten metsälajien kannanarvioinnissa tärkein menetelmä on osa-aluekartoitus. Saaren lähes tuhat metsäkuviota jaettiin kuuteen luokkaan: 1. Jalopuuvaltaiset metsät, 2. Tervalepikot, 3. Muut lehtipuuvalliset metsät, 4. Mäntyvaltaiset metsät, 5. Kuusivaltaiset metsät ja 6. Vähäpuiset karukot. Näillä pohjatiedoilla rajattiin neljä isohkoa kartoitusaluetta, joissa edellä mainittujen kuuden luokan kuvioiden yhdistelmä toistuisi mahdollisimman tarkasti samassa suhteessa koko saaren kuvioiden kanssa. Valituiksi tulivat Marjaniemi (27,3 ha), Kasvitiiteellisen puutarhan länsipuolinen metsä (19,6 ha), Kuvanniemen keskiosa (26,9 ha) ja Kuvanniemen eteläosa (18,5 ha). Kartoitusaluekuvioiden suhteellinen toistuvuus koko saaren metsien kanssa on hyvä, jolloin kerointa käyttäen koko saaren runsaslukuisten metsä-

lintujen parimäärästä saadaan melko luotettava arvio.

Linjalaskennat toteutettiin samalla tavalla kuin aiemmissa pesimälinnuston selvityksissä. Ruissalon saarelle on suunniteltu neljä neljän kilometrin mittaista laskentareittiä, jotka kattavat saaren elinympäristötyypit mahdollisimman tasapuolisesti. Linjat laskettiin kesäkuun alussa aamutuntien aikana. Jokaiseen linjaan käytettiin yksi sateeton ja vähätuulinen aamu. Linjoilta merkittiin erikseen pääsaralla (25 m laskijan molemmin puolin) ja pääsaran ulkopuolella havaitut linnut. Havaitut linnut kirjattiin taulukko-ohjelmaan, joka laskee saaren parimäärät. Saatua tuloksia voidaan pitää suuntaa antavana, ei sellaisenaan käytettävänä.

Pistelaskennoista on luovuttu jo useita vuosia sitten menetelmän tuottaman vähäisen lisäarvon vuoksi. Huomattavasti parempaan tulokseen päästään kulkemalla kattavasti saaren metsissä ja kirjaamalla kaikkien vähälukuisten lajien esiintymät kartalle.

Pelto- ja rantalinnut (myös ruovikkolajit) kartoitettiin perusteellisesti. Saadut parimäärät kuvaavat todellista tilannetta tarkasti.

Vesilinnut kartoitettiin yhdellä venekierroksella saaren ympäri toukokuussa ja huhti–kesäkuun aikana rannoilta käsin kaikista pisteistä, mistä rantaan oli vapaa pääsy.

Harvalukuisten lajien selvitystyössä pyrittiin löytämään mahdollisimman tarkasti kaikkien sellaisten lajien reviirit, jotka eivät muiden

menetelmien kautta tule riittävän hyvin huomioitua. Varhaispesijöistä esimerkiksi pöllöt kartoitettiin helmikuussa, tikat, käpylinnut ja metsätiaiset maaliskuussa sekä puukiipijä ja hippäinen huhtikuussa. Tämä menetelmäosuus on ajallisesti selvästi suuritöisin.

Kahden laskijan voimin toteutetussa selvitystyössä maastotöitä tehtiin helmi–heinäkuussa noin 400 tuntia 90 päivän aikana.

Ruissalon saaren ympäristön muutoksista

Metsät

Ruissalon metsien käsittely oli vielä 1800-luvulla pääsääntöisesti vain kuolevan puuaineksen talteen ottamista, jolloin lahoppuun kertyminen oli vähäistä. Karjan metsälaidunnus, jota harjoitettiin 1900-luvun alkupuolelle saakka, heikensi tammen uudistumista. Tammen ikäjatku-mossa on nähtävissä noin sadan vuoden aukko. Laidunnus aiheutti myös pensaskerroksen katoamisen laajoilta alueilta.

Ensimmäinen Ruissalon metsien hoitosuunnitelma tehtiin vuonna 1957. Suunnitelman mukaisina toimenpiteinä lisättiin niittyjen ja peltöjen metsittämistä. Myös lehtometsien puhdistushakkuut, joiden tavoitteena oli jalopuiden kasvun turvaaminen, otettiin käyttöön. Seurauksena oli pensaskerroksen heikkeneminen. Samanlaisen vaikutuksen aiheutti 1960-luvulle saakka työllisyytöinä toteutetut koko Ruissalon metsät kattaneet vesakkojen raivaukset.

Turun kaupungin ympäristön-suojelutoimiston tekemän vuosien 1991–2000 metsäsuunnitelman mukaisen hoidon peruseriaate oli lehtoalueiden säilyminen ja lisääminen. Lehtoalueilla poistetaan ainoastaan yksilöityjen jalopuiden kasvua haittaavaa nuorta puustoa. Pensaskerroksen raivauksia ei enää

Taulukko 1, osa 1. Ruissalon pesimälajit 1935-2021

	1930-luku	1980	1990	2000	2006	2010	2015	2021
Harmaahaikara	0	0	0	0	0	0	0	1
Silkkiuikku	40	40	6	7	4	6	8	10
Kyhmyjoutsen	0	2	4	11	4	4	5	8
Kanadanhanhi	0	3	2	1	0	1	0	1
Tavi	0	6	0	0	0	0	2	4
Haapana	p	9	2	1	1	0	0	0
Sinisorsa	pp	65	55	28	50	30	20	45
Harmaasorsa	0	0	0	0	0	0	0	2
Lapasorsa	p	0	0	0	0	0	0	0
Tukkasotka		15	15	15	11	10		5
Punasotka	p	3	0	1	0	0	0	1
Telkkä	pp	43	35	32	35	40	25	32
Isokoskelo	p		8	10	12	12	8	17
Kalalokki		0	0	0	0	0	0	5
Naurulokki	20	0	0	0	0	0	0	0
Kalatiira	p	0	0	0	0	0	0	0
Kanahaukka		1	0	0	0	1	1	1
Varpushaukka		0	1	1	1	1	1	1
Tuulihaukka	p	0	0	0	0	0	0	0
Teeri	p	3	2	0	0	0	0	0
Peltopyy	p	0	0	0	0	0	0	0
Fasaani	0	30	20	10	8	6	0	0
Liejukana	0	0	0	0	0	0	0	1
Nokikana	20	13	1	1	3	4	1	3
Luhtakana	0	0	0	0	0	0	0	1
Kurki	0	0	0	0	0	0	1	1
Meriharakka	0	0	0	0	1	1	1	1
Pikkutylli	p	1	1	0	1	2	2	2
Töyhtöhyppä	p	19	12	8	6	8	11	11
Taivaanvuohi	0	6	6	1	2	2	2	4
Lehtokurppa		7	5	5	6	10	7	9
Punajalkaviklo	0	8	5	1	1	1	2	1
Rantasipi	p	10	15	10	12	14	10	21
Kesykyhky	0	5	0	0	1	0	0	0
Uuttukyyhky	ppp	100	80	50	60	60	70	35
Sepelkyhky	p	7	9	20	30	30	50	75
Kehräjä	p	0	0	0	0	0	0	0
Käki	p	5	2	2	2	9	4	9
Varpuspöllö	p	0	0	0	0	0	0	0
Lehtopöllö	6	8	5	10	10	8	13	10
Sarvipöllö	p	1	0	0	0	0	1	0
Helmipöllö	p	0	0	0	0	0	0	0
p = harvalukuinen -> pppp = erittäin runsas								

tehdä. Lahoppuun määrää lisätään mm. kaulaamalla koivuja ja haapoja. Uusimmissa metsäsuunnitelmissa Natura-luontotyyppelijä hoidetaan niin, että kyseisten luontotyyppien ominaispiirteet säilyvät tai paranevat. Muita Ruissalon metsäisiä kuvioita hoidetaan kohti boreaalista luonnonmetsää.

Linnustolle edullisia muutoksia ovat olleet puuston iän kasvaminen, lahoppuun määrän lisääntyminen ja pensaskerroksen vahvistuminen. Hyötyjiä ovat olleet erityisesti punarinta, peukaloinen, laulurastas, sirittäjä, puukiipijä sekä tikat ja muut kolopesijät.

Rantaniitty

Ruissalon rantaniityt olivat 2000-luvulle tultaessa, ruovikko- ja pensaikkoalueiden laajetessa, kasva-neet suurelta osin umpeen. Life-hankkeen (2002–2006) myötä niityt otettiin hoitotoimien kohteeksi. Perustettiin karja- ja lammaslaitumia ja raivattiin myös koneellisesti niittyjä. Laivaliikenteen aiheuttama rantatien niityn luhistuminen saatiin pysäytettyä eroosiosuojauksella.

Niittyjen hoidon vaikutuksesta ovat ainakin taivaanvuohen ja niittykirvisen pesimäkannat voimistuneet. Toivottavasti tulevaisuudessa nähdään erityisesti Etelä-Suomessa voimakkaasti taantuneen keltavästäräkin paluu Ruissalon rantaniityille.

Pellot

Ruissalon peltöjen viljelyn tärkein syy nykyisin on maisemanhoito. Viljelytavoissa on siirrytty vuodesta 2008 alkaen luomuviljelyyn ja pyrkimyksenä on mahdollisimman laajaa talviaikainen kasvipeitteisyys. Pelloilla harjoitetaan vuoroviljelyä, jolloin osa pelloista kasvaa viljaa ja osa heinää ja apilaa. Laajaa Kartanon peltoaluetta hoidetaan Ruisrock-tapahtumaa varten avomaana.

Mahdollisimman suureen tuottavuuteen tähtäävästä peltöjen viljelystä on luovuttu ja tästä hyötyvät

Taulukko 1, osa 2. Ruissalon pesimälajit 1935-2021

	1930-luku	1980	1990	2000	2006	2010	2015	2021
Tervapääsky	pp	30	30	20	20	14	20	15
Käenpiika	p	20	3	1	5	3	8	10
Harmaapäätikka	10	7	6	7	9	9	9	13
Palokärki	5	4	4	4	5	5	6	11
Käpytikka	pp	2	30	20	30	45	40	75
Valkoselkätikka	0	0	0	0	0	0	0	1
Pikkutikka	p	10	11	12	15	16	12	19
Kiuru	pp	25	20	12	15	17	18	16
Haarapääsky	ppp	25	16	15	16	15	25	23
Räystäspääsky	ppp	5	11	8	9	10	6	3
Metsäkirvinen	ppp	180	100	80	80	70	60	60
Niittykirvinen	0	6	5	2	8	9	8	11
Keltavästäräkki	p	13	10	1	2	1	0	0
Västäräkki	ppp	70	75	60	100	90	100	100
Peukaloinen	0	0	0	1	0	0	6	13
Rautiainen		4	0	1	1	4	1	1
Punarinta	ppp	120	80	85	90	120	80	220
Satakieli	0	58	50	50	56	64	50	45
Leppälintu	ppp	12	3	1	8	8	4	10
Pensastasku	p	5	5	1	3	1	1	0
Kivitasku	pp	15	1	2	3	2	2	2
Mustarastas	15	100	60	80	120	140	160	250
Räkättirastas	ppp	60	140	140	120	130	130	70
Laulurastas	ppp	45	30	30	30	40	80	140
Punakylkirastas	ppp	150	70	75	120	130	100	70
Kulorastas	0	0	0	0	0	0	0	1
Pensassirkkalintu	0	0	0	1	1	2	1	5
Ruokokerttunen	20	80	120	100	100	75	53	100
Viitakerttunen	0	3	2	2	3	3	3	2
Luhtakerttunen	0	1	5	3	4	1	2	10
Rytkerttunen	0	50	50	50	33	20	21	17
Kultarinta	p	25	15	25	20	20	15	23
Hernekerttu	pp	20	20	20	20	22	15	25
Pensaskerttu	ppp	60	70	75	65	80	60	50
Lehtokerttu	pppp	150	150	120	120	120	120	80
Mustapääkerttu	p	40	60	50	55	70	90	140
Sirittäjä	0	30	20	30	60	60	52	80
Tiltalti	p	8	4	4	4	1	1	10
Pajulintu	pppp	600	500	400	350	400	350	350
Hippiäinen	pp	30	45	40	30	25	30	40
Harmaasieppo	ppp	150	150	130	125	200	200	120
Kirjosieppo	pppp	300	300	250	300	350	300	420
p = harvalukuinen -> pppp = erittäin runsas								

Taulukko 1, osa 3. Ruissalon pesimälajit 1935-2021

	1930-luku	1980	1990	2000	2006	2010	2015	2021
Pikkusieppo	0	0	0	0	0	1	0	3
Viiksitimali	0	0	0	1	1	1	1	0
Hömötiainen	pp	20	15	1	2	0	0	0
Töyhtötiainen	pp	15	9	1	14	13	7	2
Kuusitiainen	pp	2	7	0	11	6	9	16
Sinitiainen	ppp	300	300	300	350	400	350	400
Talitiainen	pppp	400	400	400	450	400	350	400
Puukiipijä	pp	15	25	20	20	30	30	75
Pikkulepinkäinen	p	16	7	3	3	5	4	4
Närhi	p	15	17	10	5	10	10	14
Harakka	0	3	5	3	2	1	2	10
Naakka	30	50	20	40	45	40	40	19
Varis	ppp	50	40	20	15	20	15	20
Korppi	0	0	0	0	0	1	1	2
Kottarainen	ppp	120	60	60	70	70	60	75
Varpunen	pp	60	40	5	8	1	0	0
Pikkugarpunen	0	0	0	0	0	4	7	30
Peippo	pppp	800	650	600	800	800	600	500
Vihrepeippo	p	25	40	65	100	50	50	50
Tikli	p	8	15	15	21	30	24	60
Vihervarpunen	pp	50	30	30	30	40	60	15
Hemppo	0	1	0	1	1	1	1	19
Urpainen	0	0	0	0	0	1	3	13
Pikkukäpylintu	pp	0	0	2	4	1	0	0
Isokäpylintu	0	0	0	0	0	0	0	1
Punavarpunen	0	70	70	60	50	45	40	50
Punatulkku	p	2	0	1	3	3	1	0
Nokkavarpunen	0	0	3	21	21	17	13	28
Keltasirkku	pp	110	30	30	30	30	28	45
Peltosirkku	p	2	1	0	0	0	0	0
Pajusirkku	0	40	40	50	60	50	33	60
Pareja		5097	4386	3972	4532	4723	4223	4879
Lajeja	75	86	81	85	87	86	87	94

p = harvalukuinen -> pppp = erittäin runsas

ainakin töyhtöhyppä, niittykirvinen ja kiuru. Näiden lajien pesimäkannat ovat olleet lievässä kasvussa. Myös peltosirkku on viime vuosina osoittanut paluun merkkejä.

Pesimälinnusto 2021

Ruissalon pesimälinnusto on kokenut suuria muutoksia vuosikymmenten

saatossa. Paljon on hävinneitä (19) ja taantuneita (13) lajeja mutta myös monia runsastuneita lajeja (22) ja uusia tulokaslajejakin on useita (11).

Suurin kielteinen muutos on tapahtunut peltolajeissa, joista viisi on hävinnyt. Yhtään selvästi runsastunut peltolajia ei Ruissalossa esiinny. Kiuru, niittykirvinen ja töyhtöhyppä ovat viime vuosikymmenet

pystyneet säilyttämään pesimäkantansa melko vakaana, jopa lievästi kasvavana.

Myös vesilinnut ovat kokeneet kovia. Kuusi lajia on hävinnyt tai taantunut voimakkaasti. Vain harmaasorsa uustulokkaana on myönteinen ilmiö. Sinisorsa ja telkkä ovat edelleen runsaita pesimälajeja Ruissalossa, vaikka lievää taantumaa näilläkin on havaittu.

Metsälajeilla menee paremmin. Vain 11 on hävinnyt tai taantunut mutta lajeista 22 on runsastuneita tai kokonaan uusia tulokkaita. Pahimmin ovat kärsineet häiriöille herkäät kanallinnut ja huuhkaja, saalistuspaineesta kärsivä uuttukyyhky sekä töyhtö- ja hömötiainen. Menestyneimpiä ovat olleet sepelkyyhky, tikat, laulu- ja mustarastas, puukiipijä, peukaloinen, punarinta ja mustapääkerttu.

Satunnaispesijöitä kartoitusvuosien ulkopuolella on havaittu useita lajeista: heinätavi pesi Telakan ruovikkoalueella 1968, luhtahuitti soidinteli pitkään Ekarsinlahdella 1964, varpuspöllöllä oli reviiiri Honkapirtillä keväällä 1980, ruisräikkä on pitänyt reviiiriä Ruissalossa useana vuonna, pyrstötiaisesta on muutama pesimiseen viittaava havainto ja pähkinänakkelin pesä on löydetty vuosina 1983 ja 2011.

Ruissaloo ympäröivillä saarilla ja luodoilla pesii useita lajeja, jotka eivät kuulu pääsaaren pesimälajistoon. Sellaisia ovat selkä-, harmaa- ja merilokki, kala- ja lapintiira, haahka, valkuposkianhi ja merimetso.

Hävinneet lajit (19):

Haapana (*Anas penelope*). Haapanan viimeiset pesintään viittaavat havainnot Ruissalossa on tehty vuonna 2009. Siihen asti haapana oli kuullut jokseenkin säännöllisesti saaren pesimälinnustoon. Suurimmillaan kanta lienee ollut 1970- ja 1980-lukujen taitteessa, jolloin pesimäkannan suuruudeksi arvioitiin 9 paria.

Lapasorsa (*Anas clypeata*). Lapasorsa kuului Ruissalon pesimälajistoon jo 1930-luvulla. Vielä 1960-luvun lopussa Ruissalossa arvioitiin pesivän neljä lapasorsaparia. Tämän jälkeen havaittiin 1970-luvulla muutamana vuotena pariutuneet linnut pesimäaikana Marjanimessä, viimeksi vuonna 1980.

Tuulihaukka (*Falco tinnunculus*). Tuulihaukka on ollut Ruissalossa vakituinen pesimälaji 1970-luvulle saakka. Viimeinen pesintä todettiin 1972.

Pyy (*Bonasia bonasia*). Pyy luokiteltiin Ruissalossa satunnaispesijäksi viime vuosisadan puoliväliin asti. Tämän jälkeen laji on havaittu 1973 Marjanimessä (2 lintua) ja 2005 Kuvassa. Pesintään viittaavia havaintoja ei ole Ruissalossa tehty vuosikymmeniä.

Teeri (*Tetrao tetrix*). Teeri katosi 1990-luvun puoliväliin mennessä Ruissalon pesimälinnustosta. Vielä vuosikymmenen alkupuolella Kuvassa sinnitteli pieni pesimäkanta. Ilmeisesti saaren kasvanut

ulkoilukäyttö aiheutti liian suuren häiriön teerelle. Myös kasvanut pienpetokanta saattoi olla osasyy lajin katoamiseen.

Peltopyy (*Perdix perdix*). Peltopyy oli 1930-luvulla vakituinen pesimälintu Ruissalossa. Pesintään viittaavia havaintoja tehtiin ainakin 1960-luvulla ja vielä 1975 laji havaittiin pesimäaikaan. Tämän jälkeen peltopyytä ei ole Ruissalossa tavattu.

Fasaani (*Phasianus colchicus*). Vuonna 1962 fasaaneja istutettiin Ruissaloon 25 yksilöä. Kanta alkoi kasvaa ja vuoden 1980 laskennassa kannaksi arvioitiin 30 paria. Tämän jälkeen pesimäkanta alkoi vähitellen pienentyä ja viimeiset pesinnät todettiin vuonna 2010. Myöhemmin fasaaneja tavattiin satunnaisesti yksittäisin linnuin, viimeksi 2020. Saarella pesivä kanahaukka lienee suurin tekijä fasaanikannan taantumiseen. Runsaas kettukanta ei ole ainakaan parantanut fasaanin selviytymismahdollisuuksia Ruissalossa.

Isokuovi (*Numenius arquata*). Laji pesi 1950-luvulla vakituisesti Ruis-

salossa. Vielä seuraavalla vuosikymmenellä kuovi pesi todennäköisesti satunnaisesti saarella. Myöhemmillä ajoilla ei ole tiedossa pesintään viittaavia havaintoja.

Naurulokki (*Larus ridibundus*). Laji pesii satunnaisesti Ruissalon pääsaarella. Ruissalon sillan ja telakan välisellä ruovikkoalueella naurulokki on pesinyt aiemmin ilmeisesti melko säännöllisesti. Ainakin 1930-luvun puolivälissä alueella oli 20 parin pieni yhdyskunta. Tältä vuosituhannelta on tiedossa 15 parin pesintä Krottilanlahdella vuonna 2001.

Kalatiira (*Sterna hirundo*). Kalatiira kuului 1930-luvulla Ruissalon pääsaaren pesimälinnustoon. Tällöin yksittäisperejä pesi Airistolle avautuvilla rannoilla. Viimeiseltä 40 vuodelta ei kalatiiran pesinnöistä pääsaarella ole havaintoja.

Kesykyyhky (*Columba livia*). Kesykyyhky kuului jo 1950-luvulla Ruissalon pesimälinnustoon. Vielä vuonna 1980 Ruissalon Telakan rakennuksissa pesi 5 paria kesykyyhkyä.

Viimeinen pesintä varmistettiin samalla alueella vuonna 2006. Tämän jälkeen lajia on Ruissalossa havaittu vain satunnaisesti.

Huuhkaja (*Bubo bubo*). Laji pesi vielä 1950-luvulla Ruissalon pääsaarella. Myöhemmin huuhkaja pesi Iso-Pukin saarella mahdollisesti 1970-luvulle saakka. Tämän jälkeen lajista ei ole tehty enää pesintään viittaavia havaintoja.

Helmipöllö (*Aegolius funereus*). Lajia pidettiin 1930-luvulla pesimälajina Ruissalossa. Tiedossa ei ole myöhempiä pesintään viittaavia havaintoja.

Kehräjä (*Caprimulgus europaeus*). Kehräjä lienee kuulunut Ruissalon vakituiseen pesimälinnustoon 1950-luvulla. Pesimäaikaisia havaintoja on vielä 1960-luvulta. Tämän jälkeen ei saarelta ole enää pesintään viittaavia havaintoja. Ruissalon nykymetsät ovat ilmeisesti liian tiheäpuustoisia, jotta ne soveltuisivat kehräjälle.

Keltavästäräkki (*Motacilla flava*). Laji kuului Ruissalon pesimälinnustoon jo 1930-luvulla. Tällöin pesimäkanta oli muutaman parin suuruinen. Parhaimmillaan Ruissalossa pesi 13 paria vuonna 1980. Vielä 10 vuotta myöhemmin kanta oli kymmenen parin suuruinen. Tämän jälkeen kanta romahti ja vuonna 2000 saarella pesi enää yksi pari. Vuoteen 2015 mennessä keltavästäräkki katosi Ruissalon vakituisesta pesimälinnustosta. Ruissalossa on useita lajille sopivia laidunnettuja rantaniittyjä, joten on toivoa keltavästäräkin paluusta saaren pesimälajistoon.

Pensastasku (*Saxicola rubetra*). Pensastasku oli 1930-luvulla harvalukuinen pesijä Ruissalossa. Kanta säilyi muutaman parin suuruisena 2000-luvulle saakka. Tämän jälkeen kanta on taantunut ja vuonna 2021 laji ei enää saarella pesinyt.

Hömötiainen (*Poecile montanus*). Hömötiainen on ollut ainakin 1930-luvulta lähtien Ruissalon runsain metsätiaislaji. Lajin kanta säilyi korkeana 1990-luvulle saakka, jonka jälkeen tapahtui romahdus. Vuoteen 2010 mennessä laji katosi Ruissalon pesimälinnustosta. Muualla Suomessa suurin taantuma hömötiaisen kannoissa tapahtui ennen 1990-lukua, Ruissalossa vasta sen jälkeen. Yhtenä syynä lajin taantumiseen pidetään tehometsätaloutta. Ruissalossa metsät ovat säilyneet luonnonmetsinä jo kymmeniä vuosia, joten taantumien syyt löytyvät muista tekijöistä. Mahdollista on hömötiaisen huonompi kilpailukyky muiden tiaisten kanssa.

Varpunen (*Passer domesticus*). Vielä 1980-luvulla varpuskanta Ruissalossa käsitti useita kymmeniä pareja. Tämän jälkeen kanta on taantunut jatkuvasti ja viimeiset pesimäaikaiset havainnot tehtiin kartanon alueella vuonna 2015.

Peltosirkku (*Emberiza hortulana*). Peltosirkku kuului vielä 1980- ja 1990-luvuilla Ruissalon vakituiseen pesimälajistoon. Sittemmin pesimäaikaiset havainnot ovat käyneet satunnaisemmiksi. Vuosina 2019 ja 2020 (kaksi lintua) saarella oli kuitenkin pitkään laulavat koiraat.

Taantuneet lajit (13):

Silkkiuikku (*Podiceps cristatus*). Lajin pesimäkanta pysyi 1930-luvulta lähtien 40 parin tuntumassa 1980-luvulle saakka. Sen jälkeen kanta romahti muutamaan pariin. Suurin syy lienee Ruissalon Telakan ja sillan välisen ruovikkoalueen supistuminen veneväylän rakentamisen ja satamatoimintojen laajentumisen vuoksi. Alueella pesi aiemmin Ruissalon tihein silkkiuikkukanta. Viime vuosikymmeninä saaren länsipään

muutaman parin kannassa on näkynyt pientä kasvua.

Nokikana (*Fulica atra*). Nokikanan kannankehitys Ruissalossa on kulkenut samaa polkua silkkiuikun kanssa. Pesimäkanta oli 1930-luvulta 1980-luvun alkuun 20 parin tuntumassa. Sen jälkeen tapahtui romahdus ja nykyisin vain saaren länsipäässä pesivä kanta on ollut 1–4 parin suuruinen.

Punajalkaviklo (*Tringa totanus*). Punajalkaviklo piti reviiiriä Krottilanlahdella, mutta pesintä ei onnistunut. Punajalkaviklokanta on taantunut ja laji on lähes hävinnyt Ruissalon pääsaaren pesimälinnustosta.

Uuttukyyhky (*Columba oenas*). Uuttukyyhky on taantunut voimakkaasti ja kanta on pudonnut lähes kolmannekseen vuoden 1980 parimäärästä. Romahdus on suuri myös vuoden 2015 arvioon verrattuna. Laji kärsinee saalistuspaineesta, sillä sopivia pesäkoljoja saarella on runsaasti. Viime vuosina saarelle vakinaistunut näätä on todennäköisesti suurin tekijä uuttukyyhkyntaantumiseen.

Käenpiika (*Jynx torquilla*). Laji on elpynyt viime vuosikymmenien aallonpohjasta, mutta pesimäkanta on edelleen alhaisempi kuin 1980-luvulla.

Räystäspääsky (*Delichon urbica*). Räystäspääskykanta on taantunut Ruissalossa kuten muuallakin Suomessa. Saaren pesimäkanta on ollut ainakin 1980-luvulta lähtien varsin alhainen.

Metsäkirvinen (*Anthus trivialis*). Metsäkirviskanta oli 1980-luvulla selvästi korkeampi kuin nykyään. Vielä 2000-luvun aikana kanta on edelleen hieman taantunut. Koko Suomessa metsäkirvisen kannankehitys on samansuuntainen.

Kivitasku (*Oenanthe oenanthe*). Yksi pari tavattiin kartanolla ja yksi telakalla. Lajin kanta on laskenut vuoden 1980 15 parista nykyiseen tasoon jo vuosikymmeniä sitten. Koko Suomessa kivitaskukannat romahtivat samaan aikaan kuin Ruissalossa, joten syitä taantumiseen pitää etsiä Ruissalon ulkopuolelta.

Rytikerttunen (*Acrocephalus scirpaceus*). Rytikerttusen ensipesintä Suomessa todettiin Ruissalossa 1922. Kanta kasvoi 1950-lukuun mennessä noin 40 pariin ja siitä vielä 1980-luvulle tultaessa 50 pariin. Kanta säilyi vakaana 2000-luvun alkuun saakka, josta alkoi voimakas väheneminen. Nykyinen kanta on enää kolmasosa 2000-luvun alun parimäärästä.

Pajulintu (*Phylloscopus trochilus*). Ruissalon pajulintukanta oli laskussa erityisesti 1990-luvulla kuten yleisesti koko Suomessa. Saaren kanta on 2000-luvun ajan säilynyt hyvin vakaana.

Töyhtötiainen (*Lophophanes cristatus*). Töyhtötiaisen pesimäkannan

romahdus Ruissalossa näyttää seuraavan hömötiaisen jalanjalkia pienellä viiveellä. Selvä käänös alaspäin tapahtui 2010-luvun aikana. Aiemmin melko tasaisesti 13–15 parin tasolla säilynyt kanta putosi viimeisessä kartoituksessa 2021 kahteen pariin. Tehometsätaloutta pidetään merkittävänä syynä töyhtötiaiskannan taantumiseen. Ruissalossa tälle syyllä ei ole perusteita, koska täällä metsät ovat päinvastoin vanhentuneet ja sopivia kalliomänniköitä on saareissa runsaasti. Mahdollisesti suuret pönttömäärät töyhtötiaisen suosimilla männikkökankailla ovat tuoneet alueelle liian paljon kilpailijoita.

Pikkulepinkäinen (*Lanius collurio*). Laji on taantunut Ruissalossa kuten koko maassa 1980-luvun jälkeen voimakkaasti. Viimeiset 30 vuotta kanta on kuitenkin säilynyt vakaana, muutaman parin suuruisena. Lajin reviiirit olivat Krottilanlahdella (poikue), Rantapromenadin varrella, Marjaniemessä ja Härkälänlahdella.

Naakka (*Corvus monedula*). Ruissalon naakkakannan kooksi arvioitiin jo 1930-luvulla 30 paria. Kanta näyttäisi säilyneen likimain samalla tasolla 2000-luvulle saakka. Viimeksi tehdyssä kartoituksessa 2021 kanta oli selvästi pienentynyt. Saarella nykyisin vakituisesti asuvilla näädillä saattaa olla vaikutusta näiden puunonkaloissa pesivien lintujen kannan taantumiseen.

Runsastuneet lajit (22):

Sepelkyyhky (*Columba palumbus*). Sepelkyyhky on voimakkaasti runsastunut viime vuosikymmeninä erityisesti taajamissa ja puistoissa. Ruissalon parimäärä on yli kymmenkertastunut 40 vuodessa.

Harmaapäätikka (*Picus canus*). Ruissalon harmaapäätikan pesimäkannaksi arvioitiin 1930-luvun puolivälissä 10 paria. Kanta on pysynyt lähes sadan vuoden ajan vakaana ja näyttäisi olleen viime vuosina lievässä kasvussa. Laji lienee hyötynyt lauhoista talvista ja saaren metsien ikääntymisestä. Pesivät parit ovat

Voimakkaasti taantunut uuttukyyhky kärsinee näädän aiheuttamasta saalistuspaineesta.
© Jarmo Laine

jakautuneet hyvin tasaisesti koko saaren alueelle.

Palokärki (*Dryocopus martinus*). 1930-luvulta lähtien viime vuosiin asti kanta on pysynyt tasaisesti 4–5 parin suuruisena. Sen jälkeen palokärkikanta on vahvistunut. Laji hyötyy saaren metsien ikääntymisestä.

Käpytikka (*Dendrocopos major*). Käpytikän kannannousu on hämmästyttävä vuoden 1980 kahdesta parista nykyiseen 75 pariin. Laji pesii kaikissa alueen metsissä, ja pesät voivat sijaita hyvin lähellä toisiaan.

Pikkutikka (*Dendrocopos minor*). Pikkutikkakanta on Ruissalossa, poiketen muun Suomen tilanteesta, muiden tikkojen tavoin kasvussa. Ruissalon suojelualueiden ja muiden metsien ikääntyminen ja lahoppuiden määrän kasvu lienevät ilmaston lämpenemisen lisäksi syinä pikkutikankin kannankasvuun. Lajin elinpiirit jakautuvat tasaisesti eri puolille saarta ja rajoittuvat useimmiten rantojen läheisyyteen. **Niittykirvinen** (*Anthus pratensis*). Niittykirvisen kanta Ruissalossa on

nousussa, vaikka parimäärä on edelleen varsin alhainen. Laji pesii sekä pelloilla että niityillä ja on hyötynyt viljelytapojen muutoksesta sekä niittyjen laidunnuksesta.

Peukaloinen (*Troglodytes troglodytes*). Peukaloinen on yksi runsastuneista metsälajeista 2010-luvulta alkaen. Pesimäkanta painottuu Ruissalon länsiosan kuusimetsiin. Laji tavattiin laskennoissa ensi kertaa vuonna 2000, mutta puuttui 2006 ja 2010. Vuonna 2015 pareja olikin jo kuusi ja nyt viimeksi tehdyssä kartoituksessa 13. Kannan nopea kasvu on seurausta lajin yleisestä runsastumisesta ja lajille sopivien elinympäristöjen lisääntymisestä Ruissalon metsissä.

Punarinta (*Erithacus rubecula*). Punarinta kuuluu selvästi runsastuneihin lajeihin Ruissalossa kuten muuallakin Suomessa. Parimäärissä on suurta vaihtelua vuosien välillä, mikä johtuu erityisesti sääolojen vaihtelusta talvehtimisalueilla.

Mustarastas (*Turdus merula*). Mustarastaita arvioitiin 1930-luvun puolivälissä pesivän Ruissalos-

sa 15 paria. Sen jälkeen kanta on jatkuvasti kasvanut. Erityisen voimakasta kasvu on ollut 2000-luvulla, jonka aikana 20 vuodessa kanta on yli kaksinkertaistunut. Mustarastas on Ruissalon kuudentenksi runsain pesimälaji.

Laulurastas (*Turdus philomelos*). Laulurastas on yksi selkeä runsastuja Ruissalon pesimälinnustossa ja on jo kaksi kertaa runsampi kuin punakylkirastas. Kanta pysytteli laskentajakson 1980–2010 tasaisesti noin 40 parin suuruisena. Vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana laulurastaan pesimäkanta on lisääntynyt erittäin nopeasti ja kohonnut sinä aikana yli kolminkertaiseksi aiempaan verrattuna. Pesimäkannan valtavaa kasvua voi ainakin osittain selittää Ruissalossa metsien kehityksellä lajille sopivampaan suuntaan ja lajin paremmalla sopeutumisella ihmistoiminnan läheisyyteen.

Pensassirkkalintu (*Locustella naevia*). Pensassirkkalinnulla oli ennätysvuosi Ruissalossa. Kaikki reviiirit olivat saaren itäpäässä. Osa linnuis-

ta lauloi lähes kahden kuukauden ajan samalla paikalla.

Mustapääkerttu (*Sylvia atricapilla*). Mustapääkerttu oli vielä 1930-luvulla harvalukuinen pesijä Ruissalossa, mutta on sen jälkeen selvästi runsastunut. Erityisen voimakasta kannan kasvu on ollut 2000-luvun aikana. Sen kuluessa kanta on vielä kolminkertaistunut.

Sirittäjä (*Phylloscopus sibilatrix*). Vielä 1930-luvulla sirittäjä ei kuulunut Ruissalon vakituiseen pesimälajistoon. Kanta kasvoi koko Suomessa 1940-luvulta 1990-luvulle asti, jonka jälkeen taantui voimakkaasti. Ruissalon pesimäkanta yleisestä suuntauksesta poiketen kasvoi edelleen koko 2000-luvun ajan. Tyypillistä sirittäjälle on löyhien yhdyskuntien keskittyminen tietyille metsäalueille. Tiheimmät keskittymät ovat Marjaniemen, Choraeksuksen luonnosuojelualueen ja Kansanpuiston metsissä.

Kuusitiainen (*Periparus ater*). Kuusitiainen runsastui Ruissalossa 1980-luvulla kuten muuallakin Suomessa. Laji on edelleen harvalukuinen, mutta tämä metsätiainen ei ole hömö- ja töyhtötiaisen tavoin kuitenkaan taantunut. Ruissalossa kuusitiainen esiintyy vain saaren keskiosista länsipäähän. Laji saattaa hyötyä Ruissalon suuresta pönttöjen määrästä. Vuonna 2021 Ruissalon tutkimuspöntöissä todettiin kolme kuusitiaispesintää.

Puukiipijä (*Certhia familiaris*). Koko Suomessa runsastuneen puukiipijän pesimäkanta on myös Ruissalossa kasvanut huomattavasti. Pesimäkanta on moninkertaistunut laskentojen alkua ajoista. Ruissalon vanhat metsät tarjoavat hyviä pesimäpaikkoja ja riittävästi ravintoa lajille, joka lienee hyötynyt myös lauhista talvista.

Harakka (*Pica pica*). Ruissalon harakkakanta on pysynyt hämmästyttävän alhaisella tasolla vaikka laji on erittäin runsas kaikilla Ruissaloo ympäriöllä taajama-alueilla. Nyt harakka näyttää löytäneen myös Ruissalon, koska viimeksi tehdyssä kartoituksessa 2021 pareja oli jo kymmenen. Pesäpaikat olivat kaikki pihapiirien tuntumassa.

Korppi (*Corvus corax*). Korppi palasi Ruissalon pesimälinnustoon runsas 10 vuotta sitten, ja nyt pareja oli kaksi, joista molemmat onnistuivat saamaan poikueen lentoon.

Pikkuvarpunen (*Passer montanus*). Ruissalon yksi voimakkaimmin runsastuneista lajeista on pikkuvarpunen. Sen ensipesintä saassa todettiin vasta vuonna 2009. Viimeisen kuuden vuoden aikana Ruissalon pesimäkanta on nelinkertaistunut. Pikkuvarpusesta on tullut yksi maakunnan runsaimmista maaseudun ja taajama-alueiden linnuista.

Tikli (*Carduelis carduelis*). Tiklin pesimäkanta Ruissalossa on moninkertaistunut laskentojen alkua ajoista. Tikli on runsastunut 1990-luvun jälkeen koko maassa. Runsastumisen yhdeksi tekijäksi oletetaan leudontuneita talvia.

Hemppo (*Carduelis cannabina*). Hemppo yllätti runsaudellaan vuoden 2021 kartoittajat. Edellisen 40 vuoden aikana linnuston kartoituksissa oli löytynyt vuosittain korkeintaan yksi hemppopari. Nyt pareja oli yhtäkkiä 19. Hempot pesivät eri puolilla Ruissaloo yleensä kulttuuriympäristöissä, runsaimmin saaren itäosassa.

Urpiainen (*Carduelis flammea*). Urpiainen on alkanut pesiä Varsinais-Suomessa viimeisen vuosikymmenen aikana, ja pesimäkanta on jo vakiintunut Ruissalossa. Myös urpiaisen pesälöyry tehtiin Rantatien

varrella, ja kesällä maastopoikueita liikkui saarella useammalla paikalla.

Nokkavarpunen (*Coccothraustes coccothraustes*). Nokkavarpuksen ensipesintä Ruissalossa havaittiin vuonna 1975. Säännölliset pesinnät alkoivat 1980-luvun lopulla, ja viimeisen 20 vuoden aikana pesimäkanta on vaihdellut 20 parin molemmin puolin. Lajin kanta painottuu saaren itä- ja keskiosien lehtomaisiin metsiin.

Tulokaslajit (11):

Harmaasorsa (*Anas strepera*). Harmaasorsapareilla oli pysyvät reviiirit Ruissalon pohjoisrannalla Ekarsinlahden alueella sekä saaren länsiosissa Krottilanlahdella. Harmaasorsa on runsastunut viime vuosikymmeninä, ja laji pesii Turun seudun merialueellakin nykyään säännöllisesti.

Harmaahaikara (*Ardea cinerea*). Ruissalon itäpäässä piti vakituista reviiiriä harmaahaikarapari huhtikuun puolivälistä toukokuun puoliväliin. Lisäksi pesimäaikaisia havaintoja harmaahaikaroista tehtiin Krottilanlahdella, Rantatien varrella, Ajatinlahdella sekä Pohjoissalmen rannoilla.

Luhtakana (*Rallus aquaticus*). Keväällä luhtakana kuultiin kahdesti huhtikuussa Veneveistämön ruovikosta. Seuraava havainto lajista tehtiin samalla paikalla vasta 15.7., jolloin havaittiin poikue.

Liejukana (*Gallinula chloropus*). Puutarhan lammikoilla nähtiin pysyvällä reviiirillä kaksi lintua toukokuun lopulta heinäkuun lopulle. Pesää tai poikasia ei kuitenkaan havaittu, mutta ilmeisesti ainakin haudonta oli alkanut.

Kurki (*Grus grus*). Laji pesi ensimmäisen kerran saassa vuonna 2020, ja myös keväällä 2021 pari viihtyi vakituisesti Krottilanlahdella. Toinen

Valkoselkätikka on uusi tulokas Ruissalon pesimälajistoon.
© Jarmo Laine

pari havaittiin saaren pohjoisrannan ruovikkorannoilla soitimella ja ruokailemassa pelloilla.

Kalalokki (*Larus canus*). Laji on harvalukuinen pesijä pääsaarella. Pesintä varmistettiin saaren pohjoisrannalla. Kalalokki pesii runsaana läheisillä saarilla ja luodoilla. Laji kirjattiin vuoden 2021 kartoituksessa ensi kertaa pääsaaren pesimälajiksi.

Valkoselkätikka (*Dendrocopos leucotos*). Lajia havaitaan Ruissalossa nykyisin yhä useammin ja kaikkina vuodenaikoina. Keväällä 2021 saarella tavattiin ainakin kolme eri koirasta ja yksi naaras. Yksi pari tulokittiin pesiväksi.

Kulorastas (*Turdus viscivorus*). Kulorastaalla todettiin pysyvä reviiri ensi kertaa Ruissalossa. Se sijaitsee saaren keskiosissa lajille tyyppillisessä elinympäristössä, kuivalla mäntykankaalla.

Pikkusieppo (*Ficedula parva*). Pikkusieppo on löytänyt jalansijan Ruissalossa, jossa on runsaasti lajille

sopivia vanhoja luonnonmetsiä. Pikkusieppo on aiempina kartoitusvuosina pesinyt vain 2010 yhden parin voimin. Nyt tehtiin myös yksi pesälöytö.

Viiksitimali (*Panurus biarmicus*). Vuonna 1991 tehtiin lajista ensihavainto Ruissalossa. Tämän jälkeen viiksitimali on pesinyt saarella lähes vuosittain. Vuonna 2021 ei lajista tehty yhtään pesimäaikaista havaintoa.

Isokäpylintu (*Loxia pytyopsittacus*). Isokäpylinnulla oli pysyvä reviiri Kuuvan mäntykankaalla. Lajia ei ole aiemmin luettu saaren pesimälajiksi. Isokäpylintu on saattanut aiemminkin pesiä huomaamattomasti Ruissalossa, sillä se on hyvin varhainen pesijä.

Kirjallisuutta

- Bergroth, S., Bruun, H., Fredriksson, K. A. 1940: Iakttagelser över fågelfaunan på Runsala vid Åbo. *Ornis Fennica* 17: 1–7.
- Fritzen, N., Tenovuo, R. 1954: Piirteitä Ruissalon linnustosta. *Turun Ylioppilas* 3: 267–287.
- Gustafsson, E., Lehikoinen, E.,

Mäntylä, K. 1982: Ruissalon linturekisteri. *Turun Lintutieteellinen Yhdistys r.y. ja Turun Luonnonsuojeluyhdistys r.y.*, Turku. 84 s.

- Kunttu, P., Matikainen, J. 2001: Ruissalon linnustoseelvitys. Moniste, Turun kaupunki, Turku.
- Klemola, H. & Laine, J. 2021: Ruissalon pesimälinnustoseelvitys 2021. Ympäristökonsultointi Jynx Oy, Turun kaupungin luonnonsuojelujulkaisu 2/2021. Saatavilla: https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/ruissalon_pesimälinnustoseelvitys_2021_valmis.pdf
- Laine, J. & Lehikoinen, E. 2013: Ruissalon linnusto ja sen muutokset. *Ukuli* 44 (1): 25–40.
- Lehikoinen, E. 1979: Rantojen linnut. Teoksessa Kallio, P. (toim.): *Ruissalo – luonto ja kulttuuria*. Otava, Helsinki. ss. 114–121.
- Matikainen, J. 1994: Ruissalon muuttuva linnusto. *Ukuli* 25 (4): 4–7.
- Normaja, J., Karhu, K., Laine, J., Matikainen, J. 1995: Ruissalon lintuopas. Turun kaupungin ympäristönsuojelutoimisto, Turku. 84 s.
- Söderman, N., Tenovuo, R. 1960: Ruissalon linnut. WSOY, Porvoo. 116 s.
- Tenovuo, R. 1979: Metsien laulajat. Teoksessa Kallio, P. (toim.): *Ruissalo – luonto ja kulttuuria*. Otava, Helsinki. ss. 105–113.

Telkän *Bucephala clangula* esiintymisestä Rymättylän Aaslalla

LENNART SAARI

Telkät, suku *Bucephala*, ovat pieni- tai keskikokoisia sukeltajasorsia. Kolme lajia tunnetaan: telkkä *B. clangula*, amerikantelkkä (entinen islannintelkkä) *B. islandica* ja pikkutelkkä *B. albeola*. Ainoa meillä säännöllisesti esiintyvä laji on telkkä. Kerran havaittu pikkutelkkä luettiin tarhakarkulaiseksi, eikä

amerikantelkkää ole meillä havaittu.

Telkän pesimäaikainen levinneisyysalue kattaa pohjoisen havumetsävyöhykkeen Skandinaviasta Venäjälle, Mongoliaan, Pohjois-Kiinaan, Alaskaan, Kanadaan ja

Telkkä Suomessa

Telkkä on Suomessa yleinen ja runsaslukuinen kokosukeltajasorsa, jonka levinneisyysalue ulottuu eteläisimmästä sisäsaaristosta pohjoisimpaan Tunturi-Lappiin (Valkama ym. 2011). Maamme telkkäkanta on taantunut loivasti 1990-luvulta alkaen (Laaksonen ym. 2019). Vuosina 2006–2009 telkkäkannan kooksi arvioitiin 170 000–220 000 paria (Lehikoinen ym. 2019). Telkän levinneisyydessä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia (Valkama ym. 2011).

Telkkä on meillä pääasiallisesti muuttolintu, joka saapuu Suomeen aikaisin keväällä. Nuorista telkistä elo-lokuussa saadut rengaslöydöt ovat etupäässä Suomesta, vasta marraskuussa löytöjen painopiste on siirtynyt kaakokoiseen Ruotsiin. Etenkin nuoret telkät näyttävät talvehtivan Tanskassa. Kokonaisuudessa eniten talvilöytöjä on Saksasta, Tanskasta, Etelä-Ruotsista ja Hollannista (Saurola ym. 2013). Leutoina talvina Suomen vesillä talvehtii jopa kymmeniä tuhansia telkkiä,

© Julius Isotalo

USA:n pohjoisosiin. Lajin talvehtimisalue on myös laaja kattaen Pohjois-Euroopan rannikot sekä Brittein saaret, paikoin Kaakkois-Euroopan, Keski-Aasian, Itä-Kiinan, Korean, Japanin, Kamtsatkan, Kanadan ja USA:n länsirannikon, USA:n sisämaahan sekä USA:n Atlantin rannikon. (BirdLife International 2020)

Telkkäkannan maailmanlaajuisesti kooksi BirdLife International (2020) arvioi noin

2,7–4,7 miljoonaa yksilöä. Euroopan pesimäkanta oli puolestaan 489 000–623 000 paria vastaten 997 000–1 250 000 aikuista lintua.

näistä valtaosa Varsinais-Suomessa (Lehikoinen ym. 2021).

Telkkä Varsinais-Suomessa

Varsinais-Suomessa lähes jokaisella pienelläkin lampareella tai purontokelmalla on telkkäparinsa ja ainoastaan maakunnan sisäosien järvetöillä alueilla laji on harvalukuinen. Ulkosaaristossakin laji voi pesiä pönttöön, mutta poikueiden tuhoutumisprosentti on suuri. Maakunnan kannaksi arvioitiin 1990-luvun lopussa 6 000–10 000 paria. Telkkä on varhainen kevätmuuttaja, jonka saapumisajoksi on todettu 16.2.–4.4. (mediaani 7.3., n = 33). Päämuuton ajankohta riippuu kevään ajoittumisesta. Aikaisina keväinä määrät ovat suurimmillaan huhtikuun alussa, myöhäisinä vasta kuun lopussa. Koiraat siirtyvät sulkasatopaikoille toukuun lopulta lähtien. Syysmuutto kestää elokuun lopulta talven kynnykselle. (Lehikoinen ym. 2003) Telkkä on merialueilla tavallinen talvellakin: esimerkiksi tammikuussa 2020 Varsi-

nais-Suomessa arvioitiin talvehtineen 34 000 telkkää (Kuntze ym. 2020). Rannikon suliin ilmaantuu yksittäisiä lintuja sydäntalvellakin (Lehikoinen ym. 2003).

Telkkä Aaslalla

Entisen Rymättylän kunnan Aaslan saarella linnustoa on tutkittu järjestelmällisesti vuosina 1975–2014. Tätä ennen havainnointi on ollut vähemmän järjestelmällistä. Kuitenkin paikallisten metsästäjien kanssa keskustellessani on käynyt ilmi, että vesilintukannat olivat pohjalukemissa sotien aikana mutta lähtivät reippaaseen nousuun pian sotien jälkeen rauhoitustoimenpiteiden ja pöntötyksen ansiosta. Omakohtaisia muistiin kirjattuja lintuhavaintoja minulla on 1960-luvun puolivälistä lähtien, muistikuvia 1950-luvun lopulta. Näitä havaintoja on otettu mukaan säästeliäästi. Vuosina 2015–2020 havaintoaineisto on taas hajanaisempi, eikä kaikkia havaintoja ole mukana taulukoissa, mutta poikkeamat varsinaisen

Taulukko 1. Telkän saapumis- ja lähtöajat Aasialla vuosina 1975 - 2020

	Saapuminen	Lähtö
1975	25.2.	27.2.
1976	8.3. (2.4.)	7.1.
1977	13.3.	21.11.
1978	30.3.	20.12.
1979	6.4.	19.12.
1980	1.4.	3.1.
1981	23.3.	16.12.
1982	28.3.	2.2.
1983	23.3.	12.12.
1984	30.3.	3.1.
1985	12.3. (8.4.)	1.1.
1986	30.3.	12.12.
1987	25.3. (7.4.)	11.12.
1988	27.3.	21.2.
1989	2.3.	18.1.
1990	23.2.	15.1.
1991	21.2.	16.2.
1992	2.3.	15.2.
1993	9.3.	25.12.
1994	30.3.	11.1.
1995	25.2.	20.1.
1996	8.4.	9.2.
1997	3.3.	17.1.
1998	21.2.	17.1.
1999	4.3.	19.1.
2000	17.2.	28.1.
2001	17.2.	16.1.
2002	5.2.	19.12.
2003	26.3.	4.2.
2004	17.3.	21.2.
2005	26.3.	26.1.
2006	6.4.	4.2.
2007	11.3.	talv.
2008	22.2.	11.2.
2009	25.2.	12.2.
2010	27.3.	18.12.
2011	26.2. (5.4.)	1.2.
2012	2.3.	12.1.
2013	7.4.	talv.
2014	9.2.	talv.
2015	6.2.	19.2.
2016	24.3.	20.2.
2017	4.3.	23.2.
2018	15.3.	7.1.
2019	25.2.	talv.
2020	14.2.	..

tutkimuskauden (1975–2014) aineistosta mainitaan, kuten jotkut poikkeuksellisen suuret talvimäärät vuodesta 2015 lähtien.

Havainnot ennen vuotta 1975. Tel-

känpönttöjä oli runsaasti ja jonkin verran telkän munia käytettiin ravinnoksi vielä 1950- ja 1960-lukujen vaihteessa. Oli myös ainakin yksi suuri luonnonkolo, johon joka kevät munittiin mutta johon ei kertaakaan jääty hautomaan, kunnes kolo täytettiin kivillä, etteivät linnut joutuisi ”kiusaukseen”. Näätä aiheutti jonkin verran tuhoja, sillä pöntöistä löytyi useampi naaras, joiden muuten koskemattomasta ruumiista puuttui pää. Pisimmät sarjat olivat muuttolintujen saapuminen ja vuodenvaihteen havainnot, jotka koostuivat mm. talvilintulaskennoista. Vuodesta 1971 merkittiin päivittäin havaitut lajit ja yksilömäärät muistiin, sitä ennen lähinnä vain mielenkiintoisimmat lajit, joihin toki talviset telkät kuuluivat.

Saapumisajat vuosina 1964–1974 olivat seuraavat (havainnot Aasialla joko omiani tai perheen tekemiä; vuoden 1966 havainto Salonkylästä Esko Kinttalalta): 18.4., 13.4., 27.4., 28.3., 31.3., 10.4., 18.4., 9.4., 30.3., 15.4. ja 20.3. Tämän perusteella mediaani oli 10.4. ja vaihteluväli 20.3–27.4. (n = 11). Kevät 1966 oli erittäin myöhäinen, mutta Merimaskun Särkän-salmella nähtiin telkkä jo 12.4. Tämä mukaan lukien mediaani ei muutu, mutta viimeinen saapumispäivä on 18.4. Vähemmän intensiivinen retkeily selittää verraten myöhäiset havainnot, mutta telkkä on keväällä näkyvä ja kuuluva laji, joten tulokset lienevät luotettavampia kuin eräillä muilla lajeilla.

Vuonna 1972 arvioitiin Aaslan pesiväksi telkkäkannaksi ilman varsinaisia laskentoja 125–150 paria, joka oli myöhempien vesilintulaskentojen perusteella ilmeisesti aliarvio.

Vuodenvaihteen suurimmat telkkämäärät olivat vuosina 1964–1974 (vuosiluku tammikuun perusteella) seuraavat: 0,0,0,1,0,0,0,1,2,3,1. Telkkä oli siis vuodenvaihteessa hyvin sattunnainen: yhtenätoista talvena yhteensä vain 8 yksilöä, keskimäärin 0,7 yksilöä/talvi. Havainnointi tosin keskittyi tammikuulle; runsaampi retkei-

ly joulukuun puolella olisi saattanut nostaa lukuja hieman, mutta kovin merkittävää harhaa tästä ei aiheudu.

Vuosina 1964–1974 ei juuri nähty suuria päiväsummia, jotka olisivat kiilanneet varsinaisella tutkimusjaksolla jonkun kuukauden 10 parhaan päivän joukkoon; ainoa oli 150 yksilöä 21.7.1974. Hajanaisten lukumäärätietojen perusteella voitaneen päätellä, että telkkäkannat eivät ainakaan taantuneet 1970-luvulla. Huhtikuusta lähes vertailukelpoista aineistoa (vähintään 10 retkipäivää) saatiin vuosina 1971, jolloin laskettiin yhteensä 770 telkkää (suurin päiväsumma 118), ja 1973, jolloin vastaavat luvut olivat 756 ja 156. Kesäkuussa 1972 havainnointia oli päivittäin, kuukauden summa oli 1 099 ja päivittäinen maksimi 197. Heinäkuussa 1972 havainnointia oli lähes päivittäin, kuukausisumma oli 250 ja päivämaksimi 40. Elokuussa lähes vertailukelpoiset vuodet (yli 10 retkipäivää) olivat 1971: summa 35 (maksimi 7); 1972: 47 (12) ja 1973: 189 (56).

Varsinainen tutkimuskautena 1975–2014. Varsinaisena tutkimuskautena havainnoitiin jokaisena kuukautena lintuja vähintään 14 vrk ja päivittäiset yksilömäärät kirjattiin muistiin. Tulokset esitetään taulukkojen tai kuvien muodossa, joissa muutamissa ovat mukana tulokset myös vuosilta 2015–2020.

Saapumis- ja lähtöajat vuosilta 1975–2020 nähdään taulukosta 1. Mukana ovat myös saapumisajat 2014 jälkeen, jolloin retkeily oli vähäisempää ja telkkiä saattoi joinakin vuosina esiintyä läpi talven, joten mielekkäitä päivämääriä on joskus vaikeaa esittää. Varsinkin joinakin 1900-luvun vuosina saattoi Hämmärönsalmen lossiuomaan saapua telkkiä hyvinkin talvisiin maisemiin, jolloin kyseessä on voinut olla talvikiertely. Näissä tapauksissa on taulukossa annettu kaksi saapumispäivämääriä. Kaikkein ankarimpina talvinakin saapuminen tapahtui 7.–8.4. mennessä: näitä olivat hirmuiset pakastalvet 1985 ja 1987 sekä muuten

Taulukko 2. Telkän kuukausisummat vuosina 1975 – 2014. Syyskuussa 1979 nähtiin lisäksi 65 todennäköistä telkkää.

	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu	Yht.
1975	3	5	331	3897	1789	1299	835	359	215	1028	450	43	10254
1976	5	5	2	2528	649	1573	683	371	345	199	267	3	6630
1977	2	0	11	1726	1331	983	497	303	328	366	106	0	5653
1978	0	0	4	745	1160	658	658	217	141	642	138	4	4367
1979	0	0	0	1609	2021	1471	767	564	324	732	700	14	8202
1980	0	0	0	3002	2136	2038	576	834	460	529	419	3	9997
1981	9	0	3	2483	1710	1742	839	309	361	533	293	23	8305
1982	0	0	13	2070	1594	1511	493	158	446	538	524	216	7563
1983	23	1	172	2314	2023	1101	754	843	589	919	645	4	9388
1984	0	0	2	1839	1753	1513	824	329	540	963	444	64	8271
1985	2	0	1	2007	1322	1741	798	186	162	449	86	8	6762
1986	2	0	1	994	1633	839	513	226	416	709	295	10	5638
1987	0	0	1	1649	923	1597	411	85	551	664	134	15	6030
1988	0	0	1	821	1141	655	384	317	205	1227	163	1	4915
1989	2	2	371	879	889	713	348	311	225	899	279	1	4919
1990	3	50	309	916	1845	949	139	263	356	679	301	39	5849
1991	5	25	234	533	1473	893	349	83	93	535	338	61	4622
1992	12	2	236	784	1512	295	365	256	400	543	223	69	4697
1993	35	3	349	873	1046	587	167	57	127	698	958	26	4926
1994	0	0	1	1079	972	1270	417	126	185	2035	1537	36	7658
1995	39	2	302	916	1419	1072	362	312	601	977	509	141	6652
1996	10	0	0	533	1679	624	314	132	296	975	605	163	5331
1997	6	1	831	784	1163	1149	427	291	311	579	425	123	6090
1998	26	62	162	873	1294	620	285	159	388	874	377	113	5233
1999	31	0	163	1079	1634	866	300	279	359	694	338	95	5838
2000	55	45	304	955	1549	876	193	89	189	736	731	248	5970
2001	160	35	23	1170	1610	1670	163	39	62	545	275	123	5875
2002	33	85	488	1429	1023	517	239	68	173	446	175	96	4772
2003	0	0	1	915	1018	933	231	60	174	423	282	216	4253
2004	17	1	13	972	960	986	194	71	97	191	343	133	3978
2005	90	37	12	800	875	504	209	89	113	204	308	112	3353
2006	182	0	0	933	2547	1470	312	175	104	160	335	231	6449
2007	180	5	136	602	1987	286	163	72	152	670	411	226	4890
2008	154	379	596	952	878	299	200	73	244	418	812	322	5327
2009	298	192	638	1414	618	640	218	47	103	637	844	359	6008
2010	10	10	10	946	813	1636	147	65	87	689	645	215	5273
2011	0	6	14	916	573	604	109	58	60	349	673	639	4001
2012	296	2	354	934	838	510	135	86	134	498	1152	503	5442
2013	31	0	0	453	2112	200	123	29	73	451	346	449	4267
2014	307	329	1017	924	736	331	151	53	83	1165	513	407	6016
Yht.	2028	1284	7106	51248	54248	39221	15292	8444	10272	26568	18399	5554	239664
	30	23	35	40	40	40	40	40	40	40	40	39	447

hyvin myöhäinen kevät 2013. Varhaisin muuttavaksi luokiteltava telkkä tavattiin 5.2.

Mikäli mediaaneja halutaan tarkastella, oli se vuosina 1975–1999 joko 13.3. (talvikiertelijät huomioiden) tai 23.3. (ilman talvikiertelijöitä). Varhaisin kevätmuuttaja tällä jaksolla oli 21.2. Vuosien 2000–2020 mediaani

oli 2.3. (4.3., jos talvikiertelijät jätetään pois laskuista). Varhaisin kevätmuuttaja tällä jaksolla nähtiin 5.2. Näyttää siis siltä, että muutto on varhaistunut 11–19 vrk riippuen lasketavasta (riippuen hyväksytäänkö talvikiertelijät muuttaviksi). Varhaisin kevätmuuttaja tällä jaksolla oli 21.2. Vuosien 2000–2020 mediaani

1900-luvun loppupuolella.

Lähtöajat ovat vielä vaikeammin tulkittavissa. Vuosina 1975–1999 talvien viimeiset telkät nähtiin marraskuun puolella kerran, joulukuun puolella kuudesti, tammikuun puolella 11 kertaa ja helmikuun puolella seitsemästi. Vuosina 2000–2019 viimeiset nähtiin joulukuussa kahtena

Taulukko 3. Suurimmat telkkämäärät kunakin kuukautena vuosina 1975–2014.

	Tammi	Helmi	Maalis	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu	Yht.
1975	2	4	57	331	261	327	189	82	43	145	69	16	1526
1976	3	1	1	289	213	393	181	93	65	43	80	2	1364
1977	1	0	4	514	161	218	95	96	75	85	40	0	1289
1978	0	0	3	176	196	123	131	74	33	194	22	3	955
1979	0	0	0	269	232	225	144	106	46	183	179	5	1389
1980	0	0	0	484	165	395	136	369	95	91	76	1	1812
1981	4	0	2	247	437	254	195	52	93	102	51	6	1443
1982	0	0	10	236	260	357	125	26	233	69	52	56	1424
1983	6	1	76	281	178	192	73	58	42	84	105	1	1097
1984	0	0	1	241	271	517	111	48	107	192	81	14	1583
1985	1	0	1	326	152	502	130	43	39	102	17	7	1320
1986	2	0	1	162	280	200	124	35	88	184	111	4	1191
1987	0	0	1	263	116	573	130	35	29	151	41	6	1345
1988	0	0	1	228	180	138	134	120	39	628	47	1	1516
1989	2	2	62	173	200	280	164	150	105	144	118	1	1401
1990	2	28	101	241	708	348	59	79	106	206	87	19	1984
1991	3	8	78	127	300	334	112	30	30	153	102	30	1307
1992	4	2	77	177	367	73	127	63	87	15	70	32	1094
1993	21	1	86	193	194	140	48	19	53	159	157	8	1079
1994	0	0	1	253	131	330	157	46	75	281	385	9	1668
1995	12	2	84	273	196	340	112	64	108	153	95	28	1467
1996	5	0	0	223	205	175	93	42	93	205	100	32	1173
1997	4	1	117	181	141	367	97	63	121	163	78	20	1353
1998	4	35	65	147	275	218	159	54	158	168	198	34	1515
1999	13	0	55	232	226	221	77	44	78	106	123	24	1199
2000	12	19	76	113	276	231	45	26	53	124	182	76	1233
2001	30	14	12	223	490	496	54	13	20	97	53	33	1535
2002	11	32	94	262	295	195	90	33	119	72	37	24	1264
2003	0	0	1	218	179	232	61	15	61	68	77	71	983
2004	4	1	5	139	111	194	45	22	20	86	79	18	724
2005	37	9	5	125	216	106	47	30	52	46	155	24	852
2006	43	0	0	227	773	819	55	24	60	34	181	36	2252
2007	27	3	37	103	312	41	43	20	39	207	81	56	969
2008	43	65	75	225	144	52	50	32	62	99	199	58	1104
2009	111	68	115	102	74	95	125	30	16	93	128	80	1037
2010	10	2	5	149	154	478	44	16	22	131	104	81	1196
2011	0	3	2	108	82	132	44	16	17	72	184	77	737
2012	56	2	62	137	133	138	24	27	76	65	205	112	1037
2013	12	0	0	155	1174	60	59	10	40	112	76	73	1771
2014	61	42	113	106	159	51	53	20	312	279	89	73	1358
Yht.	546	345	1486	8659	10617	10560	3942	2225	3010	5591	4314	1251	52546

vuonna, tammikuussa viisi kertaa ja helmikuussa 13 kertaa (joista laji tulkitettiin esiintyneen läpi talven ainakin neljänä vuonna).

Luotettavampi kuva telkän esiintymisestä saadaan pentadiaineiston perusteella vertailemalla telkän esiintymistä vuosina 1975–1999 ja 2000–2014 (kuva 1). Nähdään, että talvella tavattujen lintujen määrät ovat kasva-

neet huomasti 2000-luvulla, mutta vastaavasti laji on vähentynyt kesällä. Mikäli aineisto vuodesta 2015 lähtien olisi otettu mukaan, olisi ero ollut vielä selvempi. Telkstä on Aaslalta havaintoja jokaiselta vuoden päivämäärältä päivämaksimin vaihdellussa vuosina 1975–2020 2 yksilön (30.1.) ja 1 174 yksilön (31.5.) välillä.

Taulukosta 2 nähdään vuosina

1975–2014 kunakin kuukautena havaitut telkkien yhteismäärät. Epätasaisen aineiston vuoksi on havainnot vuodesta 2015 jätetty pois. Telkän esiintymistä luonnehtii talvikantojen kasvu (varsinkin joulukuusta maaliskuuhun) ja kesäisten kantojen taantuminen (selvimmin nähtävissä huhti–syyskuun aineistossa). Huhtikuusta marraskuuhun telkkiä tavattiin

Taulukko 4. Suurimmat kuukautiset telkkämäärät Aaslalla.

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	ka.	sd
Tammi	111	67	64	61	56	49	48	43	43	42	58,4	20,6
	14.01.09	26.01.15	31.01.15	03.01.14	06.01.12	10.01.20	11.01.09	06.01.06	08.01.08	02.01.14		
Helmi	522	412	360	357	323	301	186	106	105	97	276,9	146,7
	14.02.17	09.02.17	11.02.17	19.02.17	14.02.17	17.02.17	06.02.15	21.02.17	22.02.15	09.02.15		
Maalis	149	117	115	113	108	102	101	94	93	92	108,4	17
	13.03.15	20.03.97	21.03.09	13.03.14	27.03.09	21.03.97	25.03.90	31.03.02	22.03.09	31.03.09		
Huhti	514	484	350	331	326	318	295	289	281	273	346,1	84,4
	20.04.77	16.04.80	17.04.80	09.04.75	23.04.85	22.04.85	11.04.80	17.04.76	11.04.83	26.04.95		
Touko	1174	773	708	490	437	418	367	312	300	296	527,5	280,9
	31.05.13	26.05.06	28.05.90	30.05.01	30.05.81	18.05.06	31.05.92	30.05.07	28.05.91	13.05.07		
Kesä	819	573	517	502	496	483	478	465	395	393	512,1	120,4
	02.06.06	10.06.87	16.06.84	19.06.85	07.06.01	10.06.85	08.06.10	03.06.10	06.06.80	08.06.76		
Heinä	195	189	181	164	159	157	150	144	136	134	159	23,3
	11.07.81	06.07.75	10.07.76	20.07.89	08.07.98	06.07.94	21.07.74	11.07.79	07.07.80	06.07.88		
Elo	369	150	144	120	106	96	93	91	82	79	133	86,4
	13.08.80	25.08.88	31.08.80	25.08.87	09.08.79	22.08.77	09.08.76	29.08.79	02.08.75	20.08.90		
Syys	233	203	158	121	119	110	108	107	106	105	137	46
	29.09.92	26.09.87	28.09.98	30.09.97	25.09.03	10.09.87	19.09.95	25.09.84	16.09.90	19.09.89		
Loka	628	281	279	236	235	206	205	194	184	183	263,1	133,1
	11.10.88	15.10.94	05.10.14	22.10.94	13.10.94	11.10.90	22.10.96	27.10.78	03.10.86	01.10.79		
Marras	385	324	205	199	198	184	182	181	179	174	221,4	72,4
	06.11.94	09.11.94	11.11.12	06.11.08	09.11.98	04.11.11	16.11.00	06.11.06	10.11.79	15.11.00		
Joulu	112	96	81	80	79	77	76	73	73	71	81,8	12,7
	10.12.12	07.12.12	07.12.10	16.12.09	23.12.18	08.12.11	18.12.00	03.12.13	05.12.14	03.12.03		

vuosittain, joulukuussa laji puuttui yhtenä vuotena, tammikuussa kymmenenä, helmikuussa seitsemäntoista ja maaliskuussa viitenä vuotena. Kevätmuutto huipentuu huhtikuussa. Toukokuun puolestavälisestä alkaa koiraiden sulkasatomuutto, joka huipentuu kesäkuun alkupuolella ja alkaa olla ohi juhannuksen tienoilla. Telkkäkoiraat kerääntyvät yöksi Sianpääjärvelle, jossa parhaimmillaan on laskettu yli 1 000 telkkää touko–kesäkuun vaihteessa. Määrät pienenevät edelleen heinä–elokuussa ja lähtevät nousuun syyskuussa, jolloin ilmeisesti muuttajia alkaa saapua. Syysmuutto huipentuu lokakuussa ja lajia on verraten paljon vielä marraskuussa. Määrät laskevat joulukuusta helmikuuhun ja lähtevät taas nousuun maaliskuussa. Yhteensä telkkäyksilöitä on kirjattu lähes 240 000, enimmillään

toukokuussa reilut 54 000. Suurimmat määrät laskettiin ensimmäisenä tutkimusvuotena 1975 (noin 10 300) ja viimeisenä varsinaisena tutkimusvuotena 2014 (reilu 6 000). Heikoin vuosi oli 2005 vajaalla 3 400 linnulla. Vuosien 1975–1979 yhteismäärä oli 35 100 verrattuna jakson 2010–2014 24 800 yksilöön, eli määrä oli pudonnut noin 70 %:iin alkuperäisestä. Talvikannan kasvu ei riittänyt kompensoimaan pesimäkannan laskua. Vuodesta 2015 alkaen retkeily oli vähäisempää. Talvikanta oli kuitenkin kasvanut reippaasti, sillä vuoden 2017 helmikuussa laskettiin 2 652 telkkää, yli kaksi kertaa enemmän kuin vuosien 1975–2014 helmikuun yhteismäärä (1 284). Myös helmikuu 2015 yli hyvä: 1 025 lintua. Vastaavasti puutteellisesti tutkittuna vuonna 2016 telkkiä ei tavattu lain-

kaan heinäkuussa, syyskuussa ja marraskuussa ja elokuussakin vain yksi yksilö ja vuonna 2019 nähtiin heinäkuusta syyskuuhun 1, 1 ja 2 telkkää. Osa tästä voidaan panna heikon havainnoinnin piikkiin, mutta tulokset viittaavat myös siihen, että telkällä on suuria lisääntymisongelmia. Tilanteen jatkuessa pesimäkanta laskee edelleen ja lajin status saattaa muuttua pesimälinnusta läpimuuttajaksi tai talvievieraksi!

Taulukossa 3 esitetään kunkin kuukauden suurin päivittäinen telkkäsumma vuosina 1975–2014. Nämä luvut tasaavat jossain määrin retkeilyaktiiviteetin heilahteluja. Touko–kesäkuun huippumäärät tosin selittyvät yleensä sillä, onko Sianpääjärvellä käyty sopivasti öiseen aikaan laske-massa sulkasatomuutolla olevia telkkiä. Suurimmat määrät todettiin

Taulukko 5. Vesilintulaskennoissa havaitut telkät vuosina 1975 – 2015. Vuonna 2015 telkät jäivät laskematta marras- tammikuussa

	Huhti	Touko	Kesä	Heinä	Elo	Syys	Loka	Marras	Joulu	Yht.
1975	550	434	792	290	132	81	231	13	3	2526
1976	575	464	679	351	172	151	192	3	0	2587
1977	437	308	500	278	122	156	144	0	0	1945
1978	375	437	290	333	118	68	256	1	0	1878
1979	484	494	609	345	165	332	262	1	0	2692
1980	431	483	817	293	171	284	153	1	0	2633
1981	565	428	878	351	84	213	113	2	0	2634
1982	486	461	628	229	33	331	156	14	6	2344
1983	509	364	500	200	111	178	234	1	0	2097
1984	465	494	340	264	63	205	287	6	0	2124
1985	351	325	593	285	65	214	37	0	0	1870
1986	349	398	477	318	122	258	215	6	0	2143
1987	371	301	542	265	68	349	209	7	0	2112
1988	509	483	331	298	186	705	47	0	2	2561
1989	477	284	450	266	216	246	50	0	2	1991
1990	459	341	1050	271	152	398	153	25	3	2852
1991	430	564	540	222	53	264	196	42	10	2321
1992	436	445	598	297	134	191	186	49	28	2364
1993	531	462	463	86	25	337	312	16	0	2232
1994	459	250	342	232	63	303	463	13	23	2148
1995	468	377	449	231	121	165	146	32	0	1989
1996	399	340	495	192	75	151	168	44	1	1865
1997	482	297	509	222	147	105	297	41	13	2113
1998	383	523	386	193	77	317	242	42	0	2163
1999	366	434	372	169	69	163	186	30	13	1802
2000	374	346	592	107	38	98	235	100	46	1936
2001	247	368	803	103	20	154	112	67	1	1875
2002	330	266	478	183	34	135	91	27	0	1544
2003	280	329	371	145	25	96	140	82	5	1473
2004	254	299	478	94	29	39	141	32	59	1425
2005	290	274	244	103	41	62	172	79	66	1331
2006	276	323	946	120	52	24	226	79	62	2108
2007	237	618	555	111	38	91	154	83	101	1988
2008	374	220	296	106	43	120	258	115	41	1573
2009	249	205	246	144	31	46	257	208	0	1386
2010	245	300	604	64	38	184	215	165	0	1815
2011	190	218	262	65	29	41	337	174	99	1415
2012	299	273	284	46	60	154	338	168	3	1625
2013	164	300	1467	106	19	46	207	143	111	2563
2014	123	242	310	78	33	57	269	173	85	1370
2015	133	135	250	45	15	53	(631)
Yht.	15412	14907	21816	8101	3289	7565	8087	2084	783	82044

vuonna 2006 (2 252), pienimmät vuonna 2011 (737). Vuoden 2006 suuret määrät johtuivat hyvistä touko–kesäkuun määristä. Kerran päästiin toukokuussa yli tuhanteen yksilöön (vuonna 2013).

Vuodesta 2015 alkaen kesäiset ha-

vaintomäärät jatkoivat laskuaan, mikä johtui osaksi vähäisemmästä retkeilystä. Toisaalta varsinkin helmikuun määrät kipusivat ennätykseen. Parhaana päivänä laskettiin Aaslan ja Seilin välissä 522 telkkää. Tämä selit-tyi myös osaltaan sääolosuhteista:

Ominaisten aukko oli pääosin jätön mutta suojaist lahdet ja salmet jäässä.

Kymmenen suurinta päiväsummaa kunakin kuukautena nähdään taulukosta 4. Taulukkoon on otettu myös havainnot ennen vuotta 1975 ja vuodesta 2015 alkaen. Huippumäärät eli viisi suurinta päiväsummaa (573–1 174) nähtiin aikavälillä 26.5.–10.6., mikä kuvastanee hyvin koiraitten sulkasatomuuton huippua. Vuodesta 2015 lähtien suurimmat muutokset tapahtuivat helmikuun yksilömääris- sä. Kaikki kymmenen havaintoa tehtiin joko 2015 tai 2017 ja olivat välillä 97–522 (keskiarvo 277), kun vastaavat luvut vuosina 1975–2014 olivat 35–68 (45). Raju muutos havaittiin siis nimenomaan helmikuun määrissä. Muina kylmän kauden kuukausina tehtiin vuosina 2015–2020 tammikuussa kolme ”kymppin sakkiin” mahtunutta havaintoa ja yksi sekä joulukuussa että maaliskuussa. Muina kuukausina kaikki havainnot tehtiin ennen vuotta 2015, joista yksi ennen varsinaista tutkimuskautta (150 yksilöä 21.7.1974).

Taulukosta 5 näemme yhdeksän kertaa vuodessa suoritettavien vesilintulaskentojen tulokset. Tulokset lienevät kaikista vertailukelpoisimmat, koska laskenta on standardoitu. Laskennat on pyritty tekemään hyvässä säässä, mutta siitä huolimatta laskentasäitä on vaikea vakioida. Telkällä kuitenkin vuodenkierto on aika selväpiirteinen: ”huhtikuussa” (noin 25.4.–10.5.) pesintä on hyvällä alulla ja koiraat verraten paikallisia, ”touku-kuussa” (noin 11.–25.5.) on koiraiden sulkasatomuutto jo alkanut ja ”kesäkuussa” (noin 26.5.–10.6.) koi-raidien sulkasatomuutto on kiivaimillaan. Heinäkuussa (noin 1.–15.7.) on poikuelaskennan aika ja poikasten lisäksi paikalla on lähinnä vain naaras-pukuisia lintuja. Elokuussa (lähinnä ennen sorsastusta 20.8.) poikueet ovat pienentyneet ja naaraatkin suureksi osaksi lähteneet. Syys–lokakuun vaihteessa paikalla on jo läpimuuttajia ja marraskuun alkuun mennessä määrät

ovat jonkin verran kasvaneet, mutta joului- ja tammikuussa määrät ovat jo selvässä laskussa. Jos prosenttiosuudet lasketaan vuosien 1975–2014 aineis- tosta, ovat huhti- ja toukokuun mää- rät lähes tasoissa (18,8 ja 18,1 % vuotuisista määristä), huippu saavu- tetaan kesäkuussa (26,5 %). Heinä- kuussa määrät ovat selvästi vähenty- neet (9,9 %) ja elokuuhun mennessä määrät ovat puolittuneet edellisestä. Syys–marraskuussa määrät ovat melko tasaiset (9,2 ja 9,9 %) ja lasku on jyrkkää joulukuussa (2,6 %) ja tam- mikuussa (1,0 %). Kesällä trendi on laskeva, talvella nouseva.

Vuotuiset määrät olivat melko tasai- set neljänä ensimmäisenä viisivuotis- kautena: 1975–1979 11 628 yks.; 1980–1984 11 832 yks.; kylmänä jaksena 1985–1989 hieman pienempi 10 677 yks. ja taas suunnilleen ”nor- maaleissa” lukemissa 1990–1994 11 917 yks. Neljänä seuraavana viisivuo- tiskautena määrät olivat pienempiä: 9 932, 8 253, 8 386 ja 8 788 yks. Ver- rattuna ensimmäiseen viisivuotiskau- den viimeisenä viisivuotiskautena jäl- jellä oli noin kolme neljäsosaa kannas- ta (76 %). Talvinen runsastuminen ei kompensoinut kesäistä vähenemistä.

Taulukossa 6 esitetään telkkäparien määrät merikohteissa. Laskentayksik- könä on aikuinen (+2-kv) koiras huh- ti–toukokuun vaihteessa, jonka pe- rusteella parimäärät on arvioitu. Eni- ten telkkiä on tavattu Aaslan ja Kram- pin välisessä salmessa, jossa pareja on ollut keskimäärin 61. Seuraavaksi eniten telkkiä on tavattu Kimon las- kenta-alueella (31, mutta lukuun sis- älytty ehkä noin 100 ”ylimääräistä” telkkää vuonna 2008, joista en tiedä, olivatko ne menossa vai tulossa; nämä poisluettuna luku on 29). Kolman- neksi eniten telkkiä on havaittu Häm- märönsalmessa (keskimäärin 23 pa- ria). Keskimäärin merikohteissa on tavattu 189 telkkäparia (korjattuna 187). Merellinen telkkäkanta on las- kussa: viisivuotiskausittain lintuja on nähty 1 205 (1975–1979); 1 211; 1 063 (sisältäen heikot kannat hirmu-

Taulukko 6. Aikuisten (+ 2-kv) telkkäkoiraiden määrät huhtikuun laskennassa vuosina 1975 – 2015.

	HP	KR	HS	LP	RM	KI	LL	VS	R	PN	ET	Yht.
1975	13	118	26	4	14	20	22	24	6	17	5	269
1976	21	90	20	7	11	50	23	19	6	9	11	267
1977	17	96	25	3	13	29	11	18	6	4	4	226
1978	13	75	34	1	19	19	15	15	4	4	3	202
1979	13	96	18	4	17	37	20	22	7	3	3	240
1980	12	72	27	5	16	23	11	31	4	9	3	213
1981	16	109	29	7	22	26	14	14	7	7	12	263
1982	18	102	26	5	16	21	16	14	7	12	6	243
1983	14	75	40	8	18	27	17	24	9	11	10	253
1984	22	56	37	7	18	29	17	25	8	12	8	239
1985	13	64	25	4	19	23	12	15	7	3	3	188
1986	16	52	16	3	14	29	13	21	8	5	5	182
1987	8	65	27	6	7	30	15	15	7	1	3	184
1988	9	76	37	3	15	48	25	24	8	17	7	269
1989	10	78	34	3	29	37	9	16	9	11	4	240
1990	18	52	36	0	21	54	11	22	7	11	6	238
1991	21	66	32	1	11	45	12	32	6	4	4	234
1992	25	62	32	1	17	27	12	14	11	11	5	217
1993	16	98	40	2	29	34	13	17	9	12	9	279
1994	22	73	32	3	28	37	10	20	3	5	5	238
1995	16	63	25	7	20	39	20	13	9	13	4	229
1996	13	71	16	6	14	15	14	22	6	6	4	187
1997	18	75	26	5	25	21	16	13	11	4	7	221
1998	15	65	18	4	13	31	10	16	9	11	4	196
1999	10	51	26	2	16	30	18	12	5	9	4	183
2000	16	46	22	2	8	53	13	11	3	2	6	182
2001	10	47	12	1	10	15	1	9	4	3	3	115
2002	15	46	11	4	20	36	5	2	1	1	6	147
2003	8	62	18	1	12	24	4	13	7	1	6	156
2004	17	35	15	1	11	15	1	17	2	0	3	117
2005	23	44	19	1	10	28	7	8	2	1	5	148
2006	6	35	15	0	6	30	9	13	3	5	7	129
2007	6	58	8	3	18	19	7	8	3	1	4	135
2008	14	43	10	0	7	115	3	3	7	6	9	217 (117)
2009	10	38	20	0	5	18	3	15	2	5	7	123
2010	6	28	15	1	6	40	8	13	3	1	3	124
2011	6	16	16	0	13	22	3	12	4	4	3	99
2012	5	44	14	0	6	33	6	4	2	5	6	125
2013	5	19	7	0	15	16	4	5	3	1	6	81
2014	4	15	13	1	10	25	0	7	5	5	3	88
2015	4	17	8	1	3	12	1	7	1	4	1	59
Yht.	544	2493	927	117	602	1282	451	625	231	256	217	7745
<i>Ka.</i>	<i>13,3</i>	<i>60,8</i>	<i>22,6</i>	<i>2,9</i>	<i>14,7</i>	<i>31,3</i>	<i>11</i>	<i>15,2</i>	<i>5,6</i>	<i>6,2</i>	<i>5,3</i>	<i>118,9</i>

talvien 1985–1987 jälkeen); 1 206; 1 016; 717; 752 (korjattuna 652); ja 517 (2010–2014). Neljän vuosikym- menen aikana merellinen kanta oli tippunut 43 %:iin alkuperäisestä.

Taulukossa 7 esitetään vastaavat lu- vut järvi- ja lampikohteissa. Heilahtelut pari- määrissä vaikuttavat suuremmilla

kuin merikohteissa, mikä saattaa joh- tua siitä, että telkkäkoiraat tulevat välillä mereltä järviin ruokailemaan. Tämä näkyy varsinkin Vanhankylän- lahdella, jossa parimäärä on vaihdellut on tavattu 6,9 paria vuodessa, seuraavaksi eniten huomattavasti pienem-

Taulukko 7. Järvikohteissa huhti- toukokuun vaihteessa lasketut parimäärät vuosina 1975 – 2015.

	L1	LK	L2	VKL	MJ	RJ	J	SPJ	SMJ	Yht.
1975	4	1	7	10	2	1	1	0	1	27
1976	5	0	6	9	6	0	0	1	0	27
1977	4	0	3	7	1	2	1	2	2	22
1978	1	0	2	1	0	1	0	1	3	9
1979	8	0	5	5	1	1	0	0	2	22
1980	5	0	3	1	5	0	1	0	2	17
1981	6	0	4	3	1	1	2	2	8	27
1982	4	0	1	4	2	2	0	0	3	16
1983	7	0	4	5	3	1	4	1	2	27
1984	4	0	1	0	5	1	0	3	2	16
1985	2	2	2	1	3	0	1	1	2	14
1986	6	0	1	4	5	2	4	2	0	24
1987	6	0	4	4	3	1	2	0	0	20
1988	8	0	5	8	6	0	3	1	0	31
1989	9	0	2	20	1	0	1	2	0	35
1990	9	0	4	7	1	2	2	1	0	26
1991	11	0	3	9	0	4	0	0	1	28
1992	11	0	1	3	1	2	10	2	0	30
1993	6	0	3	14	1	1	1	2	1	29
1994	9	0	2	11	1	3	2	2	2	32
1995	10	0	1	16	2	0	2	4	1	36
1996	4	0	3	16	1	3	1	3	2	33
1997	5	0	1	37	3	2	1	2	1	52
1998	9	0	3	8	2	2	0	0	0	24
1999	13	0	2	8	0	3	0	0	2	28
2000	9	0	7	12	2	1	0	0	3	34
2001	15	0	3	11	1	1	0	1	1	33
2002	3	0	2	2	5	2	0	0	0	14
2003	9	0	0	5	7	0	0	0	0	21
2004	12	0	7	5	9	1	1	0	0	35
2005	3	0	2	3	4	0	1	3	0	16
2006	5	0	1	9	2	0	1	3	0	21
2007	10	0	5	0	0	0	0	0	0	15
2008	7	0	2	0	1	0	2	0	0	12
2009	6	0	4	0	1	0	0	1	3	15
2010	1	0	7	5	0	1	1	3	1	19
2011	3	0	4	3	1	1	1	3	0	16
2012	4	0	4	2	1	1	0	0	0	12
2013	2	0	1	1	0	0	0	1	2	7
2014	7	0	0	2	1	1	0	0	0	11
2015	8	0	3	3	0	2	0	0	1	17
Yht.	270	3	125	274	91	46	46	47	48	950
Ka.	6,6	0,1	3	6,9	2,2	1,1	1,1	1,1	1,2	23,1

mällä Paskalahdella (6,6 paria) ja kolmanneksi eniten Uudentuvan järvellä (L II: 3,0); pienimmillään järvillä (käytännössä umpeen kasvanutta järveä LK lukuunottamatta) keskikanta oli 1,1–1,2 paria.

Alussa järvikanta oli kasvussa, saavuttaen huippunsa jaksolla 1995–1999, jonka jälkeen kanta lähti jyrkkään laskuun. Viisivuotiskausittain tavattiin telkkäpareja seuraavasti: 106 (1975–1979); 102; 124; 145; 173; 137; 79; ja 65 (2010–2014). Alkuperäisestä kannasta oli lopussa jäljellä 61 %, eli noin 20 prosenttiyksikköä enemmän kuin

merikohteissa. Järvillä keskimääräinen parimäärä oli 23.

Aaslan pesivä telkkäkanta vaihteli viisivuotiskausittain seuraavasti: 262 (1975–1999); 263; 237; 270; 239; 171; 146; ja 116 (2010–2014). Kanta oli lähes muuttumaton 1975–1994 lukuun ottamatta tilapäistä laskua kovien talvien 1985–1987 jälkeen. Laskeva suuntaus alkoi samoihin aikoihin kuin näättä tuli maisemiin. Laskeva suuntaus alkoi 1990-luvun toisella puolikkaalla ja jatkui tutkimuskauden loppuun saakka. Koko tutkimuskauden 1975–2015 keskikanta oli 212 paria.

Telkän poikasmäärät nähdään taulukosta 8. Poikaset on laskettu heinäkuun alun kierroksella ja käsittävät kaikki poikasten ikäluokat. Heinäkuun alkuun mennessä poikueet ovat jo pienentyneet huomattavasti ja yleensä poikaset ovat melko suurikokoisia. Nähdään, että telkän poikastuotanto on laskenut selvästi. Eniten poikasia laskettiin vuonna 1980 (136), vähiten vuonna 2011 (2).

Viisivuotiskausittain poikasia tavattiin laskennoissa keskimäärin 75,0 (1975–1979); 67,4; 74,4; 51,2; 33,0; 15,0; 28,8; ja 6,4 (2010–2014). Määrät olivat melko tasaiset vuosina 1975–1989, seuraavat 15 vuotta poikasmäärät laskivat jyrkästi, elpyivät vähän 2005–2009 ja romahtivat taas jaksolla 2010–2014. Viimeisellä jaksolla tuotettiin poikasia 8,5 % alkujakson määristä. Alentunut poikastuotto lienee syynä telkkäkantojen romahtamiseen Aaslalla.

Telkkäpoikueiden ensihavainnot nähdään taulukosta 9. Omat havaintoni on täydennetty paikallisten asukkaiden havainnoilla ja parilla havainnolla lähisaarista. Kun aineisto jaetaan kahteen osaan, eli vuosiin 1975–1999 ja 2000–2020, ei mediaaneissa havaita eroa ja ääripäivämäärätkin ovat lähes samat: 17.5.–9.6. (mediaani 30.5., n = 25) ja 13.5.–8.6. (mediaani 30.5., n = 21). Välttämättä telkkäpoikueita ei havaita välittömästi kuoriutumisen jälkeen, joten päivämäärät ovat hieman todellisia myöhempiä. Jos oletetaan keskimääräiseksi pesyekooksi 10 munaa, munintaväliksi 1,5 vrk ja hautomisajaksi 30 vrk (von Haartman ym. 1963–1972, Cramp & Simmons 1977), saadaan varhaisimmaksi muninnan aloitukseksi 30.3. ja viimeistään muninta on alkanut 26.4. (mediaanina 16.4.).

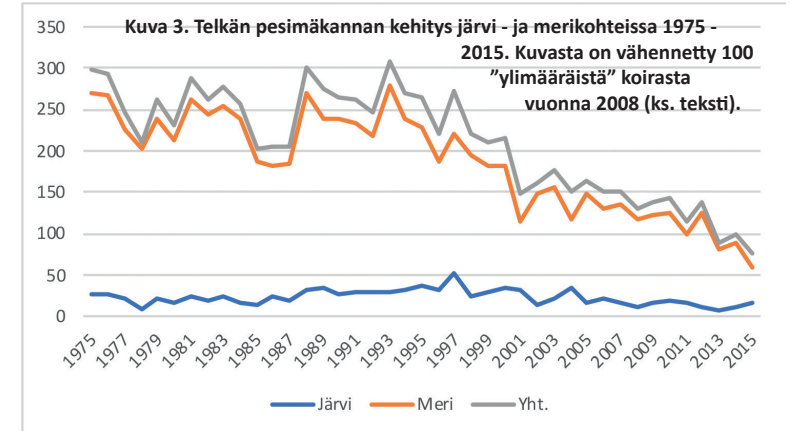
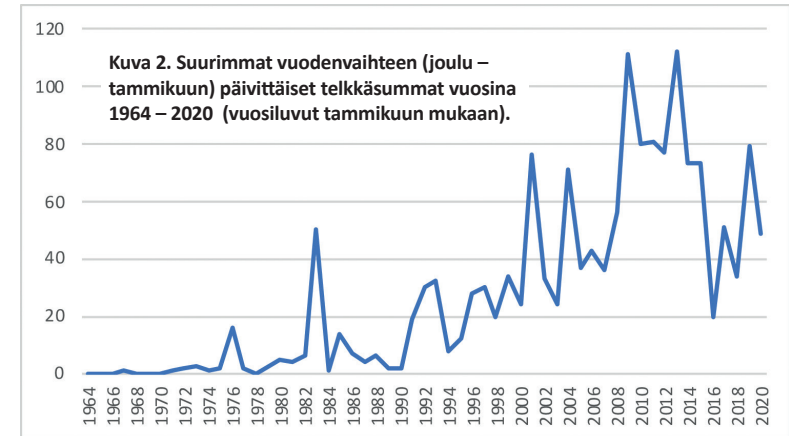
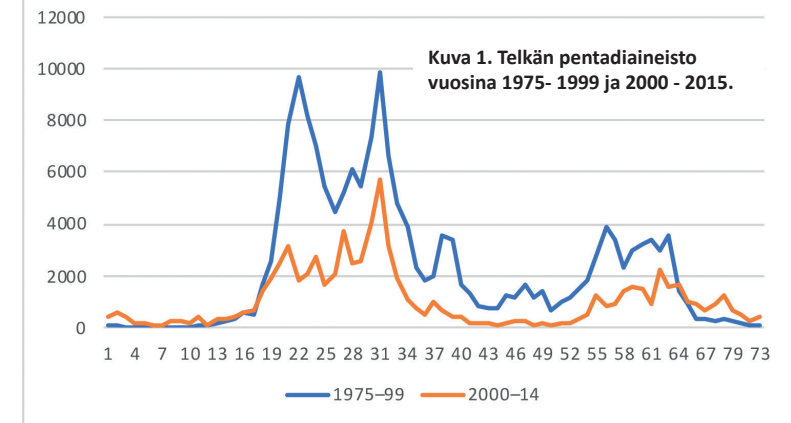
Pohdintaa

Telkän esiintymisessä Aaslalla on tapahtunut selviä muutoksia: talviset kannat ovat kasvaneet ja kesäiset pienentyneet. Kuvasta 2 käy yhteenvedon omaisesti ilmi, miten talviset telkkämäärät ovat kasvaneet 57 vuoden aikana, mikäli suurin talvinen päiväsumma joului–tammikuun aikana otetaan huomioon. Vuodenvaihteen ensimmäinen telkkähavainto on tammikuulta 1967 ja vuodesta 1971 telkkä on puuttunut vuodenvaihteesta vain kerran Aaslalla ja jo Saaren (2012) talvilintuaineiston mukaan telkkäkanta oli kasvanut tilastollisesti erittäin merkittävästi

Taulukko 8. Telkän poikasmäärät Aaslan vesilintujen poikuelaskennassa heinäkuun alussa vuosina 1975 – 2015

1975	22
1976	64
1977	80
1978	110
1979	99
1980	136
1981	60
1982	28
1983	55
1984	58
1985	40
1986	113
1987	21
1988	105
1989	93
1990	85
1991	37
1992	82
1993	8
1994	44
1995	55
1996	14
1997	71
1998	6
1999	19
2000	5
2001	7
2002	37
2003	19
2004	7
2005	10
2006	54
2007	30
2008	38
2009	12
2010	4
2011	2
2012	6
2013	6
2014	14
2015	5

($p < 0.001$). Talvinen kannankasvu johtuu epäilemättä suurelta osalta talvien leudontumisesta. Vielä 1960-luvulla telkkä oli Aaslalla vuodenvaihteesta satunnainen, puuttui helmikuuta kokonaan ennen vuotta 1975 ja maaliskuultakin on ennen vuotta 1975 vain neljä saapumispäivämäärää, joskin vähäisempi retkeilyaktiivisuus on pidettävä mielessä. Nykyään

telkät kärkevät Aaslan vesillä yleensä meren jäätymiseen asti ja tietyissä olosuhteissa telkkä voi olla helmikuussa poikkeuksellisen runsas, kuten vuosina 2015 ja 2017.

Kesäiset kannat ovat sitä vastoin vähentyneet. Kuvasta 3 nähdään telkän kannankehitys eriteltyinä järvi- ja meripesintöihin. Merellä kato tuntuu olevan suurempi kuin järvis-

sä ja arvelen tämän johtuvan kovemasta saalistuspaineesta merellä. Poikueet tuntuvat pienentyvän nopeasti merikohteissa.

Vuosien 1975–2015 parimäärät ovat kokonaisuudessaan laskeneet tilastollisesti erittäin merkittävästi. Atlaskausien 1975–1979, 1986–1989 ja 2006–2010 keskimääräiset parimäärät olivat 262, 246 ja 162

Taulukko 9. Telkkäpoikueiden ensitapaamiset vuosittain Rymättylän Aasalla vuosina 1975 - 2020. Vuonna 1984 nähtiin Samasaassa poikue 1.6., vuonna 2006 ilmoitettiin Aasalta poikue noin 30.5., vuonna 2015 Airismaalla nähtiin poikue jo 13.5. ja vuonna 2019 päivämäärä arvioitiin poikasten iän perusteella (23.6. poikaset ikäluokkaalla)

1975	27.5.
1976	7.6.
1977	8.6.
1978	7.6.
1979	18.5.
1980	27.5.
1981	28.5.
1982	31.5.
1983	25.5.
1984	4.6. (1.6.)
1985	9.6.
1986	3.6.
1987	7.6.
1988	5.6.
1989	17.5.
1990	20.5.
1991	18.5.
1992	30.5.
1993	26.5.
1994	28.5.
1995	26.5.
1996	8.6.
1997	28.5.
1998	30.5.
1999	31.5.
2000	23.5.
2001	30.5.
2002	5.6.
2003	1.6.
2004	31.5.
2005	6.6.
2006	6.6. (n. 30.5.)
2007	14.5.
2008	20.5.
2009	21.5.
2010	1.6.
2011	1.6.
2012	30.5.
2013	8.6.
2014	14.5.
2015	29.5. (13.5.)
2016	21.5.
2017	20.5.
2018	30.5.
2019	(30.5.)
2020	17.5.

paria, eli kanta oli jo siihen mennessä laskenut huomattavasti (Saari & Arzel 2018) ja eräs syy siihen lienee nädän saapuminen alueelle. Varsinkin poikastuotto tuntuu laske- neen: viimeisellä kokonaisella viisi- vuotiskaudella poikasia tuotettiin alle kymmenesosan siitä mitä ensimmäisellä viisivuotiskaudella. Toi- saalta on uskaliaasta pistää kaikkea nädän syyksi: kyseessä saattaa olla muukin saalistus, lokit ja varikset ottavat oman osansa poikasista ja maastohavaintojeni perusteella poikuekoko tuntuu hupenevan erittäin nopeasti. Minkki on myös potenti- aalinen uhka, mutta telkkä ei liene aivan puolustuskyvytön minkin suhteen: olen nähnyt minkin väis- tävän vedessä poikuettaan puolus- tavaa telkkänaarasta. Myös pesäko- lojen puute saattaa vaikuttaa. Silmä- määräisesti arvioiden pönttöjä on vähemmän kuin tutkimuskauden alussa: vanhoja pönttöjä rapistuu nopeammin kuin uusia ripustetaan.

Pesivä telkkäkanta on vähene- mässä ja taantumisen näkyy syksyyn asti: vesilintulaskennoissa määrät vähenevät merkittävästi heinä-, elo- ja syyskuun laskennois- sa (Saari 2014), kun taas kylmän kauden laskennoissa muutos ei marraskuun osalta ollut merkitse- vä, mutta runsastuminen oli mer- kitsevää joului- ja tammikuun las- kennoissa (Saari 2012).

Telkän kannoissa on siis todetta- vissa kahdenlaista trendiä: pesivien lintujen määrät ovat laskusuunnas- sa, mutta talvehtivien lintujen määrät kasvussa. Sama trendi on havaittu valtakunnallisesti (Laak- sonen ym. 2019, Lehtikoinen ym. 2021). Todennäköisesti kyseessä on kaksi osapopulaatiota: pesimäkan- ta, joka muuttaa syksyn tultua pois, ja jonka korvaa pohjoisempi kanta kylmänä kautena. Tämä pohjois- empi kanta on talvien leudontu- essa lyhentänyt muuttomatkinsa ja vii- pyy nyt lähellä pohjoiseen vetäy- tynyttä jään reunaa.

Viitteet

- BirdLife International 2020: IUCN Red List for birds. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 07/07/2020.
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (eds) 1977: The Birds of the Western Palearctic. - Oxford University Press.
- Kuntze, K., Gustafsson, E. & Suoranta, A. 2020: Talvehtivat vesilinnut Varsinais-Suomes- sa tammikuussa 2020. – Ukuli 51 (3): 13–24.
- Lehtikoinen, A., Below, A., Jukarainen, A., Laaksonen, T., Lehtiniemi, T., Mikkola-Roos, M., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rusanen, P., Sirkkiä, P., Tiainen, J. & Valkama, J. 2019: Suomen lintujen pesimäkantojen koot. – Linnut-vuosikirja 2018: 38–45.
- Lehtikoinen, A., Kuntze, K., Leivo, M., Mikkola-Roos, M. & Toivanen, T. 2021: Vesilintujen keskitalven kannanarviot Suomessa tammikuun 2020 laskentojen perusteella. – Linnut-vuosikirja 2020: 46–57.
- Lehtikoinen, E., Gustafsson, E., Aalto, T., Alho, P., Laine, J., Klemola, H., Normaja, J., Numminen, T. & Rainio, K. 2003: Varsinais-Suomen linnut. - Turun lintutieteellinen yhdistys r.y., Turku.
- Laaksonen, T., Lehtikoinen, A., Pöysä, H., Sirkkiä, P. & Ikonen, K. 2019: Sisävesien vesilintujen kannanvaihtelut 1986–2018. – Linnut-vuosikirja 2018: 46–55.
- Saari, L. 2012: Pitkäaikaismuutokset Saaristomerellä talvehtivien vesilintujen kannoissa. - Suomen Riista 58: 75 - 89.
- Saari, L. 2014: Vesilintujen syyskannat Saaristomerellä. - Suomen Riista 60: 106 - 121.
- Saari, L. & Arzel, C. 2018: Vesilintukan- tojen kehitys Rymättylän Aasaluodolla vuosina 1975 - 2015. - Suomen Riista 64: 35 - 46.
- Saurola, P., Valkama, J. & Velmala, W. 2013: Suomen Rengastusatlas. Osa I. - Luon- nontieteellinen keskusmuseo ja ympäristömi- nisteriö, Helsinki
- Valkama, Jari, Vepsäläinen, Ville & Lehtikoinen, Alekski 2011: Suomen III Lintuatlas. – Luonnontieteellinen keskusmu- seo ja ympäristöministeriö. <<http://atlas3.lintu- atlas.fi>> (viitattu 8.7.2020) ISBN 978-952-10-6918-5.
- von Haartman, L., Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuori, R. 1963-1972: Pohjolan linnut värikuvin. - Otava, Helsinki.

Kun haave toteutuu – Jurmo mustana möhkäleenä

HANNU RAUTANEN, ORNITOLOGI VUODESTA 1964. TLYN JÄSEN YLI 50 VUOTTA

Hämärä on jo laskeutunut. Meri aaltoilee mustan- puhuvana. Saaret erottuvat tummina möhkäleinä. Alus puskee vastatuuleen. Aallot murtuvat keulassa mahtavasti. Sitten edessä on isomman saaren musta profiili.

On vuoden 1967 toinen päivä. Mutsi ja ukko ovat kaikin tavoin yrittäneet estää minua lähtemästä uhka- rohkealle reissulle. En ole suostunut kertomaan siitä mitään. En sano, etten todellakaan tiedä, missä olemme yötä ja millaista siellä oikeastaan on. Ei minua lainkaan sivuseikat kiinnosta. Hinku on ylittämätön. Olen 15-vuotias.

Kello on yhdeksän aamulla, kun kokoonnumme Au- rajoen rantaan. Jokaisella on mukana iso kassi, reppu ja makuupussi. Kaikilla on saappaat jalassa ja kiikarit kaulassa vaikkakin kotelossaan.

Jätkien tapaan tervehditään toisiamme. Joku vaan tulee joukkoon, toinen tokaisee sanan tai kaksi. Ei me jätvät paskan puhumiseen kuluteta aikaa. Kes- kustelu ponnahtaa heti viimeisiin haviksiin. Kuittail- laan hiukan, kun toisella on vuoden ekana päivänä tullut yli 10 pinnaa. Nyt ollaan menossa hakemaan eliksiä.

Lunta on maassa, mutta on suojainen sää. Förin su- lassa ui parikymmenpäinen pullaparvi. Joku variskin istuu jäällä. Förin jauhaa rannalta toiselle kuin joku iki- liikkuja.

Kotona estellään

Mulla on taas ollut vaikea lähtö kotoa. Vanhemmat ovat huolissaan, minne menen, kenen kanssa ja mitä siellä perillä odottaa keskellä merta. Mitään ei minusta saa irti. Mutsille ja ukolle on tulla riitaa, kun ukko ei antaisi mulle rahaa, jotten voisi mennä. Mutsi on aina puolella- ni. Olen ainut lapsi. Tietty perheen kullannuppu.

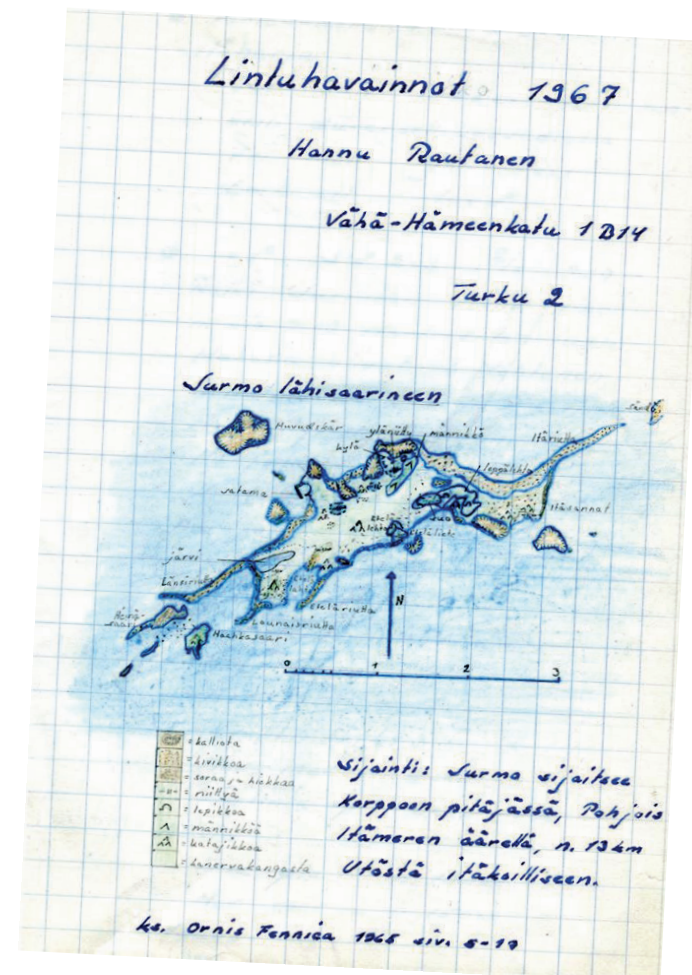
Ostan säilyketölkköjä. Kolme purkkia Jalostajan her- nekeittoa ja nauta-sika-säilykettä. Joku pussikeitto löy- tyy myös. Näkkileipä säilyy ja paketti Koskenlaskija- sulatejuustoa tarttuu mukaan. Kaikkea en niin noteeraa. Mitään herkkuja ei osteta. Olen omaksunut Linkolalta kärsimysornitologian.

Mutsi ihmettelee, kuinka vähällä ruualla aion olla ja miten se ruoka oikein valmistetaan. Minua ärsyttää utelut. Vastaan vaan, ettei sinne syömään mennä. Van- hempani ovat tukevia. Itse olen melkein kuin kukka- keppi. En syö niiden rasvaisia pöperöitä.

Kannelle stajiin

Kamat nostetaan yhteysalukseen. Sen nimi on Utö. Ihan sama kuin laivan määränpää. Nousemme laivaan ja heitämme matkatavarat sisälle. Sitten ryntäämme kannelle. Ornitologi ei hukkaa lyömätöntä paikkaa lai- van kannella, kun päivä on valkenemassa.

Utö lähtee puskemaan jään läpi murrettua ränniä. Meri on jäässä eikä ennen Ruissalon Kuuvaa näy mi- tään. Siellä on revennyt laivaväylän reunaan sula, kun etelätuuli on painanut jäät kasaan. Sulan reunalla istuu kalalokki ja vedessä kelluu kuin korkki pilkkasiipi ja isokoskelo.

Sukupuutto kolkuttaa

Matkalta kertyy lintuhavaintoja saarelta toiselle. Sitten Nötössä pärähtää. Yksi meistä karjaisee: "Peto!" Ryntäämme kaikki yhdeksän tuijottamaan kiikareilla samaan suuntaan. On hiljaista. Kukaan ei sano mitään. On kuin koko remmi rukoilisi itsekseen kiikarit silmillä. On se hieno. Komea. Tosi makea.

Joku sanoo: "Vanha!" Huomasimme kaikki saman, kun lintu kaarsi. Se on iso kuin ladon ovi. Vanha merikotka, jolla on valkoinen pyrstö, häviää kohta saaren taakse. Kaikki ovat vaitonaisia. Huokaillaan. Osa sai eliksen, kaikki vuodenpinnan.

Merikotkat ovat kuolemassa sukupuuttoon. Myrkyt ja pyssymiehet tappavat niitä. Pelkäämme, että laji katoaa Suomesta. Kun jännitys on lauennut, alkaa vilkas pohdinta, millainen lintu oikein oli.

Matka jatkuu ja Nötön jälkeen meri ei olekaan enää kokonaan jäätä. Sulaa on isoilla selillä. Aspössä tärähtää adrenaliinia kehiin uudelleen. Haratessani saarta kiikareilla näen sulavasti lentävän petolinnun nousevan sieltä lentoon. Ehdin karjua pedosta ja jätkät ryntäävät viereeni. Ja sitten lintu katoaa. Totean sen ehkä olleen muuttohaukka. Juman-kauta, mikä havis muttei varma.

Menee tovi ja isohko peto lähestyy sivulta laavaa. Kaikki saavat sen kiikariin. On hiljaista kuin haudassa. Kaikki makustelevat ja nautiskelevat. Hitto, se oli pere. Siis muuttohaukka, naaras. Sama lintu, jonka jo näin. Moni meistä saa taas eliksen.

Mahtava reissun alku. Syöminen on unohtunut. Viluakaan ei pane merkille. Staiji on kuin huumetta. Siinä veri kiertää. Kello on jo kolme iltapäivällä. Päivystämme edelleen laivan kannella.

Vihdoin paratiisimme näkyy

Emme pääse kaikkien saarten laitu-

reille paksun jään takia. Saarelaiset odottavat laavaa väylän reunalla. Kun he ovat ihan kohdalla, laava ajaa rännin reunaan. Näin aluksesta hyppää ihmisiä suoraan jäälle ja erilaisia lähetyksiä nostetaan perässä. Saarelaisilla on jääkelkat mukanaan. Niissä tavarat kulkevat kätevästi.

Hämärän laskeutuessa siirrymme laivan sisälle. Nälkä on pirunmoinen. Ostan kalakeiton ja syön sen tumman leivän kera. Pian kannella päivystänyt kaverimme tulee ilmoittamaan, että Jurmo näkyy jo.

Nousemme porukalla kannelle. Kyllä näyttää saari synkältä. Musta köntti. Silti ornitologin paratiisi. Saarelta näkyy hyvin heikko valon kajo. Siellä asutaan. Utö on hiljentänyt vauhtia. Olemme tyynen puolella. Aallokkoa ei ole lainkaan. Laiva kääntää kyljen saaren rannan puolelle. Miehistö laskee narutikkaat laivan partaan yli.

Sitten huomaamme kaksi pientä mustaa hahmoa lähestyvän laavaa. Kohta ne erottuvat hämärässä paremmin. Kello on jo neljän tuntumassa. Sää on pilvinen ja siksi pimeys tuntuu nielaisevan saaren.

Pian näemme, että laavaa lähestyy kaksi soutuvenettä. Niitä soudetaan riuksin ottein. Veneet kolahtavat vaimaasti laivan kylkeen. Alkaa kuulua puhetta. Soutaja keskustele laivan miehistön kanssa. Ei siitä saa selvää. He puhuvat saaristoruotsia.

Neljä isointa jätkää porukasta laskeutuu soutuveneeseen. Kun heidän matkatavaransa on saatu mukaan, soutuvene irtautuu laivasta ja kohta se näkyy enää heikosti.

Narutikkaita alas

Heti perään laskeudumme toiseen veneeseen. On jännittävää mennä alas narutikkaita. Ei siinä arastella eikä näyettä, jos se hiukan pelottaa. Ollaan sen verran kovia kaupunkilaisjätkiä. Soutajana on tumma ja vanhempi mies. Olen kuullut, että hän on Per Mattson. Hän asuu van-

hempineen saarella. Kalastajaperhe.

Utö kääntyy ja suuntaa nokkansa kohti Utötä. Istumme soutuveneessä kuin sillit suolassa matkatavaroittemme joukossa. Laivan lipuessa pois sen valot näkyvät aavemaisina pimentyneessä illassa.

Isot jätkät odottavat meitä rannassa. Otamme kantamukset ja marssimme syvässä hämärässä kohti pimeänä nököttävää torppaa. Sen ovi ei ole lukossa. Joku sytyttää taskulampun ja menemme sisään. Sähköhän ei Jurmossa ole.

Kylmä kamari kortteeriksi

Saamme käyttöön torpan kamarin. Torppa onkin kesämökki. Taskulampun valokeila pomppii seinältä toiselle ja nurkasta nurkkaan. Huone on kostea ja kylmä. Siinä ei ole takkaa eikä muutakaan lämmityslaitetta. Joku kuittaa, että taitaa tulla vilpoinen viikko.

Siirrämme kalusteet sivuun ja jokainen saa varata paikkansa lattialta. Mehtonen isona jätkänä ottaa huoneen hetekan. Se on selvä. Pian olemme majoittuneet. Ensin kirjataan havaintoja vihkoihin ja keskustelu risteilee päivän haviksissa. Selailaan lintukirjoja, jotka on tuotu mukana. Taskulamppua on käytettävä säästeliäästi, jotta valoa riittää koko ajaksi.

Yhdellä spriikeittimellä lämmitetään teevedet. Monella on mukana kotoa laitettuja eväsleivät. Sitten isommat jätkät alkavat pelata korttia. Minua ei korttipeli kiinnosta. Silti me nuorimmat pian roikumme seuraamassa kortin lyöntiä. Ei siellä oikein muuta öljylampun ja kynttilöiden loimussa voi tehdä.

Katulamppujen loisteesta pimeyteen

Ulkona on pimeä kuin säkissä käydessämme kusella. Ei näy tähtiä. Pilviverho on paksu. Tuulee kylmästi, vaikka lämpötila on nollassa.

Aika hurjalta tuntuu, kun normaalisti elää keskikaupungilla katulamppujen loisteessa.

Sisällä alkaa olla hiton kylmä, kun alkaa väsyttää. Huoneessa on pesuvati. Joku keksii kaataa siihen spriitä ja sytyttää sen tuleen. Saamari. Kyllä kamari jotenkin pitäisi lämmittää. Sisällä on vain muutama aste lämmintä. Hetkeksi huoneen seinillä tanssii kummitusmainen valo. Ei se lämmitä. Turhaa touhua.

Ajan juostua menemme makuupusseihin. Minulla on kuten monilla sellainen vanutäytteinen pussi. Se on aika kylmä. Siksi mukani on lämmin ohut peitto. Kääriydyn peittoon ja ujuttaudun pussiin. Jätän villasukat jalkaan ja farkut. Villapaita saa olla myös ja pipo päässä. Huone on niin pirun kylmä.

Alkaa kummitella

Huone on täysin pimeä. On turha tuijottaa mitään. Silmät kiinni vaan. Sitten al-

kaa kuulua outo ääni. Se tulee rytmisissä. Puhelemme hiljaa, mikä hitto se on. Ja ääni jatkuu. Joku pieraisee kuuluvasti ja tuntuu kuin pidättäisi naurua. Ei saamari.

Sitten sytytetään taskulamppu. On pakko katsoa, mistä se ääni tulee. Mehtonen hytkyy hetekassaan naurua vääntäen. Se on napsauttanut sormillaan sen äänen. Me pistettäisiin se eteiseen nukkumaan, jolle se olisi porukan suurin ja vanhin.

Äänimysterin selvittyä nukahdan heti ja nukun aamuun kuin tukki. Herään porukan kaivaessaan kamojaan ja kolistellessa keittimen kanssa. Ensimmäinen aamu on helppo, kun on vielä eväitä. On kylmä hurjan kylmä. Ei huvittaisi tulla ulos makuupussista.

Vihdoin Jurmossa ja merisirrejä

Yhdeksän aikaan painumme ulos päivän hiukan valjettua. Seisomme siinä kylän keskellä muutaman talon ja vajan vieressä. Nautimme

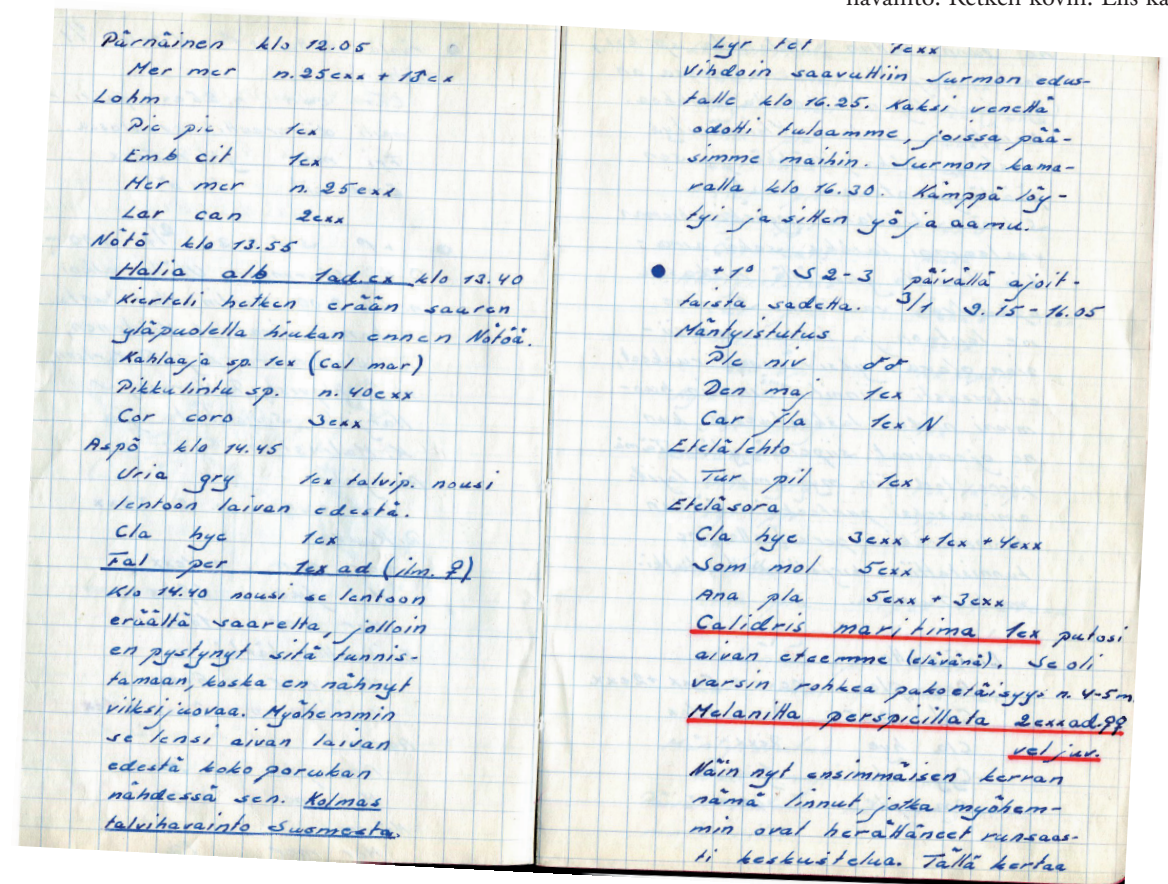
raikkaasta merituulesta ja katseemme ihailee tätä haaveittemme toteutumista: olemme vihdoin Jurmossa.

Tuulee heikosti etelästä ja harmaat pilvet vyöryvät saaren yli. Ajoittain ruiskii vettä. Mittari on nollassa. Kävelemme männikön kautta eteläsalolle. Merellä ui ja lentää kahdeksan allia. Muutama haahka ja pullasorsa.

Rannan kalliolle putoaa yhtäkkiä merisirri. Se tepastelee ruokaa etsien muutaman metrin päässä meistä. Rohkea kuin mikä. Ihastun lintuun. Uskomaton veijari tämä kahlaaja, joka pärjäilee talvikeleillä täällä. Saan tietysti eliksen.

Kiikaroimme pitkään kahta kauempaan rannasta laineilla kelluvaa naaraslintua. Muotokieli kertoo, että melaniittoja ne ovat. Siis mustalinnun ja pilkkasiiven sukulaisia. Kirjaamme tuntomerkit. Emme pysty niitä tunnistamaan.

Myöhemmin Turussa linnut määritetään pilkkaniskoiksi havaittujen tuntomerkkien perusteella. Kova havainto. Retken kovin. Elis kai-

kille kuin jälkiruuaksi.

Vesilintuja näemme harvakseltaan etelärantaa kulkiessamme. Merisirrejä löytyy vielä peräti 17. Makeita havaintoja ovat myös riskilät. Yksi on satamassa ja kaksi itäriutalla.

Kierrämme kävellen koko saaren. Ei syödä eikä juoda mitään, kun seitsemän tuntia putkeen retkeilemme. Olen aivan haltioissani saaresta ja löydettyistä linnuista. Jurmon eri osat piirtyvät kertaheitolla loppuiksi muistikuviksi.

Kylmää hernekeittoa suoraan tölkistä

Kun neljän jälkeen pääsemme kämpille, hyökkäävät porukat heti lämmittämään spriikeittimillä ruokaa. En jaksa odottaa vuoroani. Avaan purkinavaajalla hernekeittoätkin ja syön sen suoraan säilyketölkistä lusikalla kylmänä. Nälkä on. On pakko avata nauta-sika-purkki myös. Levitän siitä leivän päälle täytettä suoraan. Kyllä nälkä lähtee. Ja näin syöden ei tarvitse tiskata. Lusikan

saa puhtaaksi nuolemalla.

Ilta pimenee taas nopeasti. Sytämme kynttilät ja on hiljaista, kun kaikki viimeistelevät havainnot vihkoihinsa. Siinä samalla lasketaan yhdessä, kuinka monta kunkin lajin lintua nähtiin.

Ensimmäinen päivä on ollut upea, vaikka sää oli huono. Onneksi ei kastuttu pahasti, vaikka välillä heitti vettä. Iltatoimet menevät edellisen illan tyyliin. Nyt nukahdetaan valojen sammuttua. En kuule yöllä mitään eikä minua toisten unissaan puhumiset häiritse. Nukun syvästi hamaan aamuun asti.

Yöllä sataa lunta

Aamulla herättyämme maa on saanut valkoisen lumipeitteen. Tuuli on kääntynyt itään ja on aste pakkasta. Pilvet roikkuvat harmaana massana edelleen yllämme.

Kierrämme taas koko saaren. Käymme nyt laittamassa päivällä ruokaa. Siis lämmittämässä jotain tölkistä tai pussista. Ruokahommat häiritsevät pahasti retkeilyä. On

syöty sen verran huonosti, että kesken päivää on jotain saatava.

Päivä poikkeaa edellisistä. Emme näe mitään uutta ja yllättävää. Silti kierrämme rantoja neljään. Kyllä on hienoa olla Jurmossa. Ei haittaa kylmä tuuli.

Pakkanen on kiristynyt neljään asteeseen. Näpit ovat jäässä. Välillä on juostava. Mikään ei meitä silti estä kiertämästä saarta. Ja sisällä ei ole muutamaa lämpöastetta enempää. Ilta menee entiseen malliin. Yö nukutaan taas hyvin täysissä tammeissa.

Emme pääse pois saarelta

Vuoden kuudes päivä koittaa. Olemme pakanneet tavaramme ja menneet rantaan. Utö näkyy jo kaukana merellä. Pakkasta on viisi astetta. Yö on ollut kylmä. Makuupussissa on paleltanut. Tuuli vinkui koko yön rakennuksen ikkunoissa ja nurkissa. Pauke ja ryske kävi läpi yön. Tuulee pohjoisesta. Isot aallot vyöryvät kylän rantaan.

Per tulee paikalle, kun Utö tulee

lähemmäksi. Se jää tuulen takia kauas rannasta, kääntää kylkensä rannan suuntaiseksi ja alkaa keinua hurjasti. Soutuveneeseen ahtautuu Perin lisäksi viisi sälliä. Jään odottamaan muiden kanssa rannalle.

Katselemme, miten järkyttävästi soutuvene keinuu aallokossa. Kellään ei ole mitään pelastusliivejä päällä. Välillä vene on näkymättömissä aaltojen välissä, mutta Per vaan soutaa. Utö joutuu lähtemään ja tekee pienen lenkin palaten jälleen soutuveneen eteen niin, että se jää aluksen suojaan. Se ei auta. Aallokko on kova.

Tikkaat on laskettu Utön partaan yli. Soutuvene pääsee kuin pääseekin laivan kylkeen. Kuuluu kovia kolahduksia rantaan, kun vene hakkaa laivan kylkeen. Katsomme rannalta hirvää tilannetta mykkinä kiikarit silmillä.

Yksi sälleistä kiipeää ketterästi köysitikkaita ja kaksi miehistön jäsentä auttaa hänet partaan yli. Sitten toinen on nousussa. Kuuluu hitonmoinen pamaus. Uskomme, että nyt soutuvene hajosi.

Kuuluu kovaa huutoa

Köysitikkailta oleva kiipijä on kuin jähmettyneenä paikalleen. Kuuluu kovaa huutoa. Soutuvene irtoaa laivan kyljestä ja lähtee kellumaan holtittomasti aallokossa. Airot alkavat heilua.

Näemme, miten toinenkin sälli autetaan ylös laivaan. Kummallakaan laivaan päässeellä ei ollut tavaroita mukanaan. Kiikarit tietysti. Ne ovat ornitologilla kuin liimattui-na kehoon.

Kohta Per on taas airoissa ja soutuvene on hallinnassa. Utö lähtee liikkeelle. Se ei enää palaakaan takaisin, vaan jatkaa kulkuaan kohti pohjoista. Jumalauta, se jättää meidät tänne, tulee kuin kuorossa kaikilta.

Soutuvene tulee rantaan. Veneeseen jääneet ovat kovin totisia. Laivaan pääsivät Nurmen Rippe ja

Dahlqvistin Itti. Siinä ollaan suut ymmyrkäisinä. Ruuat on loppu. Utö tulee takaisin muutaman päivän päästä. Sää on kylmennyt ja kämpillä on tosi kylmää.

Sitten joku oivaltaa, että meitä odotetaan kotiin tänään. Saarella ei ole puhelinta eikä me voida asialle mitään. Päädytään siihen, että Itti ja Rippe varmaan älyävät ilmoittaa saarelle jääneiden vanhemmille, mikä on tilanne. Se on siinä. Asiat emme sen enempää puhu.

Ruoka on loppu

Isot jätkät puhuvat jotain Perin kanssa. Odottelemme. Ei auta kuin palata kämpille. Matkalla käy ilmi, että Per on kutsunut meidät syömään päivällä. Meitä on seitsemän. Kutsu pelastaa päivän, koska ei ole tietoa, milloin pääsemme pois eikä kellään ole ruokaa jäljellä. Heitämme tavarat takaisin sisälle.

Käytämme tilaisuuden tietenkin retkeilyyn ja kävelemme männikön läpi etelärannalle. Ja sieltä lounaisriutan kautta satamaan ja takaisin kylälle. Näemme sentään yhden laulujoutsenen ja merisirrin. Toistakymmentä allia, haahkan ja yhden pilkkaniskan. Aika laihasti on lintuja. Tuuli vonkuu ja on viiltävän kylmää.

Perin luona on iso ja pitkä pöytä katettuna. Perin äiti ja isä ovat kovin iäkkäitä. Silti äiti on laittanut pöydän koreaksi. Syömme tietysti kalaa. Se on paistettu uunissa. Kukaan ei sano mitään, vaikka ei kala ruokana olisi suosittu. On nälkä. Silloin syödään, mitä on tarjolla.

Tupa on suuri ja muistuttaa hukan isovanhempieni tupaa. Osa isoista jätkistä puhuu niin hyvin ruotsia, että he voivat keskustella isäntäväen kanssa. Leppa varsinkin on puhelias. Yritän seurata keskustelua.

Katseeni alkaa harhailla ympäri huonetta. On tosi jännä, kun on päässyt kalastajaperheen kotiin. Saa-

relle jääminen ei siinä hetkessä haittaa ollenkaan.

Nautimme vieraanvaraisuudesta

Ruokailussa ja keskustelussa menee tuhottomasti aikaa. Ei siitä arvaa lähteä, vaikka mieli tekisi lintuja katsomaan. Ihan lopuksi selviää, että luotsivene tuleekin varmaan seuraavana päivänä hakemaan meidät yhden aikaan Utöseen. Mattso-neilla täytyy olla puhelin. En näe sitä, mutta ihmettelen ja ajattelen vain, miten ne tuollaista tietävät.

Kyllä minua pännii, kun pääsemme vihdoinkin ulos. On ihan hämärä. Ei päästä retkelle. Kun on oltu sisällä lämpimässä, ulkona tuntuu kylmältä. Kämpä on kanssa jäätävä. Mitään ei voi tehdä. On mentävä makuupussiin. Öljylampun valokehän ympärillä istuu makuupussiin kääriytyneenä seitsemän palelevaa kaupunkilaissälliä.

Ilta kuluu kuin ennenkin. Uni tulee, vaikka vilu on. Aamulla lähdetään taas yhdeksältä retkelle. Aamiaiseksi nautitaan vettä ja Perin äidiltä saatua kakkoa. Niillä menään. Eihän tänne syömään tultu.

Alleja nähdään taas iso parvi. Riskilä on myös kiva havainto. Telkämästä ja tavista tulee vuodenpinnat. Muutoin on lintumaailma vaatimaton.

Luotsikutterilla karin yli

Luotsivene pääsee Jurmon satamaan. Siellä laiturissa seisoo sellainen punakeltainen kutteri, kun kävelemme satamaan. Kaksi miestä on sillä liikkeellä. Sinne vaan kamat kyytiin ja liikkeelle.

Se vasta jotain on, kun tällainen kyyti saadaan. Olemme tietysti peräkannella ja katsomme lintuja. Meri on sula kuin kesällä. Matka menee joutuin. Näemme alleja, riskilöitä, haahkoja ja pullasorsia.

Päästyämme lähelle Utötä majakka näyttää suurelta. Utön ympärillä on pikkusaaria. Hämmästyimme,

Edessä vas: Rolf Karlson, S. Hautala, J. Harjula, R. Nurmi, M. Dahlqvist, takana: Hannu Rautanen, K. Malmsten. © Rolf Karlson 5.1.1967

kuinka läheltä niitä luotsivene ajaa. Sitten se on menossa kahden pienen saaren välistä.

Meillä on kaikilla kiikarit silmillä. Katsomme gaviaa eli talvipukuista kuikkaa tai kaakkuria. Silloin paukahtaa. Alus ottaa kiinni pohjaan. Seison niin, että törmään vain aluksen seinään.

Alus kallistuu vasemmalle kyljelle rajusti. Yksi sälleistä lentää pitkäkseen kannelle ja liukuu partaan reunalle, mutta saa kiinni yläpuolella olevasta kaiteesta. Hän jää makamaan siihen.

Alus keinahtaa oikealle. Katson ympärille. Jos kutteri kaatuu, pääsen varmasti lähiluodolle, vaikka vesi on kylmää. Ohjaushytistä kuuluu ruotsinkielistä kiroilua.

Aluksen moottori hiljenee. Sitten ääni voimistuu. Kapteeni peruuttaa sen muina miehinä irti ja kiertää karin muutaman metrin päästä oikealta.

Joku auttaa kannelle kaatuneen ylös. Hän ei ole loukannut itseään eikä kiikaritkaan ole rikkoutuneet. Ei tapauksesta mitään numeroa tehdä. Tekevälle sattuu. Utön satama

on aivan lähellä. Kohta olemme maissa. Kello on kaksi. Matka kesti alle tunnin.

Merimetsosta elis

Utössä on luotsitalo. Pääsemme sen tiloihin. On kuin hotellissa olisi. Sänky ja lämmintä. Saamme mennä varuskunnan ruokalaan syömään. Ja tietysti lähdemme sen jälkeen retkelle. Pakkasta on muutama aste.

Aivan upea juttu. Pääsimme le-gendaarisille majakkasaarella. Kierämme saarta ahnaasti. Lintuja on mukavasti. Saamme vuodenpinnan nokikanasta. Kovin on pieni saari, mutta kiinnostava paikka.

Ilta on nyt erilainen. Saamme katsoa luotsien telkkaria ja kuunnella radiota. Ei ole kylmä eikä nälkä. Joudumme lähtemään pois näistä hienoista olosuhteista jo seuraavana päivänä.

Meillä on aamulla vain tunti aikaa kiertää saarta. Näemme peipon, järripeipon, pulmusen, useita alleja ja pullasorsia. Elis tulee kuitenkin sata-masta lentelevästä merimetsosta.

Sitten Silmään

”Iloksemme” pääsemme jälleen luotsiveneeseen kymmeneltä. Se vie meidät puolustusvoimien alukseen Silmään. Se kelluu saaren ulkopuolella, kun ei liian isona pääse satamaan. Emme pääse enää kannelle. Se on pettymys. Staiji jää väliin. Yllättävä kyyti. Ei parane kitistä. Meidät viedään Pärnäisiin. Siellä hypäämme linja-autoon.

Autossa tulee mieleen, miten meille tuollainen reissu tuli. Päästiin kahdesti luotsikutteriin, Silmään ja saatiin olla Utössäkin. Ei maksanut mitään. Vain bussikyyti Pärnäisistä oli maksettava. Kumma juttu.

Kotiin päästyä äiti yrittää kysellä, millaista oli ja kuinka kaikki kävi. Hän kooikkaa minulle heti syömistä. En kerro vilusta enkä myöskään nälästä. Kerron vaan, että hyviä havain-toja tuli ja mukavaa oli. Siinä se. Mahtava reissu. Muistaa varmaan 50 vuoden päästä.

Minä en asioitani vanhemmilleni puhu. Muutoin ryhtyvät menoani rajoittamaan. Kärsimysornitologia ja linnut ovat kuin huumetta. Seuraava reissu polttaa jo.

Lar arg yhl. 6exx
 Som mol 2P exx
 Uri gry 1, 2, 1, 1, 1, 1, 3,
 1, 1exx
 Ana pla 6, 3, 1, 1, 1, 1exx
 Gavia sp. 1ex ui Utön
 saaren lomassa.
 Utössä klo 14.00
 Sää: ● ajoittaista lumi-
 sadetta -4° N 1-2
 Ful a.t. 1ex ui salamas-
 sa erään laiturin lähistöllä.
 Lar arg n. 15exx
 Lar can 1ex
 Fri mon 18ex
 Pas dom 5ex
 Pyr pyr n. 8exx
 Tur mer 1 juv. ♂
 Ana pla n. 20exx
 Cla hyc 1ex + 3exx
 Par maj n. 10exx
 Car fla 5ex
 Chl chl ♂
 yö vietettiin Utön luotsi-
 talossa katsellen televisiota

● -2° N 3-4 8/1
 Utö 2.10 - 10.15
 Pas dom n. 30-35exx
 Par maj n. 5exx
 Fri coc 19ex
 Pyr pyr 5ex
 Fri mon 18ex
 Ple niv 1ex
 Car fla 2exx
 Lar arg 2exx
 Ana pla 3exx + n. 15exx
 Cla hyc 1ex + 1ex + 2exx
 Phalacrocorax carbo 1ad. ex
 lenteli Utön salamassa
 klo 2.57 ja 10.06.
 ”Iloksemme” pääsimme jälleen
 luotsiveneeseen, josta Utön
 ulkopuolella siirryimme Silmään.
 Klo 10.15.
 Pärnäinen
 Mer mer n. 12exx
 Don maj 1ex
 ... ja linja-autoon.
 Nauvon laulua
 Mer mer 2exx